

Jari Aro

SUKEVAN KESKUSVANKILAN HISTORIIKKI 1989

JOHDANTO

I TYÖSIIRTOLAKESKUSTELUISTA KESKUSVANKILAN RAKENTAMISPÄÄTÖKSEEN

Maatalousvankiloiden perustamiseen johtaneesta keskustelusta

Sukevan vankisiirtola

Vankisiirtolasta varavankilaksi

Sukevan vankilaa koskeneet suunnitelmat

II SUKEVAN VARAVANKILA Vankiluvun kehitys Suomessa 1920- ja 1930-luvuilla

Varavankilan rakennustoiminta

Vankilan henkilökunta

Pellonraivaus 1919-1939

Urakkatyöt

Maatalous

Opetustoiminta

Sielunhoito

Sairaanhoito

1930-luvun poliittiset vangit Sukevalla

Somerokosken työvankien työ- ja nälkälakko

III SOTAVUODET Talvisodan aika

Jatkosodan aika

Sotilasvangit

Mottitalkoita

Paljastuksia, tutkimuksia ja oikeudenkäyntejä

Siirtoväen asutus

IV MURROSVUOSISTA KUUSIKYMMENTÄLUVULLE Karkuriaalto ja henkilökunnan vaihtuminen

Vankien vapaa-ajantoiminnan uudet tuulet

Rumon työsiirtola

Rakennustoiminta 1945-1960

Maataloustuotannon tehokkuuden kasvattaminen

Henkilökunta harrastusten parissa

Pakkolaitoksen avoin osasto 1954-1967

V KOHTI NYKYPÄIVÄÄ Sukevan "suuri muutto"

Vankilatyön teollistuminen 1969-1973

Viimeaikaisia kehityspiirteitä

LÄHDELUETTELO

JOHDANTO

Historiikissani käsittelen Sukevan keskusvankilan ja sen edeltäjien vaiheita nykypäiviin saakka. Vankiloiden sijoittaminen maaseudulle ei suinkaan ollut vuosisadan alkupuolella yksimielisesti jaettu näkökanta. Siksi olen historiikin alkuun sisällyttänyt lyhyen tarkastelun siitä keskustelusta, jonka tuloksena maatalousvankiloita maahamme päätettiin rakentaa - Sukeva ensimmäisten joukossa.

Historiikeissa on tapana koota yksien kansien väliin hyvinkin erilaista tietoa kohteista. En ole siksi rajannut käsittelyä johonkin erityiseen näkökulmaan, vaan tarkoitukseni on ollut välittää jonkinlainen yleiskuva Sukevan vankilan vaiheista.

Lähdemateriaali asettaa omat rajoitukset kirjoitustyölle. Vankilan arkisto kertoo kovin vähän tai hyvin mekaanisella tavalla laitoksen arkisesta elämästä. Ainoastaan poikkeuksellisista tapahtumista - tulipaloista ja järjestyshäiriöistä - on tehty laajempia selvityksiä ja kuvauksia, joihin kirjoittajan on helppo tarttua. Jokseenkin kaikissa Suomen vankiloista kirjoitetuissa historiikeissa - myös tässä - painottuvat kuvaukset laitosten rakennusten valmistumisesta, hengellisestä toiminnasta, terveydenhoidosta ja opetustoiminnasta. Tämä johtuu siitä, että näitä asioita käsittelevät osat vankiloiden vuosikertomuksissa ovat parhaiten historiikkien laatijoiden käytettävissä olevaa materiaalia.

Omana ratkaisunani oli arkistolähteiden käytön lisäksi kartoittaa myös muuta kirjallista materiaalia, jota Sukevasta on kirjoitettu. Varsin pian ilmeni, että tuota materiaalia oli yllättävänkin paljon. Lehtiartikkeleiden ja opinnäytetutkielmien lisäksi Sukevasta ja sen vankilasta on julkaistu myös kaunokirjallisia tekstejä, eivätkä lähdeluettelossa mainitut suinkaan ole kaikki tietooni tulleet ja käytössäni olleet.

Mielenkiintoisella tavalla eri aikoina kirjoitetuissa katsauksissa ja muistelmissa Sukevan vankilan vaiheista ja sen henkilökunnan oloista jokainen kirjoitus päättyy kappaleeseen, jossa asioiden todetaan nykyisin olevan paljon paremmin aikaisempaan verrattuna. Kuvaukset Sukevan vankilan historiasta ovat olleet edistystarinoita. Jos edistyksen mittana pidetään sitä, millaisissa olosuhteissa ihmiset työskentelevät ja asuvat tai miten paljon virkoja laitokseen on perustettu, on edistystä kiistattomasti tapahtunut. En kuitenkaan toivo, että tätä historiikkaa luettaisiin yksinomaan edistyksestä kertovana kronikkana. Sukevan keskusvankilan historiaan liittyy monenlaisia asioita, joista toiset ovat miellyttävämpiä kuin toiset. Toivon sen sijaan, että historiikki tässä muodossaan antaa lukijoilleen mahdollisuuksia menneisyyden kautta jäsentää myös nykypäivän ilmiöitä.

Jari Aro

Kirjoitin Sukevan keskusvankilan historiikin vuoden 1987 aikana. Sukevan keskusvankila julkaisi sen kirjana vuonna 1989. Tässä luettavissa oleva versio sisältää historiikin tekstin sellaisenaan.

Jari Aro

Tampereella, kesäkuussa 1998

LUKU 1

I TYÖSIIRTOLAKESKUSTELUISTA KESKUSVANKILAN RAKENTAMISPÄÄTÖKSEEN

Maatalousvankiloiden perustamiseen johtaneesta keskustelusta Viime vuosisadan jälkipuolella Suomeen rakennettiin vankilalaitos, joka muodostui lähes yksinomaan suljetuista kaupunkivankiloista. Tätä taustaa vasten on mielenkiintoista huomata, että 1900-luvulla uudet vankilat ovat lähes poikkeuksetta olleet maatalousvankiloita. Vankityön ohjaaminen maataloustyöhön ei suinkaan ollut itsestään selvä asia sata vuotta sitten. Päin vastoin, ensimmäisiä kokeiluja edelsi kahdenkymmenen vuoden pohdinta ja keskustelu. Prosessi alkoi keskusteluna suljettujen laitosten ulkopuolelle sijoitettavista työsiirtoloista, ajatus vakinaisista maatalousvankiloista syntyi vasta myöhemmin. Keskustelua käytiin pääasiassa vankeinhoitolaitoksen johtavien virkamiesten "Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen" vuosikokouksissa ja yhdistyksen julkaisun palstoilla.

Kysymys työsiirtoloista oli hyvin pitkälle myös kysymys vankityöstä ja sen luonteesta. Siirtoloiden perustamisen ratkaissut tekijä oli silti vankimäärien nouseminen ja vankiloiden ahtaus tämän vuosisadan ensimmäisen vuosikymmenen aikana.

Käsitys työn asemasta vapausrangaistuksen keskeisenä sisältönä perustui vuoden 1889 rangaistusten täytäntöönpanoasetukseen, jossa progressiivisen järjestelmän mukaisesti työ määriteltiin moraalisesti kasvattavaksi tekijäksi, koska se opetti vangille järjestystä, pitkäjännitteisyyttä ja jonkin ammattitaidon. Toisaalta työstä oli tehty erityinen rankaisukeino vapaudenriiston ohelle - sen oli oltava ruumista ja sielua kohottavaa, mutta samalla myös kovaa ja rasittavaa.

Keskustelu ns. ulkotyöosastoista ja työsiirtoloista alkoi Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen kolmannessa vuosikokouksessa 1894, jolloin Axel af Forselles esitteli itävaltalaisista työsiirtolajärjestelmää. Kiinnostus näihin uusiin kokeiluihin ja ratkaisuihin johtui siitä, että tuolloin vallinneen vankeinhoitoideologian mukaisesti vapausrangaistuksen päämääräksi miellettiin rikoksentehtävän kasvattaminen kunnon kansalaiseksi - kasvatustehtävän epäonnistuminen tulkittiin yleisesti juuri suljetun vankilajärjestelmän syyksi. Kasvatuksen rinnalle oli vapausrangaistuksen toiseksi keskeiseksi päämääräksi nostettu vankien tekemän työn mahdollisimman suuri taloudellinen tuottavuus, jolla pyrittiin minimoimaan vangiin valtiolle aiheuttamat kustannukset. Tuottavinta työtä olisi ollut tehdastyö, mutta koska tarkoituksena oli opettaa vangille jokin ammattitaito hänen rangaistusaikanaan, ei yksipuolinen koneistettu tehdastyö pystynyt täyttämään tätä vaatimusta. Vankiloiden työtoiminta oli tuolloin pääasiassa käsiteollisuutta. Jossain määrin sen ongelmaksi koettiin myös kilpailu yksityisen tuotannon kanssa. Työsiirtoloista odotettiin siis ratkaisua sekä vankeinhoidollisiin että taloudellisiin ongelmiin.¹

Tässä vaiheessa siirtoloita suunniteltiin lähinnä valtion yleisiä töitä, kuten rautateiden ja kanavien rakentamista sekä viljelyskelpoisten soiden kuivattamista varten. Vangit katsottiin siis soveliaaksi työvoimaksi rakentamaan teollistuvan Suomen infrastruktuuria.

Vankeinhoidon ideologisella tasolla työskentelyä ulkoilmassa perusteltiin olettamuksella sen suuremmasta parantavasta ja piristävästä vaikutuksesta sisätyöhön verrattuna. Toisena perusteluna viitattiin suureen maaseudulta kotoisin olevaan vankijoukkoon, jolle ei voitu järjestää suljetuissa kaupunkivankiloissa sopivaa työtä. Lisäksi siirtoloita ja ulkotyötä perusteltiin sen soveltavuudella progressiiviseen järjestelmään viimeisenä asteena ennen vangin vapautumista. Siirtolajärjestelmää esiteltiin edistyksellisenä vankeinhoidollisena kokeiluna, koska sen katsottiin antavan vangeille enemmän vapauksia mm. siksi, ettei heitä suljettujen laitosten ulkopuolella voitu täydellisesti eristää toisistaan ja vapaasta väestöstä.

Vaikka kukaan keskusteluun osallistuneista ei suoraan kiistänyt työnteon kasvatuksellista ulottuvuutta, se sivuutettiin yksinkertaisesti keskittymällä työn taloudelliseen tarkasteluun. Yleisellä tasolla keskustelua leimasi varaukseton usko ulkotyöosastojen kansantaloudellisesta hyödystä. Konkreettisimmillaan keskustelu oli pohdittaessa vankityön taloudellista kannattavuutta. Tällöin työn tuottavuuden vaatimus oli ehdoton: vankeja ei saanut työllistää vain näennäisesti, vaan työn oli oltava tuottavaa työtä. Ulkotöiden teettäminen esitettiin myös ratkaisuna vankityön ja yksityisen tuotannon kilpailulle.

Keskustelun ensimmäinen vaihe ei johtanut konkreettisiin tuloksiin ja sen päätepisteeksi voidaan lukea vankeinhoitohallituksen kannanotto vuonna 1898 valmistuneeseen vankeinhoitokomitean mietintöön. Vankeinhoitohallituksen lausunnossa pidettiin vankien eristämistä toisistaan keskeisimpänä vankeinhoidollisena näkökohtana, minkä vuoksi uuden sellitilan rakentaminen oli seuraavien vuosien tärkein tehtävä.²

Vankisiirtoloita koskevan keskustelun tyrehtyminen ja sen viriäminen uudelleen vuonna 1908 johtui osaltaan vuosisadan ensimmäisen kymmenluvun rauhottomista poliittisista oloista, jotka heijastuivat myös vankeinhoitolaitoksen sisälle. Ensiksi vankeinhoitolaitoksen virkakoneistoon vaikuttivat Venäjän pyrkimykset tiukentaa otettaan Suomen suuriruhtinaskunnasta. Toinen ongelmia aiheuttanut tapahtuma oli vuoden 1905 suurlakko, joka kärjisti vankiloiden sisällä virkamiesten ja vartijoiden välisiä suhteita. Lakon jälkeinen yleinen poliittisten olojen demokratisoituminen lisäsi mielenkiintoa myös vankeinhoitolaitosta kohtaan. Vuosikymmenen loppuvuosina vankilaloja kritisoitiin ankarasti lehdistössä.³

Vankisiirtoloiden perustamista koskeva aloite vankeinhoitohallitukselle tehtiin Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen vuosikokouksessa vuonna 1908. Otsikolla "Olisiko ryhdyttävä perustamaan 25-50 miehisiä vankila-siirtoloita suonkuivatus- tahi metsän raivaustöitä varten ja voitaisiinko täten saada ahdinko vankiloissa poistetuksi?" alustivat vankilanjohtajat V.O.Juvelius ja J.W.Castrén.⁴

Tällä kertaa keskeisin vankisiirtoloiden perustamisen puolesta esitetty argumentti oli vankiloiden kasvava tilaonta. Molemmat alustajat totesivat vankeinhoitolaitoksen johtosäännön ja rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen mahdollistavan ja jopa edellyttävän siirtoloiden perustamista. Juveliuksen muotoilemassa aloite-ehdotuksessa puhuttiin vain kesäisin toimivista siirtoloista. Hän katsoi että talvisin voitaisiin tehdä vain metsätöitä, mikä johtaisi vankien kanssakäymiseen vapaan väestön kanssa. Castrén ehdotti siirtoloiden järjestämistä suljettujen vankiloiden yhteyteen, vankilan muurien ulkopuolelle jonkinlaisiksi avo-osastoiksi. Hän myös esitti ajatuksensa seuraavana vuonna lyhyessä artikkelissaan, jossa hän esitteli Helsingin keskusvankilassa järjestettyjä kokeiluja.⁵

Kysymyksestä käydyssä keskustelussa kaikki osanottajat kannattivat ehdotusta. Myönteiseen kantaan vaikuttivat osaltaan ylijohdaja Gripenbergin kokemukset hänen samana vuonna Sveitsiin

tekemältään tutustumismatkalta. Kokouksessa viitattiin myös vastaavaan ruotsalaiseen keskusteluun, jonka kaksi puheenvuoroa julkaistiin myöhemmin yhdistyksen Muistiinpanoissa. Suurin huoli koski vankien mahdollista yhteyttä vankilan ulkopuolisiin henkilöihin. Vankeinhoitolaitoksen johtavien virkamiesten yhdistys näyttää pelänneen erityisesti vasemmistolaisten aatteiden leviämistä vankiloiden sisälle. Tämä sai Juveliuksen jopa toteamaan: "Sillä ne työmaat, mitkä meillä Suomessa etupäässä voivat tulla kysymykseen, ovat suot, ja ne eivät yleensä ole lähellä asuttuja seutuja. Jos joku agitaattori sinne pyrkii puhumaan, niin saa sen pois jollei muulla niin ampumalla."6

Keskustelun päätteeksi kokous hyväksyi seuraavan esityksen: "yhdistys pyytää Vankeinhoitohallitusta ryhtymään sellaisiin toimenpiteisiin, että laissa edellytetyt vankisiirtoloita, jos mahdollista koko vuotta varten, voitaisiin aikaansaada, vankien työn hyödyllisemmäksi tekemistä varten ja kuritushuoneissa vallitsevan tungoksen edes tilapäiseksi ja ajoittaiseksi vähentämiseksi."7

Nytkään aloite ei johtanut suoraan toimenpiteisiin. Todennäköisesti ratkaisua lykkäsi se, että hieman aikaisemmin oli tehty aloitteet ehdollisten rangaistusten käyttöönottamisesta sekä sakkojen sovittamisesta kuntien järjestämällä työmailla.8

Erityisesti Johan Waldemar Castrénista tuli innokas siirtolajärjestelmien kannattaja ja puolestapuhuja Suomessa. Vuonna 1909 Saksaan ja Tanskaan suuntautuneen matkansa jälkeen hän esitteli artikkeleissaan ulkomaisia kokeiluja.9 Esittelyn painopiste on siirtynyt nimenomaan maataloutta harjoittavien siirtoloiden puolelle, Castrén ei enää lainkaan puutu muiden yleisten töiden teettämiseen. Häntä näyttää erityisesti kiinnostaneen järjestelmä, jossa työsiirtoloiden päämääränä on uudistilojen raivaaminen pienviljelyä varten. Hän esittelee useita laitoksia, joissa usein varsin vaikeaan maastoon on rakennettu asuntoja ja peltoja, jotka muutaman vuoden viljelyn jälkeen on annettu yksityisille lunastettaviksi. Toinen piirre, jota hän ymmärrettävistä syistä jatkuvasti korostaa, on näiden siirtoloiden poikkeuksellisen hyvä järjestys.

Myöhäisemmässä vaiheessa Castrénin panos oli varsin merkittävä laadittaessa erilaisia suunnitelmia Sukevan vankilan tulevaisuutta varten. Siksi tässä on syytä lyhyesti referoida hänen artikkeliaan vuodelta 191310, jonka loppuun hän on liittänyt oman ehdotuksensa Suomen olosuhteisiin soveltuvista vankisiirtoloista. Hän perustelee siirtoloiden tarpeellisuutta kolmella seikalla. Ensiksi vankisijoja tarvitaan lisää ja siirtoloiden perustaminen on helpompaa kuin uusien vankiloiden rakentaminen. Toiseksi Suomen vankiloissa ei ole maaseudulta kotoisin oleville vangeille sopivaa työtä. Kolmanneksi vankiloissa pitkän aikaa oleskelleet vangit tarvitsevat rangaistukseensa vaiheen, joka paremmin kuin käytössä ollut progressiivinen järjestelmä pystyy sopeuttamaan heitä vapauteen.

Castrénin ajatuksena oli vankisiirtoloiden käyttäminen suurten kaupunkien läheisyyteen perustettavien huvilakaupunkien rakentamiseen. Huvilakaupunki oli vuosisadan vaihteessa lähinnä Englannissa ja Keski-Euroopassa kehitetty sosiaalipoliittinen keino työväestön asunto-olojen parantamiseksi. Castrénin mukaan huvilakaupunkeja tulisi perustaa viljelyskelpoisille alueille, esimerkiksi raivaamattomille soille. Alueen omistaja tai haltija palstoittaisi alueen, vangit raivaisivat ja muokkaisivat maan ja vihdoinkin palstan ostaja rakentaisi itselleen asunnon. Palstojen tulisi olla riittävän suuria, että niillä voisi myös harjoittaa pienimuotoista viljelyä. Castrénin suunnitelmassa vankilan rakennukset olisivat varsin pieniä, vankirakennuksia 20-45 vankia varten ja välttämättömät lisärakennukset ja ne sijoitettaisiin omaksi yhdyskunnakseen suunnitellun huvilakaupungin läheisyyteen. Castrénin laskelmien mukaan esimerkiksi 300 vangin työsiirtola edellyttäisi vain yhden seitsemäsosan kaupunkivankilan perustamiseen vaadittavasta summasta.

Työsiirtoloiden vankiainekseksi Castrén ehdotti pääasiassa työvankeja ja kuritushuonevankeja, jotka olivat kärsineet jo suurimman osan rangaistuksestaan. Hän piti myös mahdollisena siirtolan toiminnan ympärivuotisuutta.

Castrénin mukaan siirtolajärjestelmään kuuluu välttämättä vangeille annettavia lisäoikeuksia ja vapauksia. Nämä voitaisiin liittää luontevaksi osaksi progressiivista rankaisujärjestelmää siten, että vangin käyttäessä oikeuksiaan oikein hän saavuttaa vähitellen niitä lisää, väärinkäytösten tapahtuessa nuo oikeudet taas menetettäisiin. Lähinnä Castrénin mielessä ovat asteittain laajeneva liikkumisvapaus ja tupakointioikeus. Oikeuksien laajeneminen perustuisi vangin saavuttamaan luottamukseen. Tässä mielessä siirtola toimisi vankia vapautteen sosiaalistavana järjestelmänä.

Jo tässä artikkelissa on nähtävissä vankisiirtolan järjestäminen pienviljelykseen suuntautuvan maanviljelyksen mukaisesti. Tämä pienviljelysihanne leimasi myöhemmässä vaiheessa sekä Sukevan vankisiirtolaa että keskusvankilaa koskeneita suunnitelmia.

Castrénin toiminta vankisiirtoloiden perustamiseksi Suomeen ei rajoittunut vain kansainvälisten vaikutteiden maahantuontiin. Hän osallistui henkilökohtaisesti ensimmäisten siirtoloiden perustamiseen. Paitsi vankeinhoitolaitoksen piirissä, hän ajoi asiaa myös valtion laitosten ulkopuolelta. Osallistuessaan vuonna 1912 Suomen suoviljelysyhdistyksen vuosikokoukseen hän ehdotti, että yhdistys tekisi omasta puolestaan aloitteen asian toteuttamiseksi. Suoviljelysyhdistyksen toimikunnan ja vankeinhoitomiesten yhteistyön ansiosta perustettiin ensimmäinen vankisiirtola Ilmajolle kesällä 1913. Suoviljelysyhdistyksen ja vankeinhoitohallituksen välisen sopimuksen mukaan vangit tekivät töitä yhdistyksen Etelä-Pohjanmaan koetilalla.

Sukevan vankisiirtola

Sukevan vankisiirtola aloitti toimintansa 1914. Edellisenä vuonna oli siis perustettu Ilmajoen siirtola. Lisäksi vuonna 1915 avattiin siirtolat Lammilla ja Mäntyharjulla. Nämä ensimmäiset siirtolat olivat Helsingin kuritushuoneen hallinnon alaisia. J.W. Castrén toimi tuolloin kuritushuoneen johtajana.¹¹

Lähteistä ei ilmene, miten juuri Sukevan kruununpuisto tuli valituksi vankisiirtolan sijoituspaikaksi. Luultavasti tässä asiassa Castrénin henkilökohtainen panos on ollut ratkaiseva. Antti Tavon muistiin merkitsemän kruununpuiston metsänvartijan Fabian Huttusen kertomuksen mukaan Castrén olisi saanut tiedon metsähallituksen insinööri Fieandtilta, joka oli laatinut jo vuonna 1907 ojitussuunnitelman Sukevan kruununpuiston soiden kuivattamista varten. Huttusen kertomuksen mukaan Castrén saapui itse Sukevalle joulukuussa 1913 tutustumaan kruununpuiston alueeseen Fieandtin laatima kartta mukanaan.¹²

Arkistolähteiden mukaan Keisarillisen senaatin oikeustoimituskunta myönsi 14.10.1913 vankeinhoitohallitukselle oikeuden perustaa vankisiirtola Sukevan kruununpuistoon, sillä ehdolla, että vankeinhoitohallitus pääsee sopimukseen metsähallituksen ja muiden asianomaisten kanssa siirtolan käyttöön varattavista maa-alueista. Lokakuun loppuun mennessä virastot olivat sopineet asiasta ja kirjeellään 25.11.1913 metsähallitus ilmoitti vankeinhoitohallitukselle "suostuvansa Sukevan kruununpuistosta itäpuolelta rautatietä luovuttamaan kysymyksessä olevaan tarkoitukseen vesiperäiset maat sen alueen sisältä, jota rajoittavat rautatie, Kukkopuro, Raudanjoki, Matarapuron suussa oleva niittypalsta ja Iskon- eli Suuri kangas, ne osat tätä aluetta pois lukemalla, joihin kruununorppareilla kontrahtiensa mukaan on oikeuksia."¹³

Tammikuussa 1914 lähetettiin Helsingin kuritushuoneesta vartija K. Laine rakennuttamaan siviilityövoimalla vankilan ensimmäistä rakennusta Kukkopuron torpan lähelle. Castrénin kuvauksen mukaan 14 rakennuksesta tehtiin Ilmajoen vankilarakennuksen kaltainen: siinä oli kolme huonetta vartijoita ja heidän perheitään varten, keittiö, kolme huonetta vangeille, joihin voitiin sijoittaa 25 miestä ja lisäksi eristyskoppi ja pieni virastohuone. Ensimmäiset vangit lähetettiin Helsingin kuritushuoneesta Sukevalle 2. päivä huhtikuuta 1914.

Siirtola oli hallinnollisesti suoraan Helsingin kuritushuoneen johtajan alainen, samoin kuritushuoneen saarnaaja oli siirtolan sielunhoitaja. Molemmat virkamiehet vierailivat siirtolassa kerran kuukaudessa. Koko hallinto tapahtui Helsingissä, ainoa paikan päällä toimitettu kirjanpito oli yksityiskohtainen päiväkirja, jonka ote päivittäin lähetettiin kuritushuoneelle. Täältä taas vastaavasti lähetettiin päiväkäskyinä tietoja, ohjeita ja määräyksiä. Kiireellisimmät asiat hoidettiin puhelimella tai sähkeillä.

Siirtolan henkilökunnan muodostivat esimies, 3 tai 4 vartijaa sekä yövartija. Vartijoita oli yksi kymmentä vankia kohti. Esimiehen tehtäviin kuuluivat kansliatyöt ja yleinen valvonta. Yksi vartijoista toimi työnjohtajana ja loput olivat ns. etutyömiehiä, jotka vartioinnin ohella osallistuivat myös työntekoon. Vartijoiden lisäksi ainoa virkailija oli opettaja, jonka tehtävänä oli kirjaston hoitaminen ja maatalousalan opetuksen antaminen vangeille. Sairaanhoidto oli järjestetty siten, että Kajaanin kaupunginlääkäri antoi apua tarvittaessa. Vakavissa tapauksissa lääkäri saapui itse paikalle, muutoin vanki kuljetettiin junalla Kajaaniin. Pitkällistä sairautta poteneet vangit lähetettiin takaisin Helsinkiin.

Alkuvuosina myös vartijakunta lähetettiin Helsingistä Sukevalle. Siirtolatoiminnan outoutta ja uutuutta kuvastaa se, että alkuvaiheissa vartijoita houkuteltiin lisäpalkalla töihin syrjäiselle seudulle. Vaatimattomat olosuhteet saivat vartijat nopeasti väsymään ja heidän vaihtuvuutensa oli suuri.

Siirtolaan lähetetyt vangit pyrittiin valitsemaan mahdollisimman tarkkaan. Kyseeseen tulivat vangit, joilla oli korkeintaan kymmenen kuukautta rangaistusajaa jäljellä ja joita ei oltu neljän edellisen kuukauden aikana rangaistu järjestyksikkomuksista. Vangin tuli olla terve, ruumiinrakenteeltaan vahva ja mielenlaadultaan sovinnollinen. Maatöihin tottuneet olivat etusijalla kaupunkilaisiin nähden. Tarkoituksena oli, että rangaistuksen päätyttyä vanki vapautuisi suoraan siirtolasta. Jotta hänen kotimatkinsa olisi mahdollisimman lyhyt, Sukevalle lähetettiin Itä-Suomesta kotoisin olevia vankeja.

Vuosina 1913-1915 Helsingin kuritushuoneesta vapautui kuukausittain keskimäärin 40 vankia ja heistä noin puolet olivat ainakin jonkin aikaa siirtoloissa. Vankeinhoitohallituksen arkistossa on säilynyt tilastoja ja vankiluetteloita vankisiirtoloista vuosilta 1914-1916. Sukevan päivittäinen vankien keskiluku oli vastaavina vuosina 24, 54 ja 40.15

Vankien ei ollut pakko lähteä siirtolaan, halutessaan he saivat kärsiä rangaistuksensa loppuun kuritushuoneella. Siirtolaan lähtemisen teki kuitenkin houkuttelevaksi käsitys sen vapaammista oloista, erityisesti se, että siirtoloissa vangit saivat tupakoida. Lisäksi heillä oli oikeus hankkia sanomalehtiä luettavakseen. Uutta oli myös urakatöiden tekeminen, urakan valmistuttua vangit saivat vapaa-aikaa loppupäiväksi. Päätöstä siirtolaan lähtemisestä pidettiin kuitenkin niin sitovana, ettei vanki ilman perusteltua syytä päässyt takaisin kuritushuoneelle ja jos hänen pyyntönsä suostuttiinkin, pidettiin häntä tämän jälkeen vähintään kuukauden ajan eristettynä kuritushuoneen yksinäisessä. Siirtolaelämän paljastuttua ankaraksi työnteoksi tuli monelle halu palata takaisin. Koska se omasta pyynnöstä oli hankalaa tai jopa mahdotonta, oli tästä seurauksena lukuisia

järjestyshäiriöitä. Siirtolassa oli vain rajoitettuja kurinpitomahdollisuuksia ja toisaalta vain vankilan johtokunnalla tai johtajalla oli oikeus määrätä kurinpitorangeistus. Tämän vuoksi järjestyshäiriöihin syyllistynyt vanki jouduttiin lähettämään Helsinkiin kuritettavaksi. Koska vankia ei tämän jälkeen enää pidetty siirtolaoloihin sopivana, ei häntä myöskään rangaistuksen täytäntöönpanon jälkeen lähetetty takaisin siirtolaan. Erityisesti vuosi 1915 oli ongelmallinen. Vuoden kuluessa Sukevalle saapui kaikkiaan 163 vankia, joista 60 palautettiin kuritushuoneelle, näistä 52 sopimattoman käytöksen vuoksi ja loput muista syistä.¹⁶

Uuden siirtolan ensimmäinen tehtävä oli tien rakentaminen Kukkopurolle. Tie rakennettiin Iisalmesta Kajaaniin johtavalta maantieltä Raudanjoen sillan korvasta. Tämän lisäksi ei ensimmäisenä vuotena saatukaan muuta aikaa kuin noin hehtaarin verran peltoa laitoksen läheisyyteen. Vuonna 1915 toimintaa laajennettiin myös kauemmas Kukkopurosta. Kauppiksen kruununtorpasta Kalliomäellä vuokrattiin viidellä markalla kuukaudessa kaksi huonetta vankien asunnoiksi, torpan isäntä velvoitettiin toimimaan yövartijana ja häätämään torpan ympäristössä liikkuvat syrjäläiset pois. Vuokraus oli vain väliaikainen, sillä torppaa käytettiin Somerokosken sivusiirtolaa, ns. metsäsaunaa, rakentaneiden vankien asuntona. Tähän järjestelyyn ryhdyttiin siksi, että matka Kukkopurolta Somerokoskelle oli tietön, vain pitkospuita ja kapeaa kinttupolkua - toisaalta vankeja ei uskallettu jättää yöksi taivasallekaan. Rakennustöitä tehneet kymmenkunta vankia lähtivät yhden vartijan saattamana aina maanantaiaamuna Kukkopurolta Kalliomäelle ja viikon töitä tehtyään palasivat lauantaina pääsiirtolaan. Somerokosken osasto valmistui 1916 ja sitä käytettiin metsäojia kaivaneiden vankien asuntona kahden vuoden ajan. Kalliomäen ja Somerokosken rakennukset otettiin uudelleen käyttöön vasta siirtolan itsenäistyttyä varavankilaksi vuonna 1919.¹⁷

Ensimmäisinä vuosina vankilan työtoiminta ei suuntautunut peltojen raivaamiseen, vaan pääasiallisimpina töinä olivat metsänkuivatus ja halonhakkuu. Esimerkiksi vuonna 1915 hakattiin n. 10 000 m³ halkoja Pietariin lähetettäväksi. Siirtola ei siis lainkaan voinut olla omavarainen ruokatarvikkeiden suhteen ja miltei kaikki ruoka-aineet kuljetettiin Helsingistä. Ainoastaan herkästi pilaantuvia tuotteita yritettiin hankkia lähiseudulta, mutta tämäkin tuotti vaikeuksia.¹⁸ Vankisiirtoloissa tehtävän raskaan ruumiillisen työn vuoksi siirtoloita varten vahvistettiin vuonna 1915 oma ruokajärjestys, johon kuului perusannoksen lisäksi 75 g rasvaa annosta kohti.¹⁹

Vankisiirtolasta varavankilaksi

Sukevan vankisiirtola perustettiin alkujaan vain väliaikaista käyttöä varten. Vankisiirtoloiden toiminnan vakiinnuttua niitä varten laadittiin omat järjestyssäännöt ja toimintaohjeet, jotka vahvistettiin vankeinhoitohallituksessa 23.5.1917.²⁰

Vuoden 1918 sisällissodan jälkeen kaikista silloin toimineista vankisiirtoloista - Sukevan lisäksi Ilmajoki, Konnunsuo, Lammi ja Mäntyharju - tehtiin hallinnollisesti itsenäisiä varavankiloita. Virallisesti tämä tapahtui valtioneuvoston 21.1.1919 antamalla asetuksella (A 6/1919). Asetuksen mukaan näissä varavankiloissa saatiin säilyttää "luotettavia kuritushuonevankeja, samoin kuin myös vankeusrangaistusta, joko ehdottomasti tai muuntorangeistuksena kärsiviä vankeja".

Varavankiloiden perustaminen liittyy sisällissodan jälkeiseen tilanteeseen, jolloin vankimäärät kasvoivat äkillisesti. Hallinnollisesti itsenäisiin laitoksiin voitiin lähettää vankeja suoraan tutkintovankeudesta lääninvankiloista. Maaseudulla sijainneisiin varavankiloihin voitiin nopeasti ja edullisesti rakentaa lisää säilytystilaa.

Syksyllä 1918 ryhdyttiin valmistelemaan Sukevan siirtolan toiminnan laajentamista. Laitoksen ensimmäiseksi johtajaksi määrättiin 1.11.1918 Sakari E. Jahnsson. Sivutoimisia saarnaajan ja lääkärin toimia hoitivat kirkkoherra Leo Gummerus Iisalmelta ja tohtori K.R. Ignatius Kajaanista. Laitoksella oli myös oma sairaanhoitajatar sekä loppuvuodesta sivutoiminen opettaja. Rakennustyönjohtajaksi palkattiin rakennusmestari Vilho Leskinen. Vankimäärän arveltiin nousevan seuraavana vuotena 250 - 300 välille, tätä varten tarvittiin 25 vartijaa. Näin suurelle vankimäärälle täytyi myös hankkia lisää säilytystiloja ja siksi siirtolan johtokunta ryhtyi toimenpiteisiin Kalliomäen torpan, kauppias Vartiaisen omistaman Mattilan tilan ja valtiolle takavarikoidun Sukevan työväenyhdistyksen talon ottamiseksi vankilan käyttöön. Jokaiseen sivusiirtolaan oli myös perustettava oma esimiehen toimi.²¹

Ankeat olosuhteet saivat vartijat eroamaan varavankilan tehtävistä varsin pian. Vuoden 1919 alussa vartijoita oli 16, heitä otettiin vuoden kuluessa lisää 38, 27 erosi, joten vuoden lopussa vartijoiden lukumäärä oli 27. Tulijoista ei silti liene ollut puutetta, sillä tammikuussa 1919 täytettyihin kymmeneen vartijantoimeen oli hakijoita peräti 146. Johtaja Jahnsson sai tästä aiheutta kirjoittaa vuosikertomuksessa 1919: "Näin moniin muutoksiin vartijakunnassa on katsottava olevan syynä se, että palveluskunnan asunto-olot ovat niin perin puutteelliset, joten perheelliset vartijat kartoivat tänne tuloa ja vartijat nuoret-miehet eivät näin eristetyssä saloseudun elämässä kauan viihtyneet".²² Varhaisilta vuosilta on säilynyt myös kuvaus vankilan henkilökunnan elämästä. Tammikuussa 1919 saapui Sukevalle vartijaksi Jalmari Lehti, joka eläkkeelle jäätyään 1950-luvun alussa muisteli alkuaikojen oloja:

"Työaika oli 11 tuntia kesällä, eikä vartijoillakaan ollut vapaata kuin joka 3. sunnuntai. Arkivapaita ei ollut. Yövartijat yleensä oli erikseen osastoilla ja he olivat koko yön toimessaan. Erikoisia mukavuuksia ei ollut kellään, mutta aika silti kului rattoisasti, kun parempaan ei oltu totuttu näissä olosuhteissa. Asunto-oloista mainitakseni, ne eivät olleet varsin loistavat. Perheellisillä vartijoilla ei ollut asuntoja vankilan alueella yhtään. He asuivat poikamies-asunnoissa, jotka yleensä aina olivat vankiasuntojen yhteydessä, seinä vain väliä, että puhetta sitä kuului puolelta toiselle, sillä seinät olivat hataroita. Kalliomäen uuden vankilarakennuksen ullakolle rakennettiin kyllä asunnot kahdelle vartijan perheelle, mutta järjestyksen kannalta ne eivät olleet sopivat, sillä vartijain vaimot ja lapset joutuivat olemaan samalla pihalla, jossa vangit viettivät vapaa-aikaansa, ja eteiset, niin vankien kuin vartijoittekin, olivat rinnakkain. (...) Valaistuksesta mainitsisin, että pihalla ei ollut minkäänlaista valoa, ellei kuu toisinaan valaissut, joten tulitikkujen avulla löysi avainnippusta sopivan avaimen vankiasuntojen ovissa oleviin riippulukkoihin. Eikä se valo sisälläkään silmiä häikäissyt, sillä sielläkin oli vain karbiidilamput, jotka vähän kyllä valaisivat jos olivat kunnossa, vaan harvoin sitä olivat. Karkauksiakin sattui syyspimeiden tullen. Myöhemmin saatiin jokunen myrskylyhty avuksi sekä hyvä jälkikoira hoitajineen. (...) Henkiset harrastukset ja riennot olivat vartijakunnallakin vähäiset. Kesäisin sentään urheiltiin ja talvella kulkuvälineenä usein olivat sukset lumisilla teillä. Johtaja Jahnssonin ansiosta tehtiin nykyinen vanha urheilukenttä. Hän oli innokas jalkapalloilija ja kilpailujakin pidettiin talousvankien ja vartijain välillä. Hän myös kehotti perustamaan vartijayhdistyksen, joka toteutettiin ja niin pääsivät alkuun riennot, jotka johtivat oikealle tolalle."²³

Sukevan vankilaa koskeneet suunnitelmat

Päätös vakinaisen vankilan rakentamisesta Sukevalle tehtiin lopullisesti vuoden 1918 sisällissodan jälkeen. Keskeinen päätökseen vaikuttanut tekijä oli samaan aikaan toiminut vankeinhoitokomitea, joka laati suunnitelmia uusien vankiloiden rakentamiseksi Suomeen. Ehdotus keskusvankilan rakentamisesta Sukevalle sisältyy vuonna 1921 julkaistuun komitean mietintöön. Sukevaa koskevia vankilasuunnitelmia oli kuitenkin laadittu jo aikaisemminkin. Erilaiset suunnitelmat ja päätökset

nivoutuivat toisiinsa ja niiden lopputuloksena oli vihdoin keskusvankilan rakentamispäätös. Asiat kehkeytyivät useilla tahoilla omaan tahtiinsa, niinpä vankeinhoitokomitean tehdessä työtään laadittiin vankeinhoitohallituksessa omia suunnitelmia. Ratkaisevasti asiaan vaikuttivat tietysti valtioneuvoston ja eduskunnan päätökset.

Sukevan vankisiirtolan alkuvuosien toiminnan päämääränä oli kruununpuiston soiden kuivattaminen. Kysymys siitä, kenen käyttöön raivattu alue lopulta jäisi oli vielä avoin. Ilmeisesti Castrénin mielessä tuohon aikaan oli saksalainen järjestelmä, jossa vankityövoimalla raivatut peltomaat annettiin lunastettaviksi yksityisille, mahdollisesti myös vapautuville vangeille. Raivaustöiden laajuudesta ja soiden soveltuvuudesta viljelyyn teetettiin jo vuonna 1915 tutkimus iisalmelaisella agronomi J.G. Hirvensalolla.²⁴

Vankisiirtoloiden toiminnan vakiintuessa Sukevalle ryhdyttiin kaavailemaan vakinaisempaa vankilaa. Ensimmäinen suunnitelma pysyvästä vankisiirtolasta oli Heikki Tiitolan vuonna 1917 laatima asemakaavaluonnos. Tämä luonnos säilyi miltei sellaisenaan aina keskusvankilan suunnitelmaan asti. Suunnitelmassaan Tiitola ehdotti vankien säilytystiloiksi eri puolille aluetta rakennettavia 5-7 miehen erillisiä asuntoja.

Vuoden 1918 sisällissota toi Sukevan vankisiirtolan tulevaisuudensuunnitelmiin omalaatuisen välinäytöksen. Kevään aikana Sukevalle nimittäin kaavailtiin laajaa pakkotyölaitosta "kapinavankeja" varten. Jälleen kerran asiaa perusteltiin vankien laittamisella hyödylliseen työhön, soita kuivattamaan ja peltoja kuokkimaan. Asiasta käytiin kirjeenvaihtoa huhtikuun aikana tuolloin Vaasassa sijainneen senaatin kulkulaitosten ja yleisten töiden toimituskunnan ja Kuopiossa toimineen väliaikaisen vankeinhoitohallituksen kesken. Senaatin toimituskunta hankki agronomi Hirvensalolta lausunnon, jossa hän arvioi alueen valmistamisen viljelyskuntoon antavan töitä pariksi vuodeksi 2000 vangille. Ilmeisesti vankeinhoitohallituksen virkamiehen kynällä on lausunnon marginaaliin tämän arvion viereen tehty merkintä "6000 vangille työtä pariksi vuodeksi". Suunnitelman takana oli väliaikaisen vankeinhoitohallituksen johtaja Theodor Ruotzi. Senaatti ja vankeinhoitohallitus pääsivät sopimukseen asiasta huhtikuun lopulla. Kaikkiaan siirtolaan oli vankeinhoitohallituksen kaavailujen mukaan tarkoitus sijoittaa lähes 5000 vankia. Näistä mammuttimaisista suunnitelmista luovuttiin miltei saman tien. Parakkien rakennussuunnitelmat ehdittiin kuitenkin tilata asutushallitukselta.

Samaan aikaan kun Ruotzi kaavaili omaa ohjelmaansa määräsi valkoisten armeijan päämajan poliisiasian kanslian päällikkö O. Procopé nopeasti valmisteltavaksi tilaa Sukevan vankisiirtolaan 500 sotavankia varten. Kortekankaalle - tai Korttikankaalle, kuten sitä tuolloin kutsuttiin - ryhdyttiinkin rakentamaan siirtolaosastoa, mutta se valmistui lopullisesti vasta vuoden 1919 puolella. Vankeinhoitohallituksen arkistossa säilyneiden Castrénin muistiinpanojen mukaan Sukevalle kylläkin sijoitettiin sotavankeja keväällä 1918, mutta viimeisetkin heistä siirrettiin pois jo saman vuoden lokakuun alussa. Olosuhteiden vaikeutta kuvaa se, että vankeja kerrotaan pidetyn keväällä nukkumassa havukatoksissa rakovalkean ääressä.²⁵

Johan Waldemar Castrén osallistui henkilökohtaisesti monin tavoin myös Sukevan keskusvankilan suunnittelemiseen. Ajatus keskusvankilasta lienee kypsynyt Castrénin mielessä vuoden 1918 kuluessa, sillä hän ryhtyi tuolloin yhteistyöhön asutushallituksen kanssa kuritushuoneen suunnitelman laatimiseksi ja asiaa koskevan ehdotuksen tekemiseksi senaatille. Asutushallitus lähetti kirjeen vankeinhoitohallitukselle syyskuussa 1918, jossa se ilmaisi halukkuutensa tähän tehtävään. Suunnitelman pohjana oli Tiitolan luonnos. Tässä vaiheessa kehittyi myös ajatus vankilaosastojen rakentamisesta useiksi erillisiksi maatiloiksi. Vankeinhoitohallitus ilmaisi omat suunnitelmansa oikeusministeriölle kirjeessään 7.6.1919. "Sukevan varavankilaa tahtoo

Vankeinhoitohallitus kehittää keskuslaitokseksi, johon vastaisuudessa tulisi sijoitettavaksi sekä yksinäisyysosasto että yhteisen keskushallinnon alle kuuluviksi järjestetyt vankeinhoidolle soveltuvat pienet yhteisasunnot yhteisyysvankeja varten, joita pidettäisiin maanviljelystöissä useammilla maatiloilla."26

Ylihallitusten yhteistyö ei sujunut täysin kitkatta, sillä asutushallitus laati suunnitelmia kruununpuiston länsiosan ottamisesta siviiliasutuskäyttöön. Tätä koskeva kirje lähetettiin vankeinhoitohallitukseen lausuntoa varten tammikuussa 1920. Castrén ja silloinen Sukevan varavankilan johtaja Jahnsson torjuivat ehdotuksen jyrkästi. Heidän tarkoituksenaan oli keskittyä rautatien itäpuoliseen osaan, lisäksi Castrénin ajatuksena oli saksalaisen mallin mukaisesti varata länsipuoli Vankeusyhdistyksen käyttöön asutustiloiksi vapautuville vangeille. Ongelmaksi koettiin lähinnä maanlunastuksen etuoikeuden määrittely vapautuvien vankien ja muun siviiliväestön kesken.27

Vauhdittaakseen suunnittelutyötä Castrén otti yhteyttä professori Eliel Saariseen ja pyysi tätä osallistumaan keskusvankilan suunnitteluun. Puhelimessa käytyjen alustavien neuvottelujen jälkeen Castrén lähetti lokakuussa 1920 Saariselle kirjeen, jonka liitteinä olivat kaikki aikaisemmin tehdyt vankilaa koskevat suunnitelmat.28

Suunnitelma Sukevan varavankilan laajentamisesta keskusvankilaksi sisältyy vuoden 1920 lopussa työnsä jättäneen vankeinhoitokomitean mietintöön.29 Komitea asetettiin jo huhtikuussa 1917, mutta sen toiminta keskeytyi vuosiksi 1918-1919. Komitean puheenjohtajana toimi J.W.Castrén. Vuoden 1917 aikana useat komitean jäsenet tekivät tutkimusmatkoja Sukevan ja Ilmajoen vankisiirtoloihin sekä Pelson ja Konnunsuon soille.

Suunnitelma Sukevan keskusvankilasta on osa mietinnön liitteenä olevasta uusien vankiloiden rakennusohjelmasta. Sukevan lisäksi komitea teki ehdotuksen Ilmajoen varavankilan uusista järjestelyistä ja kokonaan uuden naisvankilan perustamisesta. Sukevan varavankilaa ehdotettiin kehitettäväksi maataloutta harjoittavaksi uudeksi keskusvankilaksi.

Ehdotustaan komitea perusteli jo aikaisemmista keskusteluista tutuilla argumenteilla. Ensimmäisessä perustelussa viitataan maaseudulta kotoisin olevaan vankien ryhmään, jolle ei kaupunkivankiloissa voitu järjestää ammattia vastaavaa työtä. Toisena - vankeinhoidollisena - perusteluna oli se, että maalaisoloihin tottuneet vangit tulisi eristää "turmelevasta kaupunkilaisaineksesta". Kolmantena perusteluna viitataan soiden raivaamisesta koituvaan kansantaloudelliseen hyötyyn. Viimeisenä perusteluna komitea esittää vankiloissa vallitsevan ahtauden, mikä osittain oli perua jo maailmansotaa edeltäneeltä ajalta. Ongelman ratkaiseminen edellytti ajanmukaisten säilytystilojen hankkimista. "Että tällöin on päähuomio kiinnitettävä viljelyskelpoisiin soihimme ja vankien työskentelymahdollisuuksiin siellä, siitä näyttää jo olevan vallalla vakiintunut mielipide."

Mietinnössä esitetyn suunnitelman mukaan vankilan alueen keskelle Kalliomäelle rakennettaisiin hallintokeskus, johon kuuluisivat sellirakennukset, työhuonerakennus, keskuskeittiö, kirkko ja virastot. Sellit rakennettaisiin pienistä yhden, korkeintaan neljän hengen asuttavista mökeistä kehälle lyhyen välimatkan päähän toisistaan. Nämä mökit olisivat rangaistukseen kuuluvaa eristämistä varten. Jokaiseen mökkiin kuului oma pieni viljelypalsta.

Kalliomäen itäpuolelle Saukkosuon reunaan suunniteltiin maatilaa, joka harjoittaisi maanviljelystä suuressa mittakaavassa. Sen viljelyspinta-ala olisi n. 400 ha. Kalliomäen ympärille rakennettaisiin n. 10 km kehälle viisi muuta pienempää maatilaa, joiden kunkin viljelyspinta-ala olisi n. 90-100 ha

ja joilla ei käytettäisi siinä määrin konevoimaa kuin suurtilalla. Kukin tila muodostaisi erityisen kyläkunnan, jossa järjestettäisiin vankien itsehallinto kyläkunnan asioiden hoitoa varten. Lisäksi perustettaisiin meijeri, tiilitehdas sekä teollisuuslaitos puusepän töitä varten.

Vartijoiden ja virkailijoiden asunnot oli määrä rakentaa hallintokeskukseen ja siitä rautatielle johtavan tien varteen, lisäksi kullekin tilalle rakennettaisiin tarpeelliset asumukset sen henkilökunnalle. Koko vankilan vankimäärä olisi n. 500-600. Vankilaan sijoitettaisiin nuoria rikoksentekejiä sekä sellaisia muiden ryhmien vankeja, jotka havaitaan sopiviksi nuorien vankien joukkoon.

Vaikka vankeinhoitokomitean mietinnössä tehtiinkin ehdotus vain Sukevan keskusvankilan perustamisesta oli vankeinhoitohallituksessa samaan aikaan laadittu suunnitelmia myös Konnunsuon varavankilan laajentamisesta keskusvankilaksi. Ilmeisesti kahden uuden vankilan rakentamisen takana oli ajatus, että toisaalta haluttiin välttää yhden liian suuren laitoksen rakentamista, toisaalta Helsingin kuritushuone suunniteltiin tuolloin muutettavaksi läänin- ja tutkintovankilaksi, joten Etelä-Suomeen olisi tarvittu uusi keskusvankila.

Maatalouskeskusvankiloiden perustamispäätös eteni vitkaan poliittisen päätöksenteon tasolla. Heti vankeinhoitokomitean mietinnön valmistumisen jälkeen vankeinhoitohallitus jätti 17.1.1921 suunnitelman uusien keskusvankiloiden perustamisesta valtionvarainvaliokunnalle eduskuntakäsittelyä varten. Tämän asiakirjan arkistokappaleen alareunaan ilmeisesti Castrén on kirjoittanut huomautuksen: "Määrärahaa ei hallitus ottanut esitykseensä, mutta Eduskunta sen myöhemmin myönsi." Tällä huomautuksella hän viittaa vuoden 1921 valtion menoarvion käsittelyyn eduskunnassa, jonka yhteydessä myönnettiin erillinen määräraha uusien keskusvankiloiden perustamista varten. Miljoonan markan määrärahan turvin ryhdyttiin laatimaan tarkempia piirustuksia. Konnunsuon suunnittelun vankeinhoitohallitus antoi arkkitehti H.R. Helinin tehtäväksi, Sukevan keskusvankilasta sen sijaan järjestettiin suunnittelukilpailu.

Sukevan keskusvankilan suunnittelukilpailu julistettiin vuonna 1921. Oikeusministeriö myönsi vankeinhoitohallitukselle 80 000 mk käytettäväksi palkintoihin ja palkintolautakunnan palkkioihin. Lautakunnan jäseninä olivat puheenjohtajana yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtööri professori Onni Tarjanne sekä jäseninä arkkitehdit Bertil Jung ja Yrjö Sadeniemi, vankeinhoitohallituksen edustajina olivat hovineuvos J.W. Castrén ja vankilanjohtaja Arne Mannström. Lautakunta päätti myöntää kilpailussa neljä palkintoa.

Vankeinhoitohallituksen ohjelma Sukevan keskusvankilan suunnittelukilpailua varten julkaistiin Vankeinhoito -lehdessä 9-10/1921. Asemakaavan pohjana oli Asutushallituksen syyskuussa 1918 tekemä ehdotus, joka liittyi siis vankeinhoitokomitean mietintöön. Ohjelma noudatti muutoinkin vankeinhoitokomitean mietinnön suunnitelmaa.

Vangit oli määrä sijoittaa vankilaan progressioperiaatteen mukaan siten, että ankarimman käsittelyn aikana rangaistuksen alkuasteella vankeja säilytetään hallintokeskuksen selliosastolla. Yhteisvankilassa taas pidettäisiin ylempien luokkien vankeja, jotka työskentelisivät hallintokeskuksen työverstaissa ja taloustöissä. Saukkolan suurtila oli varattu saman asteen vangeille, jotka työskentelevät maatoissa. Korkeimman asteen vangit sijoitettaisiin taas keskikokoistiloille, jossa heille käytöksensä perusteella voitaisiin myöntää enemmän vapauksia ja etuja kuin muille vangeille.

Ohjeiden yleisissä huomautuksissa todettiin, että vankilan kaikilla rakennuksilla tulee olla vaatimaton, maaseudun oloja osoittava leima. Vankiasuntoja suunniteltaessa oli erityistä huomiota

kiinnitettävä säilytysturvallisuuteen, eivätkä asuntojen ja työpaikkojen välimatkat saaneet olla liian pitkiä.

Sukevan keskusvankilan "piirustuskilpailussa" ei jaettu ensimmäistä palkintoa lainkaan, sillä mikään kilpailuun hyväksytyistä ehdotuksista ei tyydyttävästi täyttänyt kaikkia asetettuja vaatimuksia. Ehdotusten yleisarvioinnissaan palkintolautakunta kiinnitti erityistä huomiota siihen, että useat kilpailijat olivat hallintokeskuksen kohdalla päätyneet perustamis- ja kunnossapitokustannuksiltaan varsin kalliisiin mataliin ja laajoihin ratkaisuihin. Lisäksi palkintolautakunta katsoi laajan rakennusryhmän maisemallisesti edellyttävän ainakin pääosissaan korkeampia rakennuksia.³²

Kilpailussa palkittiin neljä ehdotusta ja näiden lisäksi lunastettiin yhdet piirustukset. Palkinnon I:a sai nimimerkki "Erämaa" (arkkitehdit Gunnar Taucher ja Einar Sjöström), palkinnon II:b "Linnasta linnahan" (arkkitehtitoimisto Borg, Siren & Åberg), palkinnon III "Hallin Janne" (arkkitehdit Jussi Paatela ja Toivo Paatela), palkinnon IV "Pro provincia" (arkkitehdit Jussi Paatela ja Toivo Paatela) ja lisäksi lunastettiin ehdotuksen "3 vartio" (arkkitehti Helinin toimisto ja rakennusteknikko Sigurd Johansson, Alberga) piirustukset. Valitettavasti nämä suunnitelmat eivät ole säilyneet Vankeinhoitohallituksen arkistossa.

Koska yksikään ehdotus ei sellaisenaan ollut sopiva rakennustöiden suunnitelmaksi, ryhdyttiin oikeusministeriössä laatimaan lopullista suunnitelmaa keskusvankilan rakennuksia varten. Ensimmäiseksi valmistuivat vankeinhoitolaitoksen arkkitehti Uno Sjöholmin piirustukset Iskolan keskikokoistilaa varten vuonna 1923.

Seuraava varsinainen päätös on päivätty 6.7.1922, jolloin valtioneuvosto antoi vankeinhoitohallitukselle määräyksen asettaa kolmihenkinen rakennustoimituskunta johtamaan ja suunnittelemaan uusien keskusvankiloiden rakennustyötä. Samalla annettiin määräys Kunnunsuon rakentamisesta, Sukevasta puhuttiin tässä päätöksessä vielä mahdollisesti perustettavana keskusvankilana.³³

Valtioneuvosto antoi Sukevan keskusvankilan rakennusmääräyksen vasta 17.5.1923. "Valtioneuvosto näki hyväksi määrätä: että vankilatarkoituksiin varatulle osalle Sukevan kruununpuistoa oli rakennettava pääasiassa maanviljelystä harjoitettava keskusvankila; että vankila oli rakennettava noudattaen sitä ohjelmaa, joka on esitetty Eduskunnan vastauksessa hallituksen ehdotukseen vuoden 1921 menoarvioksi." Tämä valtioneuvoston päätös oli vankeinhoitohallituksen ylijohdaja A.P. Arvelon muotoilema, mikä käy ilmi hänen kirjoittamastaan "P.m. Sukevan keskusvankilan perustamista koskevassa asiassa" 30.4.1923. Tässä muistiossa Arvelo huomautti eduskunnan tehneen jo kahta vuotta aikaisemmin hallitusta velvoittavan päätöksen, jonka toteuttamisesta ei kuitenkaan oltu pidetty huolta.³⁴

Vankeinhoitohallitus asetti valtioneuvoston määräämän rakennustoimituskunnan vasta vuonna 1924. Toimituskunnan puheenjohtajana oli aluksi agronomi Aatto Eemeli Rautakoski ja sittemmin maataloustarkastaja V.A. Arola, rakennusteknillistä asiantuntemusta edusti vankeinhoitohallituksen arkkitehti Uno Sjöholm ja vankeinhoidollista näkökantaa vankilatarkastaja Nikolai Tammelin. Toimituskunta laati suunnitelman rakennustoimintaa varten vuosille 1925-1929. Ensimmäisessä kokouksessaan 5.4.1924 toimituskunta teki päätöksen Iskolan rakentamisen aloittamisesta. Sukevan keskusvankilan rakentaminen päätettiin toteuttaa vaiheittain siten, että Iskolan tilan toiminnasta saatavat kokemukset vaikuttavat Sukevan muuhun rakennustoimintaan. Eduskunta oli määrännyt jo vuoden 1923 tulo- ja menoarvioon 750 000 mk ja vuonna 1924 kaksi ja puoli miljoonaa markkaa Kunnunsuon ja Sukevan keskusvankiloiden rakentamista varten.³⁵

Sukevan keskusvankilan suunnitelmia leimaa pienviljelysihanne, joka esimerkiksi vankeinhoitokomitean mietinnössä³⁶ kiteytyy toistuvaan puheeseen "raittiista ilmasta" ja "vankien omista viljelyspalstoista". Tämän vastakohtana on siveellisesti rappeutunut kaupunkielämä, mikä tiivistyy vastaavasti ilmaisuihin "suljettu ja ummehtunut" sekä "käsityö- ja teollisuusammattilaisiin luettava turmeleva kaupunkiaines". Maalaisen suljetussa vankilassa kokema toimetttömyys asetetaan siis vastakkain omalla peltotilkulla ahkeroinen kanssa. Verrattuna 1890 -luvun keskustelun ideologiseen tasoon on juuri tämä yksilöllinen pienviljelysihanne kaupunkimaisen elämän vastakohtana uusi piirre. Aikaisemminhan keskustelua käytiin yleisellä sisätyö - ulkotyö - ulottuvuudella, ajatus varsinaisesta maanviljelystä oli toissijainen. Lisäksi työsiirtoloiden katsottiin väistämättä antavan vangeille enemmän vapauksia ja vähentävän eristystä. Työsiirtolan ja keskusvankilan erottaa toisistaan tietysti se, että keskusvankilassa toteutetaan kaikki progressioperiaatteen asteet eristyksestä yhteysvankeuteen. Suunnitelmassa on kuitenkin kiinnostavaa se, että viisi keskikokoistilaa pyritään organisoimaan kyläperiaatteen mukaisesti. "Eri maatiloiden työskentelijöiden kesken syntyvä kilpailu kannustanee vankeja yhä uutterampaan työhön oman tilan parantamiseksi. Kukin tila muodostaisi erityisen kyläkunnan, jossa järjestettäisiin vankien itsehallinto kyläkunnan asioiden hoitoa varten."

Omalta osaltaan suunnitelma ilmentää Suomessa vuoden 1918 sisällissodan jälkeen vallinnutta talonpoikaisyhteiskunnan ihannointia, maanviljelyksen ja maanomistuksen uskottiin olevan paras turva vallankumouksellisten voimien kehitystä vastaan. Vuoden 1918 torpparilailla ja 1922 asutuslailla maaseudun sosiaalista rakennetta onnistuttiinkin muuttamaan rajusti. Aikaisemmin laaja maanvuokraajien luokka hävisi miltei täysin ja maatyöläisten luokka pieneni noin neljänneksen maaseudun väestöstä - kaksi kolmannesta maaseudun väestöstä kuului itsenäisten maanviljelijöiden luokkaan. Vaikka maan omistussuhteiden muutos poisti välittömän radikalisoitumisen syyn, eivät maaseudun puoluepoliittiset voimasuhteet kuitenkaan muuttuneet seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana.³⁷

Viitteet

Sisällysluettelo
Seuraava luku
Lähdeluettelo

1. Vuoden 1894 jälkeen Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoissa julkaistiin kaikkiaan 6 työsiirtoloihin liittyvää artikkelia vuoteen 1900 mennessä. Forsellesin alustuksen (1984) lisäksi julkaistiin vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja Alexis Gripenbergin (1896) esitelmä vankilatyön järjestämisestä, V.O. Juveliuksen (1896) yksityiskohtainen esittely itävaltalaisesta kokeilusta, sekä saman kirjoittajan artikkeli varhaisemmista kokemuksista yleisen työn täytäntöönpanosta Suomessa (Juvelius 1898). Keskustelu päättyy vankeinhoitohallituksen kannanottoon rangaistusten täytäntöönpanosta ja keskusvankiloiden vastaisista tehtävistä (Vårt fängelseväsende 1900). Lisäksi julkaistiin kaksi aiheeseen liittyvää kirjoitusta tanskalaisesta vankeinhoidosta.
2. Vårt fängelseväsende 1900.
3. Kallinen 1982, 91-97 ja 120-136; Virtanen 1958, 13-16.
4. Juvelius 1909; Castrén 1909(a).
5. Castrén 1909(b).

6. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen keskustelut 1909.
7. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen keskustelut 1909.
8. Virtanen 1958, 16.
9. Castrén 1912; Castrén 1913.
10. Castrén 1913.
11. Näistä maaseudulle perustetuista laitoksista poikkesivat ensimmäisen maailmansodan aikana lähinnä venäläisten sotilasviranomaisten painostuksesta perustetut ns. merisiirtolat, joissa vangit tekivät linnoitustöitä Ahvenanamaan saaristossa. Koska vankilaviranomaiset eivät voineet valita linnoitustehtäviin lähetettäviä vankeja, oli seurauksena huomattavia kurinpito-ongelmia. Merisiirtoloista ks. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen keskustelut kuudettatoista... 1921 s. 18-19; Castrén 1920; "Maailmansodan aikuisesta vankisiirtolasta" 1 ja 2, 1930.
12. Tavo 1941, 107.
13. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Vankisiirtoloiden ja kuritushuoneiden järjestys- ja ohjesääntöasiakirjat 1913 - 1921. Hb 3.
14. Kuvaus Sukevan vankisiirtolasta perustuu Castrénin artikkeliin 1917.
15. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Vankisiirtoloiden ja kuritushuoneiden järjestys- ja ohjesääntöasiakirjat 1913 - 1921. Hb 3.
16. Castrén 1917; Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Vankisiirtoloiden ja kuritushuoneiden järjestys- ja ohjesääntöasiakirjat 1913 - 1921. Hb 3.
17. Tavo 1941, 109; Castrén 1917, 263-264.
18. Tavo 1941, 108-109.
19. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Vankisiirtoloiden ja kuritushuoneiden järjestys- ja ohjesääntöasiakirjat 1913 - 1921. Hb 3.
20. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Vankisiirtoloiden ja kuritushuoneiden järjestys- ja ohjesääntöasiakirjat 1913 - 1921. Hb 3.
21. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 1918-1919.
22. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 3.1.1919; Sukevan varavankilan vuosikertomus 1919.
23. Lehti 1950, 226-227.
24. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Sukevan keskusvankilan laajennusasiakirjat 1918 - 1920. Hb 14.
25. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Sukevan keskusvankilan laajennusasiakirjat 1918 - 1920. Hb 14; Paavolainen 1971, 75-90; Tavo 1941, 109; Aamuvuori 1988, 93.
26. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Sukevan keskusvankilan laajennusasiakirjat 1918 - 1920. Hb 14.
27. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Sukevan keskusvankilan laajennusasiakirjat 1918 - 1920. Hb 14.
28. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Kanslia, Sukevan keskusvankilan laajennusasiakirjat 1918 - 1920. Hb 14.
29. Komiteamietintö 1921:1. Vankeinhoitokomitean mietintö herätti runsaasti keskustelua vankeinhoitoväen piirissä. Pääasiassa huomio kiinnittyi luonnollisesti laki- ja asetusehdotuksiin, mutta myös suunnitelmat uusista keskusvankiloista saivat huomiota osakseen. Arne Mannström kirjoitti Vankeinhoito -lehden numerossa 12/1921 otsikolla "Mietelmiä uusista vankilasuunnitelmista" tarkoituksenaan juuri keskustelun herättäminen. Aihetta käsiteltiin myös Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen kokouksessa 1922 Nikolai Tammelinin ja V. Leponiemen alustusten pohjalta. Alustukset ja niistä käyty keskustelu on julkaistu yhdistyksen Muistiinpanoissa XXX 1925, alustukset julkaistiin myös Vankeinhoidossa 1922:3-4 ja 1922:5.
30. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Sukevan ja Konnunsuon keskusvankilan rakennustoimikunnan asiakirjoja 1913 - 1926. Hb 16.

31. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Sukevan ja Konnunsuon keskusvankilan rakennustoimikunnan asiakirjoja 1913 - 1926. Hb 16. Kyse on asiakirjasta "Perustelut ja suunnitelma Sukevan ja Konnunsuon keskusvankiloita varten", joka sisällöltään vastaa jokseenkin suoraan vankeinhoitokomitean mietinnön liitteenä olevaa suunnitelmaa.
32. Vankeinhoito 1922: 7-8 s. 10-16.
33. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Sukevan ja Konnunsuon keskusvankilan rakennustoimikunnan asiakirjoja 1913 - 1926. Hb 16.
34. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Sukevan ja Konnunsuon keskusvankilan rakennustoimikunnan asiakirjoja 1913 - 1926. Hb 16.
35. Vankeinhoitohallituksen arkisto, Sukevan ja Konnunsuon keskusvankilan rakennustoimikunnan asiakirjoja 1913 - 1926. Hb 16.
36. Komiteamietintö 1921:1.
37. Ks. esim. Jutikkala 1958, 421-430; Wahlbäck 1968, 79-83.

LUKU 2

II SUKEVAN VARAVANKILA

Vankiluvun kehitys Suomessa 1920- ja 1930-luvuilla

Sukevan varavankilan vaiheiden tarkastelun taustaksi on syytä lyhyesti viitata eräisiin yleisiin vankeinhoidon piirteisiin Suomessa 1920- ja 1930-luvuilla.

1920-luvulta aina seuraavan vuosikymmenen alkupuolelle asti vankimäärä Suomessa kasvoi nopeasti. Osaltaan ilmiö selittyy rikollisuuden lisääntymisellä, erityisesti väkivaltarikoksista tuomittujen vankien määrä kasvoi voimakkaasti. Tämän ohella vankimäärää kasvatti tiukentuva lainsäädäntö, mikä lisäsi erityisesti sakkovankien määrää. Tähän kehitykseen vaikuttaneita lainsäädännön muutoksia olivat mm. vuonna 1919 voimaan tullut kieltolaki, 1922 tapahtunut juopumussäännöksiin koventaminen ja 1921 päiväsakkojärjestelmään siirtymisen yhteydessä tehty muuntorangaistuksen rajojen koventaminen. Rikollisuutta ja sitä kautta vankien määrää lisäsi myöskin vuosien 1929-1933 maailmantalouden kriisi, jonka aikana myös Suomessa teollisuustuotanto väheni ja reaaliensiotaso jyrkästi laski. Oman lisänsä vankimäärään toivat 1930-luvun alun lukuisat poliittiset oikeudenkäynnit, joissa noin 1000 kansalaista tuomittiin rangaistuksiin valtio- ja maanpetoksista.¹

Kansalaissodan jälkeen Suomen kokonaisvankiluku kohoaa pysyvästi sotaa edeltänyttä tasoa korkeammaksi, samalla vankiluku kohoaa myös pysyvästi korkeammaksi kuin muissa Pohjoismaissa. Vuosina 1924-1933 vankiluku nousi viidestä ja puolesta tuhannesta lähes yhdeksään tuhanteen. Jo 30-luvun alussa ryhdyttiin toimenpiteisiin vankien määrän pienentämiseksi vankiloissa vallinneen yliasutuksen vuoksi. Tällöin otettiin käyttöön kovennettu, ns. vesi-leipärangaistus, sekä tehtiin muutoksia lainsäädäntöön lyhentämällä ehdonalaista vapautteen pääsemisen vähimmäisaikoja ja lievennettiin juopumuksesta määrättyjä rangaistuksia. Kolmekymmentäluvun puolivälin jälkeen vankiluku pieneni varsin nopeasti. Tämän aiheutti yleisen

rikollisuustilanteen paraneminen talouselämän elpymisen ja kieltolain aiheuttamien haittojen vähenemisen myötä. Pulavuosina vankilaan tuomitut vapautuivat näinä vuosina.²

Vankimäärän kasvuun reagoitiin myös lisäämällä vankipaikkoja perustamalla uusia laitoksia. Vankiluku ylitti vankipaikkojen luvun jo vuosina 1927-1928. Tuolloin vankipaikkoja oli keskus- ja lääninvankiloissa noin 3500 sekä varavankiloissa ja vankisiirtoloissa yhteensä noin 2500. Tuolloin jo käynnissä olleiden Sukevan ja Konnunsuon vankiloiden rakennustöiden lisäksi alettiin suunnitella teollisuustyöhön soveltuvia pitempiaikaisia vankeja varten uutta suljettua keskusvankilaa. Eduskunta myönsi vuonna 1929 kolme miljoonaa markkaa 400-paikkaisen keskusvankilan rakennustöiden aloittamiseen. Rakennustöitä varten perustettu vankisiirtola muutettiin saman vuoden lopussa Riihimäen varavankilaksi. Uudisrakennus- ja korjausmäärärahat suunnilleen kolminkertaistuivat vuosina 1929-30 edellisiin vuosiin verrattuna. Edellä mainittujen laitosten rakentamisen lisäksi varoja myönnettiin myös Helsingin ja Turun keskusvankiloiden lisärakennus- ja muutostöihin. Näiden lisäksi perustettiin lukuisia vankisiirtoloita. Lamakauden vaikutukset vankeinhoitolaitokselle myönnettyihin määrärahoihin alkoivat tuntua vuonna 1931. Tällöin supistettiin henkilökuntaa ja varavankiloiden sekä vankisiirtoloiden vankipaikkoja vähennettiin noin tuhannella. Helsingin keskusvankilan viereen suunnitellun uuden lääninvankilan rakennustyöt keskeytettiin ja eräiden muiden rakennustöiden aikataulua hidastettiin. Säilytystilojen ahtautta helpotti Konnunsuon vankilan valmistuminen vuonna 1933. Samaan aikaan vankeinhoitolaitos sai käyttöönsä eräitä maatiloja, joista muodostettiin keskusvankiloiden alaisia siirtoloita. Vuoden 1934 alussa, jolloin vankiluku oli suurimmillaan, 9181, oli vankipaikkoja Suomen vankiloissa yhteensä 6905. Samana vuonna asetettu vankilatyökomitea, jonka tehtävänä oli tutkia vankilateollisuuden ja yksityisen teollisuuden kilpailua, esitti mietinnössään vankityövoiman käyttöä asutustarkoituksiin luovutettavien alueiden kuivatukseen ja raivaukseen. Komitean ehdotusten pohjalta eduskunta myönsi keväällä 1935 varat, joilla perustettiin Karvian, Köyliön, Huittisten ja Pelson "suovankilat". Sukevan ja Riihimäen rakennustyöt saatiin loppuun 30-luvun loppupuolella ja nämä varavankilat muutettiin keskusvankiloiksi vuoden 1939 alusta. Vankimäärän laskun ja uusien laitosten perustamisen takia voitiin Ilmajoen varavankila lakkauttaa vuoden 1936 lopussa ja vanha Lappeenrannan keskusvankila vuoden 1938 päättyessä.³

Suomen vankeinhoitolaitoksen ongelmat ja ongelmiin esitetyt ratkaisut eivät näytä suuremmin muuttuneen 1900-luvun alun ja 20-30-lukujen välillä. Kehitys etenee johdonmukaisesti. Vankeinhoitolaitosasetuksessa kirjattiin ne vankeinhoidon ideologiset periaatteet, joista vankeinhoitomiesten keskusteluissa oltiin yksimielisiä jo viime vuosisadan lopussa. Päällimmäiseksi ongelmaksi nousee jälleen vankipaikkojen riittämättömyys ja ratkaisuna ovat maaseudulle perustettavat avovankilat. Myös vankilatyötä ratkotaan samoilla perusteluilla ja toimintamalleilla kuin vuosisadan alkupuolella.

Varavankilan rakennustoiminta

Sukevan vankila on aina toiminut useina erillisinä osastoina. Erityisesti 1920-luvun alussa oli käytössä lukuisia tilapäisiä osastoja eri puolilla vankilan aluetta. Nykyisin käytössä olevien Kalliomäen ja Iskolan osastojen lisäksi on pitempiaikaisia osastoja ollut Kukkopurolla, Somerokoskella ja Kestilässä.

Vuoden 1919 alussa vankilan itsenäistyessä varavankilaksi oli Sukevalla vain kaksi osastoa toiminnassa. Vankilan hallintokeskus, Pääsiirtola, toimi edelleen Kukkopurolla. Toinen käytössä ollut osasto oli viimeistelyvaiheessa ollut Korttikankaan siirtola. Yhteensä näissä oli tiloja noin sadalle vangille. Kokouksessaan 23.1.1919 johtokunta arveli vuoden 1919 aikana vankilaan

voitavan sijoittaa kaikkiaan noin 300 vankia. Toiminnan laajeneminen edellytti siis uusien säilytystilojen hankkimista.⁴

Vuonna 1919 Kalliomäkeen rakennettiin uusi vankiasunto 75 miehelle. Tämä puretun navetan ja ladon hirsistä rakennettu parakki jäi ainoaksi vuoden 1919 uudisrakennukseksi. Sen lisäksi kuitenkin sekä Pääsiirtolassa Kukkopurolla että Korttikankaan ja Kalliomäen sivusiirtoloissa muutettiin muihin tarkoituksiin käytettyjä tiloja vankien yhteishuoneiksi.

Vankeinhoitohallitus oli syksyllä 1918 lunastanut Kalliomäen kruununtorpan oikeudet. Vuoden vaihteessa siellä aloitettiin korjaustyöt, joilla torpan kamarista tehtiin vartija-asunto ja vanha pirtti muutettiin vankien asunnoksi. Tammikuun lopussa avattiin siirtolaosasto kauppias A. Vartiaisen omistamalle Mattilan tilalle. Mattilaan sijoitetut vangit tekivät pääasiassa maanviljelys- ja metsätöitä vuokranantajana ja muiden yksityisten laskuun. Sisällissodan aikana Sukevan työväenyhdistyksen talo oli takavarikoitu ja tarjottu vankisiirtolan käyttöön. Tammikuussa 1919 sinne avattiin 20 vangin verstassiirtola. Talon takavarikointi kuitenkin peruutettiin pian ja verstaasirrettiin toukokuussa Mattilaan. Myös jo toista vuotta kylmillään ollut Somerokosken siirtola otettiin käyttöön maaliskuussa, alkuajoina sinne sijoitettiin noin 20 vankia.

Vielä vuoden 1919 lopulla lähetettiin 12 miestä laajentamaan 16 km päässä sijaitsevaa Viinijärven tukkikämpää siirtolaosastoksi. Siitä muodostettiin noin 50 vangin osasto, jossa tehtiin metsätöitä valtion omistaman Sukevan sahalaitoksen laskuun.

Vuoden 1919 lopulla varavankila toimi siis kuutena erillisenä osastona, jotka olivat Päälaitos, Korttikangas, Kalliomäki, Mattila, Somerokoski ja Viinijärvi.⁵

Vuonna 1919 rakennettiin asuntoja myös henkilökunnalle. Päälaitoksen läheisyyteen rakennettiin vankilan johtajalle ja työnjohtajalle hirsiset asuinrakennukset. Kalliomäkeen valmistui kahden perheen vartija-asunto.

Vuoden 1920 suurin rakennustyö oli Nevalan osaston rakentaminen. Osasto rakennettiin Iskonsuon laitaan kesäasunnoksi suon raivaamisessa työskenteleville vangeille. Rakennukset tehtiin laudasta ja niissä oli yhteensä neljä yhteishuonetta. Lisäksi Nevalaan valmistettiin neljä huonetta vartijoita varten. Samana vuonna anottiin määräraha osaston muuttamiseksi talviasuttavaksi. Muutostyöt valmistuivat vuonna 1921.

Viinijärven osaston toiminta lakkasi kesäkuun alussa 1920 ja siellä olleet vangit siirrettiin Nevalaan. Metsätyöt etäisissä osastoissa eivät silti loppuneet, sillä helmikuun alussa lähetettiin 25 vankia Vaarainsuon työsiirtolaan, joka sijaitsi noin 15 km Kajaanista pohjoiseen. Siirtola oli perustettu jo kesällä 1919, jolloin sinne sijoitettiin Riihimäen pakkotyölaitoksen valtiorikosvankeja maa- ja rakennustöihin Kajaanin puutavara-osakeyhtiön uudistilalle. Kun nämä vangit palautettiin armahduksen takia Riihimäelle määräsi vankeinhoitohallitus Sukevan varavankilan lähettämään miehiä tilalle.⁶

Vankitilojen lukumäärä väheni 40:llä, kun Korttikankaan osasto tuhoutui tulipalossa helmikuun 25. päivän aamuyöstä 1922. Tuli pääsi irti rakennuksen talousosaston ullakolla perustusten liikkumisesta syntyneestä savupiipun repeämästä. Osastolla ei ollut yövartijaa sairastapausten johdosta ja siksi tuli ehti levitä laajalle ennen kuin se havaittiin. Yrityksistä huolimatta ei kuivaan lautarakennukseen ja sen sammaltäytteisiin pääsyttyä tulta pystytty sammuttamaan, vaan rakennus tuhoutui maan tasalle. Kaikki rakennuksessa palon syttymishetkellä olleet vangit pelastuivat.⁷

Vankilan rakennustoiminta vilkastuu merkittävästi vuonna 1922. Tämä johtui Iskolan osaston rakentamisen aloittamisesta ja siihen olennaisesti liittyvien sahan ja tiilitehtaan rakentamisesta. Sahalaitos rakennettiin Raudanjoen varteen. Laitosta käytettiin höyrykoneella, joka käytti myös myllyä ja höyläkonetta. Tiilitehdas sijoitettiin Nevalan osaston läheisyyteen. Tehtaaseen valmistettiin kaksi polttouunia. Iskolan rakennustyöt aloitettiin henkilökunnan asunnoista, joista vuoden 1922 aikana kaksi saatiin valmiiksi ja kolmen muun perustukset valettiin.⁸

Vuosina 1919-1922 Sukevan varavankilan vankisijojen määrä vaihtelee 200-250 välillä. Jatkuvan rakennus- ja korjaustoiminnan vuoksi säilytystilojen jakautuminen eri osastojen kesken vaihtelee vuosittain. Vankiluvun huippuvuosi on 1920, jolloin vankien päivittäinen keskimäärä on 282. Luku laskee tasaisesti vuoden 1924 209:ään.

Sukevalla säilytettiin tähän aikaan pääasiassa kuritushuonevankeja. Kaikki vangit ovat asuneet yhteishuoneissa, selliosastoja ei Sukevalla vielä tällöin ollut. Alkuvuosina jouduttiinkin käyttämään Kajaanin kihlakunnanvankilaa eristysselleinä.

Vankilan rakennustoimintaa alkuvuosina leimannut turvautuminen tilapäisiin ratkaisuihin alkaa saada suunnitelmallisuutta siinä vaiheessa, kun vankeinhoitohallituksen asettama rakennustoimikunta ryhtyy työhönsä 1924. Sukevan varavankilan laajeneminen ennen sotia jakautuu kahteen jaksoon: Iskolan osaston rakennettiin vuosina 1922-1925 ja Kalliomäen keskusosasto vuosina 1933-1936. Näiden jaksojen välisenä kautena vankilan toimintaa suunnataan voimakkaasti maatalouteen, uudismaan raivaukseen ja viljelykseen. Rakennustoiminnan aikataulun takana lienee vankeinhoitohallituksen toimikunta, joka johti sekä Sukevan että Konnunsuon keskusvankiloiden rakentamista. Sukevahan ajateltiin rakennettavan vaiheittain vankilan toiminnan vähitellen laajentuessa. Iskolan osaston valmistuttua rakennustoiminnan painopiste siirtyi Konnunsuolle, joka valmistui vuonna 1933. Tämä jälkeen ryhdyttiin Sukevalla Kalliomäen keskusosaston rakennustöihin.

Helsingissä tapahtunut hallinnollinen ja poliittinen päätöksenteko ja suunnitelmien toteuttaminen Sukevalla näyttävät kulkeneen eri tahtia. Samaan aikaan kun valtioneuvosto vielä käsitteli Sukevaa mahdollisena uuden keskusvankilan sijoituspaikkana, valmisteltiin Sukevalla Iskolan rakentamista täyttä päätä. Sahalaitos ja tiilitehdas sekä osa henkilökunnan asunnoista valmistuivat jo vuonna 1922. Varsinaisen vankilarakennuksen perustustyöt aloitettiin jo kesällä 1923. Iskolan rakentamisen ensisijaisuutta selittää se, että 1920-luvun alkupuolella vankilan peltojen raivaus keskittyi Päälaitoksen läheisyyteen Iskonsuolle, jota oli vuoteen 1923 mennessä ehditty raivata viljelyskuntoon jo noin 80 hehtaaria. Iskolalla oli jo siis olemassa edellytykset aloittaa maanviljelystyöt.

Iskolan osasto on vankeinhoitohallituksen arkkitehti Uno Sjöholmin suunnittelema.

Vankilarakennus sijaitsee henkilökunnan asuntojen muodostaman puoliympyrän ja toiselta puolen maatilarakennusten rajoittaman pihan keskellä. Rakennus on nelikerroksinen ja suunniteltu 75 vangille, joskin sinne sijoitettiin heti valmistumisen jälkeen peräti 150 vankia muilla osastoilla vallinneen ahtauden takia. Sukevan keskusvankilan suunnittelukilpailussa todettiin, että vankilan "kaikilla rakennuksilla tulee olla vaatimaton, maaseudun oloja osoittava leima". Iskolasta ei näin voi kuitenkaan sanoa, sillä tyyllisesti rakennus muistuttaa lähinnä 1700-luvun aatelistlinnaa.

Kolme vuotta kestäneiden valmistelu- ja perustustöiden jälkeen vankilarakennus ja suuri navetta rakennettiin vuonna 1925. Työt teetettiin yksityisenä urakkana tamperelaisella rakennusmestari K.J. Laiholla 1 150 000 mk summasta pääasiassa vankilan hankkimista tarpeista. Yksityisen ammattityövoiman lisäksi urakoitsijalla oli käytössään myös vankeja aputoissa vankilalle

maksettavaa korvausta vastaan. Työt aloitettiin toukokuun 9. ja rakennus luovutettiin joulukuun 10. Kaikkiaan rakennuskustannukset olivat noin 2 miljoonaa markkaa.⁹

Vankilan säilytystilat laajenivat ja keskittyivät vuonna 1926 kun Iskolan valmistumisen jälkeen Kalliomäelle rakennettiin kaksi 60 miehen parakkia ja hirsinen sellirakennus. Somerokosken osasto oli tyhjennetty jo edellisenä vuonna. Vaikka Nevalaan rakennettiinkin vielä 12 miehen sellirakennus, jätettiin se kuitenkin kesällä asumattomaksi.

Vuoden 1926 lopussa olivat siis käytössä Päälaitoksen, Iskolan ja Kalliomäen osastot. Yhteensä näissä oli tilaa 374 vangille. Vankimäärä nousi vuoden lopussa 330:een. Vankitilojen rakentaminen pysähtyi nyt muutamaksi vuodeksi. Vankilan työtoiminta painottui viljelysmaan raivaukseen. Rakentamista suunnattiin tässä vaiheessa erityisesti henkilökunnan asuntotilanteen parantamiseen. Seuraavat suuret rakennustyöt olivat vuonna 1929 Kalliomäelle valmistuneet sadan vangin säilytystilat ja vankilan oma pistoraide Kalliomäen pysäkiltä Kalliomäen osastolle.

Kalliomäkeen ryhdyttiin keskittämään vankilan hallintokeskusta 1930-luvun alusta lähtien. Nykyisen keskusosaston ensimmäisen rakennusvaiheen aloittamista silmälläpitäen tiilitehdas siirrettiin Kalliomäen vaihteen läheisyyteen 1930. Vankilan johtajan sekä työnjohtajan ja karjanhoitajan virka-asunnot rakennettiin vuonna 1931. Samana vuonna vankilan kanslia siirrettiin Kukkopurolta Kalliomäkeen. Sen entiset tilat muutettiin henkilökunnan asunnoiksi ja vanhan Päälaitoksen vanki- ja varastohuoneet purettiin ja siirrettiin Kalliomäkeen rakennetun parakin rakennusaineiksi. Saman vuoden toukokuussa sahalaitos tuhoutui tulipalossa. Saha ja sen yhteydessä toiminut sähkölaitos rakennettiin vuosina 1933-1934 nykyiselle paikalleen Kalliomäkeen.

Sukevan varavankilan vankimäärä kasvoi jyrkästi ja tasaisesti vuodesta 1926 vuoteen 1934, jolloin se saavutti kaikkien aikojen huippunsa. Tuolloin vankien keskimääräinen päivittäinen luku oli 779. Vuoden 1926 jälkeen Sukevalle sijoitettiin kuritushuonevankien lisäksi myös vankeus- ja sakkovankeja. Vankimäärien jatkuvasti kasvaessa ja vankiaineksen muuttuessa yhä heterogeenisemmaksi jouduttiin turvautumaan erikoisiinkin sijoitusratkaisuihin. Esimerkiksi Kalliomäen tallista tehtiin vuonna 1932 vankien asunto, johon sijoitettiin 34 miestä. Sukevalle ryhdyttiin sijoittamaan poliittisia vankeja ja näitä varten rakennettiin uusi 200 miehen osasto Kestilään 1932. Vuonna 1934 valmistui Somerokoskelle niinkään 200 vankia varten uudet parakit. Alkuvaiheessa tänne sijoitettiin pakkotyöhön määrättyjä vankeja.

Kalliomäen keskusosaston rakentaminen aloitettiin taloussiivestä 1933. Rakennuksesta tehtiin nelikerroksinen ja siihen valmistettiin keittiö ja leipomo sekä 16 yhteishuonetta kaikkiaan 128 vangille. Vankilan kansliat olivat tämän siiven toisella kerroksella aina vuoteen 1960, jolloin hallintosiipi valmistui.

Rakennustöitä jatkettiin seuraavana vuonna aloittamalla selliosaston rakentaminen. Vuoden kuluessa saatiin valmiiksi perustustyöt sekä rankaisuselliosasto, "minkä jälkeen työt keskeytettiin ja rakennus katettiin väliaikaisesti pärekatolla". Selliosasto muurattiin vesikattoon seuraavana vuonna ja lopullisesti se valmistui, eräitä pieniä viimeistelyitä lukuun ottamatta, vuonna 1936.¹⁰

Keskusosaston valmistuttua ja vankimäärän pienentyessä 1930-luvun loppupuolella voitiin Kalliomäen parakit tyhjentää ja samoin Kestilän osasto suljettiin 1938. Vuoden 1939 alussa, jolloin Sukevan varavankila muutettiin keskusvankilaksi olivat toiminnassa siis Kalliomäen, Iskolan ja Somerokosken osastot.

Vankilan henkilökunta

Vankilan ensimmäiseksi johtajaksi määrättiin 1.11.1918 agronomi Sakari Jahnsson. Uuden varavankilan luonne maatalousvankilana edellytti johtoonsa maatalouden ammattimiestä. Vankeinhoitoon perehtyäkseen hän oli keväällä 1919 puolitoista kuukautta Helsingin kuritushuoneella. Jahnsson osallistui muiden virkatehtäviensä ohella erityisesti Sukevan keskusvankilaa koskevien suunnitelmien laatimiseen. Hän erosi vuoden 1924 lopussa ja siirtyi Kokemäen maamieskoulun opettajaksi.¹¹

1.1.1925 alkaen Sukevan varavankilan johtajaksi määrättiin Sigge (Sergei) Mikael Autio. Hän toimi vankilan johtajana Sukevalla yhteensä yli 14 vuotta. Vuoden 1928 syyskuun ja 1931 lokakuun välisenä aikana hän oli ensin Lahden ja sitten Virtain varavankilan johtajana.

Ennen kuin Autio ensimmäisen kerran määrättiin Sukevan varavankilan johtajaksi oli hän ehtinyt olla jo monessa mukana. Hän syntyi Pietarissa 1892, suoritti keskikoulun kurssin Helsingissä ja valmistui Kotkan kauppaopistosta 1913. Tämän jälkeen hän oli Viipurin ja Terijoen poliisilaitosten palveluksessa vuoteen 1917, jolloin suoritti Pavlovin sotaopiston kurssin Pietarissa. Vuosina 1918 ja 1919 hän oli jälleen Terijoen poliisilaitoksen komisariona ja v.t. poliisipäällikkönä. Autio osallistui myös Inkerin sotaretkeen Pohjois-Inkerin vapaajoukoissa rykmentin adjutanttina ja II pataljoonan komentajana 15.7. - 10.8.1919. Tämän jälkeen hän oli sotalaitoksen ja Tampereen poliisilaitoksen palveluksessa. Sukevalle hän saapui Tuusulan vankisiirtolan johtajan virasta.¹²

Autio oli ilmeisesti varsin värikäs persoona. Vangit käyttivät hänestä yleisesti lempinimeä Sutki.¹³ Nimitys viittaa Aution tapaan järjestellä vankien asioita. Kirjailija Arvo Turtiainen, joka oli yksi Sukevan poliittisista vangeista sodan aikana, sai omakohtaisesti kokea lempinimen oikeaksi. Turtiainen pääsi johtajan vastaanotolle ollessaan Iskolan sairasosastolla pyytääkseen siirtoa sisätöihin:

"Hän tarttui teatraalisesti puhelimen kuulotorveen ja soitti johonkin saamatta kuitenkaan vastausta. Vimmatusti puhelimen kampea pyörittäen hän huusi yhtenäen haloota, takoi puhelinta nyrkeillään ja paiskasi lopuksi kuulotorven paikoilleen karkeasti kiroten. - Taas ne perkeleet nukkuvat siellä! Sitten hän kääntyi puoleeni: - Menkää ulos ja odottakaa käytävässä. Otan yhteyden Somerokoskelle ja puhun asiasta Somerokosken esimiehen kanssa. Ymmärrätte kuitenkin, että en voi luvata mitään varmasti. Enkä minä sitä paitsi voi puuttua tämänlaisiin juttuihin, järjestelemään tuhannen miehen asioita. Kaikki riippuu heidän lähimmistä esimiehistään. Jos mies nauttii luottamusta, niin... Mutta yritän nyt kuitenkin soittaa. Menkää ulos ja tulkaa takaisin, kun kutsutaan.

Viidentoista minuutin kuluttua hän työnsi päänsä kanslian ovesta ja huusi käytävälle, jossa odotin: - Mikä se nyt taas olikaan sen miehen nimi, joka oli äsken täällä sisällä.

Ilmoitin nimeni ja hän kutsui minut sisään. Puhelimen kuulotorvi oli pöydällä. Hän nosti sen korvalleen alkaen puhua: - Kuulkaapa nyt, täällä sairastuvassa on tällainen Turtiainen - ja kun se on sellainen sanomalehtimies ja mitä kaikkea lieneekään, niin kun se nyt tulee täältä takaisin, niin voitteko järjestää hänelle jotakin sisätyötä, putsariksi tai varastoon tai muuta sellaista... Niin juuri... Mutta tietysti kaikki riippuu teistä itsestänne, minä en halua mitenkään painostaa teitä... Jaa, jaa, oikein... Niin juuri. Jos mies on luottamuksen arvoinen, niin teette mitä haluatte... Niin, niin, mutta kuten jo sanoin, en halua painostaa teitä. Tulin vain soittaneeksi... No, hyvä on. Ei muuta.

Hän laski kuulotorven kädestään ja sanoi isällisen huolekkaasti puoleeni kääntyen: - No niin, se on sitten selvä. Uskon esimiehen kyllä järjestävän teille jotakin täältä päästyänne... Mutta kuten jo sanoin, kaikki riippuu hänestä. Voitte mennä.

Koko puhelinkeskustelun ajan minulla oli tunne, että jokin on nyt vinossa, että minua yritetään puljuttaa. Käytävässä sairassellisiin hiihdellessäni minulle selvisi sitten missä oli vika. Pysähdyin karkeasti kiroten: - Se konna, se kaikkien sutkien suursutki!

Puhelin ei ollut edes koplattu. Sutki oli koko ajan puhunut tasaisella, melkein pä hiljaisella äänellä ja kuitenkin nämä vankilan aataminaikuiset seinäpuhelimet ovat kaikki sellaisia, että niihin on jo puolen kilometrin päähän soitettaessa huudettava niin paljon kuin ikinä jaksaa, jos mieli tulla vähänkin kuulluksi. Kun täältä soitetaan Somerokoskelle, tärisevät tavallisesti talon kaikki ikkunatkin kellarista ullakolle mielettömästi, epätoivoisesta kiljunnasta.

Ja miten hän lirputtelikaan isällisesti puhelimeen: - Niin...niin juuri. Jos mies on luottamuksen arvoinen...Niin, niin...!

- Voi perkele! kirosin itsekseni. Mutta minun oli myönnettävä, että hyvin hän kuitenkin kaiken teki. Kerrassaan mainio suoritus...Kunniaa sutkien suurmestarille."14

Ajan tavan mukaisesti Autio osallistui maanpuolustusharrastukseen toimimalla Sukevan suojeluskunnan esikunnan jäsenenä. Hän oli myös erittäin innokas ampumaurheilun kannattaja. Kerrotaankin, ettei Aution johtajakaudella vartijan hakupapereihin tarvinnut liittää muita todistuksia kuin ampumataulu, jonka osumat ratkaisivat pääsiko vartijaksi vai ei.15

Aution siirryttyä Lahden varavankilan johtajaksi elokuun lopussa 1928 määrättiin Sukevan varavankilan johtajan tehtäviä hoitamaan talouspäällikkö Aimo Ilmarinen. Ilmarinen tuli alunperin vankilan maanraivaustöiden johtajaksi kesäkuun alussa 1926, vuoden 1927 alussa hänet valittiin vastaperustettuun tilanhoitajan toimeen ja saman vuoden helmikuun alusta myös talouspäällikön toimeen. Hän suoritti maatalous- ja metsätieteiden kandidaatin tutkinnon joulukuussa 1928 ja agronomitutkinnon marraskuussa 1929.16

5.11.1929 lähtien johtajan tehtäviä hoiti apulaisjohtaja Hugo Nummelin oman toimen ohella ja 1.4.1930 lähtien päätoimisesti. Nummelin määrättiin Sukevan varavankilan apulaisjohtajan virkaan syyskuussa 1922. Tätä ennen hän oli toiminut Helsingin kuritushuoneen työnvalvojana ja Rautjärven vankisiirtolan johtajana. Johtajan tehtäviä hän hoiti aina 1.10.1931 asti, jolloin Autio määrättiin uudestaan vankilan johtajaksi. Nummelin pysyi apulaisjohtajan virassa aina kuolemaansa 25.9.1935 asti.17

Tammikuun ensimmäisenä päivänä 1919 vankilassa oli henkilökuntaa 26 henkeä, joista vanginvartijoita oli 16. Vartijoiden lisäksi muun henkilökunnan muodostivat johtaja, sivutoimiset pastori ja lääkäri, sekä opettaja, virastoapulainen, kaksi työnjohtajaa, sairaanhoitaja, vahtimestari ja vartioesimies. Kymmenen vuotta myöhemmin henkilökunnan lukumäärä oli kohonnut jo yhdeksäänkymmeneen yhteensä. Eniten oli tietysti kasvanut vartijoiden joukko, heitä oli tuolloin kaikkiaan 64. Laitoksen toiminnan laajentuessa ei ainoastaan vartiointi- ja hallintohenkilökunnan kasvattaminen ollut välttämätöntä. Maatalousvankilassa, jonka rakennustoiminta jatkui vilkkaana aina sotaan asti, tarvittiin myös lukuisa joukko ammatti-ihmisiä työnjohtotehtäviin.18

Jos mittana pidetään vartijoiden lukumäärän suhdetta keskivankilukuun seurasi vartijoiden määrän kasvaminen vankien lukumäärän kasvua parhaiten 1920-luvun alkupuolella. Esimerkiksi vuonna 1925 vankilassa oli palkattuna yksi vartija keskimäärin viittä vankia kohden. Näin edulliseen suhdeluukuun päästiin seuraavan kerran vasta 1950-luvun alussa. Vaikein tilanne on ollut talouslaman seurauksena vuosina 1933-1936 - vaikka vartijoita oli lähes kahdeksankymmentä,

nousi vartijoiden ja vankien lukumäärien suhde ajoittain yli yhden suhde yhdeksän. Vuosikertomuksen mukaan vuoden 1934 lopussa vartijoita oli peräti 92. Näin korkea luku selittyy erikoislaatuisella palkkausmenettelyllä, johon valtion tilintarkastajat kiinnittivät huomiota vasta kahdeksan vuotta myöhemmin. Vuoden 1942 kertomuksessaan he nimittäin toteavat, että 1934 "päätettiin vankilan johto, käyttäen hyväkseen silloin vallinnutta pula-aikaa, jolloin pystyviä vartijoita oli saatavissa huonoillakin varoilla, palkkauksiin myönnetyn määrärahan puitteissa hankkia lisää vartijoita, mikä tapahtui siten, että eräisiin vartijan toimiin otettiin kaksi vartijaa, joista toinen kuittasi palkan, mutta luovutti osan siitä samaan toimeen otetulle toiselle vartijalle."19

Kun varavankila vuoden 1939 alusta muutettiin keskusvankilaksi, perustettiin siihen samalla 92 vakinaista virkaa ja toimea. Näiden lisäksi oli vielä ylimääräisiä toimenhaltijoita, joten kaikkiaan henkilökunnan määrä kohosi 123:een. Hallinto-, opetus- ja terveydenhoitohenkilökuntaa oli 24, vartiointihenkilökuntaa 79 ja työnjohtohenkilökuntaa 20. 1930-luvun alhaisimman keskivankiluvun johdosta vuonna 1939 koko henkilökunnan määrän suhde vankimäärään oli 1:4.20

Vartiointihenkilökunnan määrän tarpeen kasvaessa 1920-luvun alussa ei Turun keskusvankilan yhteydessä toiminut vartijakoulu pystynyt valmistamaan riittävästi ammattitaitoisia vartijoita kaikkia maamme vankiloita varten. Vankeinhoitohallituksen päätöksen mukaan voitiin useimmissa vankiloissa järjestää lyhyitä vartijakursseja. Myös Sukevan varavankilassa pidettiin näitä kursseja ylimääräisille vartijoille vuosina 1922 - 1924. Tämän jälkeen koulutus keskitettiin Helsingin ja Turun keskusvankiloihin, samalla annettiin määräykset vartija-, vartiopäällikkö- ja esimieskursseille pääsyn edellytyksistä ja niiden suorittamisen tuomasta pätevyydestä. Pitkän varavankilakauden aikana ehti moni kursseja käymätön ylimääräinen vartija saada pitkäaikaisen kokemuksen vankilan palveluksessa. Koska heitä ei ikänsä puolesta voitu enää hyväksyä varsinaisille kursseille ja koska heiltä puuttui pätevyys vankinaiseen vartijantoimeen, järjesti johtaja Autio vuoden 1939 keväällä vankeinhoitoviraston suostumuksella yksityiset vartijakurssit Sukevalla. Kurseille osallistui 19 ylimääräistä vartijaa, joille vankeinhoitovirasto sittemmin myönsi anomuksesta erivapauden hakea ja tulla nimitetyksi vakinaiseen vartijantoimeen Sukevan keskusvankilassa.21

Pellonraivaus 1919 - 1939

Sukevan keskusvankilan nimeen liittyy vieläkin mielikuva suon kuokkimisesta, vaikka vankilan työtoiminta on jo useamman kymmenen vuoden ajan painottunut teollisuustuotantoon. Itse asiassa lähes kaikki vankilan pellot on raivattu jo ennen toista maailmansotaa.

Sukevan vankisiirtolan itsenäistyttyä varavankilaksi vuonna 1919 maatalousministeriö luovutti syyskuun 17. päivänä oikeusministeriön hallintoon kaikki Sukevan kruununpuiston itäpuolisella alueella sijaitsevat vesiperäiset maat. Alueella oleva metsä jäi edelleen metsähallitukselle ja vankila velvoitettiin suorittamaan viljelykselle raivattavilta alueilta puiden hinta, sekä maksamaan vuokraa 10 mk hehtaarilta viljelystä varten valmiiksi ojitetuilta alueilta. Kun päätös vakinaisen keskusvankilan rakentamisesta viimein oli tehty, siirsi valtioneuvosto vuonna 1925 maaliskuun 19. päivänä metsämaat (n. 3250 ha) kokonaan oikeusministeriön hallintaan. Lisäksi vankila sai samalla haltuunsa useita valtion sahalle kuuluneita asuinrakennuksia Männikkökylästä. Mattilan tila siirtyi vankilan hallintaan jo vuonna 1924.22

Ennen kuin varsinaiseen pellon raivaukseen ja viljelyyn voitiin ryhtyä oli tehtävä laajoja esitöitä. Kertoman mukaan maa oli suurimmassa osassa vankila-aluetta niin vetistä ja soista, että kapulasiltojen ulkopuolella pystyi kesälläkin liikkumaan vain leveiden suksien varassa ja tavaroita voitiin kuljettaa vain rekipelillä. Alue oli siis ensin kuivatettava kaivamalla metsä- ja laskuojia.

Ainoana valoisana puolena tässä työssä oli se, ettei suurta pääviemäriä täytynyt kaivaa, koska Raudanjoki juoksee alueen lävitse.

Jalmari Lehti muisteli alkuaikojen töitä seuraavasti:

"Viljelyksessä olevaa peltoa ei silloin ollut kun vähän Kukkopuron ympäristöllä sekä Iskolan tien varrella muutamia sarkoja. Kaikki muu vankilan alueesta oli vaan metsää, korpea ja suota. Esim. Kalliomäen ja pysäkin välinen alue oli vetelää suota, josta ei jalankulkijakaan päässyt kuin kiertämällä ja kaartamalla etsien kuivempaa kohtaa. Tiedossani ei ole, upposiko suohon ketään iäksi. (...) Metsänraivaus ja kuokkatöitäkin yritettiin tehdä ja tehtiinkin, mutta teiden tekoon ja korjaukseenkin tarvittiin yleensä käytettävissä olevat vangit, niitä kun oli vähän ja vartijoita suhteellisesti vielä vähemmän, joten hidasta se oli. Tiet olivatkin huonossa kunnossa. Päätalolta nykyisen Tiihosen asunnolle saakka jotenkin pääsi kärrykuormalla, mutta siitä eteenpäin Korttikankaalle ja Kalliomäkeen oli kuorma purettava rullavaunuihin ja sillä kuljetettava tien laidassa olevaa rataa pitkin edelleen. Siinä kuljetettiin ruoka- ym. tavaroita Korttikankaalle ja Kalliomäkeen. Kalliomäestä Sonkakoskelle taas pääsi hevosella ainoastaan Pihlajamäen kautta kiertäen jossa oli kovempia kangasmaita."23

Alueen heikoista kulkuyhteyksistä kertoo myös, että vankilan johtokunta päätti kokouksessaan 9.8.1919 maksaa sekalaisista menoista matkakorvauksia johtajalle, työnjohtajalle, opettajalle, vahtimestarille ja sairaanhoitajattarelle heidän käynneistään Somerokosken osastolla. Päätöstä perusteltiin suurella etäisyydellä (kesällä noin 10 km) ja tien puutteella. Pöytäkirjassa Somerokosken ja Kalliomäen osaston välistä matkaa luonnehditaan perin hankalaksi: "5,5 km tieksi raivaamatonta, suurimmaksi osaksi kovin vetelää suota ja 1,5 km varsinaista maantietä." Matkakorvauskäytännöstä luovuttiin tammikuussa 1920 kun tie Somerokoskelle valmistui.24

Vasta kuivatuksen jälkeen voitiin aloittaa peltojen raivaaminen, kuokkiminen ja sarkaojien kaivaminen. Vankilan itsenäistyessä oli viljelykselle raivattu vain noin 40 hehtaaria. Mutta jo 1920 ehdittiin kuokkia uudisviljelysmaita 28 ha, kaivaa sarkaojia 20 km ja laskuojia 4 km.

Tietoja pellonraivaustöistä on vankilan vuosikertomuksissa annettu varsin vaihtelevasti, yksityiskohtaiset tiedot raivatusta ja viljelykseen otetusta pinta-alasta puuttuvat. Vuoteen 1929 mennessä oli viljeltyä jo 310 ha ja tämän lisäksi valmiiksi raivattuna ja muokattuna 70 ha. Seuraavan kymmenen vuoden aikana lisäystä tuli vielä noin 550 ha, sillä vuonna 1939 peltojen pinta-ala yhteensä oli noin 930 ha.25

Erityisen vilkkaita raivausvuosia ovat olleet 1926-27 ja 1933-34. Vuonna 1926 saatiin viljelyskuntoon 113 ha ja vuonna 1927 97,5 ha, vankityöpäiviä uudismaan raivaukseen käytettiin edellisenä vuonna 46 043 (töissä keskimäärin 151 vankia päivässä) ja jälkimmäisenä 39 112 (töissä keskimäärin 129 vankia päivässä). Vuonna 1933 peltopinta-ala lisääntyi peräti 123,5 ha ja 1934 122,5 ha, vankityöpäiviä käytettiin 30 011 (töissä keskimäärin 99 vankia päivässä) ja 47 634 (töissä keskimäärin 157 vankia päivässä).26

Raivaustyöt etenivät vankilan alueella eteläosista pohjoiseen päin. Ennen vuotta 1926 työskenneltiin vanhan Päälaitoksen ja Iskolan ympäristössä, suurimmat yhtenäiset peltoalueet syntyivät Iskonsuolle ja Saukkosuolle. 1920-luvun lopussa ja 1930-luvulla työt ovat keskittyneet Kalliomäen ympäristöön, Suurelle ja Pienelle Kalliosuolle sekä Kortesuolle. Kestilän ja Somerokosken osastojen avaamisen jälkeen laajoja yhtenäisiä peltoaukeita raivattiin Kestinsuolle, Tuomisuolle ja Lamminsuolle.

Maataloustöiden ja vankilan rakennustöiden keskinäinen järjestely ei aina ole sujunut ongelmitta, tästä on osoituksena vankilatarkastajan kertomuksessa vuodelta 1936 oleva maininta siitä, että Kalliomäen osastoon oli sijoitettu vankeja huomattavasti enemmän kuin muille osastoille. "Vankien kasaaminen Kalliomäen osastolle johtuu siitä, että rakennustyöt ja sanotun osaston ympäristössä paraillaan suoritettavat maataloustyöt vaativat suhteellisen suuren työvoiman, jopa siinä määrin, että lisäksi oli päivisin muilta osastoilta tuotava sinne vankeja töihin. Tästä oli luonnollisestikin monenlaista haittaa, kuten vankien pitkämatkaisesta kuljetuksesta, ruokailun järjestämisestä y.m. Huomautinkin johtajalle, että hänen olisi neuvoteltava tilanhoitajan kanssa siitä, että maataloustyöt koetettaisiin järjestää niin, että vangit kullakin osastolla saisivat suorittaa sen ympäristön maataloustyöt, joten vankien kuljettaminen osastolta toiselle ei tarvitsisi yleensä tulla kysymykseen."27

Vetisyyden lisäksi raivaustyötä on haitannut maaperän kivisyys ja kantoisuus sekä usein lyhyeksi jäänyt sulan maan aika. Esimerkiksi vuonna 1930 "kuokkiminen alkoi kesäkuulla ja lopetettiin lokakuulla maan jäädyttyä. Kuokittava alue oli osaksi kivistä ja suurimmalta osalta kantoista, jopa kantoa päällekin".28

Työt on tehty kuokilla ja lapioilla. Vuoteen 1926 asti painomaan ajamiseen käytettiin hevosia, sen jälkeen otettiin käyttöön miesvoimalla siirrettävät kaatovaunut. Vuoden 1926 vuosikertomuksessa on kuvaus työvaiheista. "Kesäkuun alusta aloitettiin uutismaan raivaus, syväkuokkiminen ja ojien kaivuu päätöinä. Kun Kalliosuolla oli vähän toista kuukautta kestäneessä ajassa kuokittu ja ojitettu 45 ha pinta-ala, ryhdyttiin 10 parilla hevosia hankmolla maata muokkaamaan. Sen jälkeen aloitettiin tällä alueella painomaan eli hiekan kuljetus joka toimitettiin siten, että suolle laitettiin rullavaunurata, jota myöten hiekka työnnettiin vaunuissa. Kutakin vaunua, joita oli käytännössä kaikkiaan 32 kappaletta, työnsi 2 vankia. Vaunuun mahtui noin 0,8 m³ hiekkaa ja vaihteli urakka 6-14 vaunukuormaan eli 4,8 - 11,2 m³ vaunua kohti päivässä riippuen matkan pituudesta ja maan laadusta. Savityöt tehtiin vuoden lopussa." Kaikkiaan kyseisenä vuonna uutismaata hiekotettiin 47,5 hehtaarin alalta ja sille ajettiin 24 289 kuormaa hiekkaa.29

Arne Mannströmin vuonna 1926 Vankeinhoito-lehdessä ilmestyneessä kirjoituksessa on kuvaus työn järjestelystä.:

"Kuritushuonevangit olivat töissä n.k. Iskon suolla maanraivauksessa, käsittäen tämä työ samalla kertaa tapahtuvan ojituksen ja syväkuokoksen. Vangit työskentelivät 60 metrin levyisellä ja 120 metrin pituisella alueella. Kunkin vartijan huostassa oli 12 vankia, mutta tämän lisäksi oli raivaamattomalle alueelle rajoittuvassa osassa kolme piirivartijaa, joilla oli aseistuksena tarkistetut sotilaskiväärit. Muilla vartijoilla oli aseistuksena n.k. parabellum, lukuunottamatta kahta vartijaa, joilla oli vartioitavana sellaisia vankeja, joiden suhteen karkaamisvaaraa pelättiin. Näillä vartijoilla oli parabellum`in lisäksi kiväärit. Tämän yhteydessä mainittakoon, että tällaiset epävarmoiksi katsotut vangit olivat sijoitetut muiden työryhmien keskelle. Vartijoiden lisäksi oli tätä paitsi koko kuritushuonevankien työosastoa vartioimassa kaksi koiraa, jotka olivat sijoitetut metsäalueen rajalle puuhun kytkettynä. (...) Varsinaisessa työnvalvonnassa ovat kaikki muut vartijat paitsi edellämainitut piirivartijat, ollen töitä valvovat vartijat siis vastuussa, paitsi vartijatehtävistään, myös työn laadusta ja määrästä. Työmäärästä puheeksi tullen mainittakoon, että jokaisella vangilla (kuritushuone-, sakko- ja vankeusvangilla), on määrätty päiväurakkansa. Maan laadusta riippuen vaihtelee kuokintaurakka 175-60 m² siten, että asteikko laskee tai nousee maan vaikeuden mukaan täysillä 10 m²:llä".30

Vanki saattoi saada helpotusta urakoihin vain viikon tai kaksi kestävän harjoitusajan aikana tai lääkärin nimenomaisesta ehdotuksesta. Urakan alittaminen tulkittiin laiskuudeksi ja siitä oli seurauksena kurinpitörangaistus. Kuokkimistyössä vankien urakat ylittivät vankilan johdon

ilmoituksen mukaan maanviljelystyöläisten päivittäisen työmäärän vapaudessa, mutta ojankaivamisessa urakka oli taas hieman pienempi, sillä vangit eivät lyhyen työkauden aikana ehtineet saavuttaa vapaan työläisen ammattitaitoa. Urakan tekeminen palkittiin lisäruokana, keittona tai leipänä, joista vangit useimmiten valitsivat jälkimmäisen. Yhdestä päiväurakasta sai lisäruokaa yhden markan arvosta, kahden päiväurakan tekemisestä kahden ja kolmen päiväurakan tekemisestä neljän markan arvosta. Kesällä 1926 kolmeen päiväurakkaan päästiin vain kolme kertaa. Urakoiden kytkeminen lisäruokaan tapahtui oikeusministeriön päätöksestä, sillä tavallisen vankimuonan laatu katsottiin ulkotöissä liian heikoksi. "Aamiaisen nauttivat vangit ennen työhön lähtöä ja illallisen luonnollisestikin työstä palattua. Ulkotöissä olevat vangit nauttivat päivällisen työpaikalla sitä varten määrättyllä kulloinkin aidatulla paikalla, jonne heille ruoka vankilasta tuodaan. Ruokailuaika kestää tällöin korkeintaan puoli tuntia."³¹

"Huomattava on, että kuritushuonevankien kuokkima maa on laadultaan ollut ainakin kolme kertaa vaikeammin raivattavaa kuin sakko- ja vankeusvankien kuokkima maa. (...) Raivaus- ja ojitustöiden johto on ollut jaettuna kahtia siten, että sakko- ja vankeusvankien työtä on lähinnä valvonut apulaistyönjohtaja Räisänen ja sekä kuritushuonevankien työtä maatalous- ja metsätieteen kandidaatti Ilmarinen. Ylin valvonta on luonnollisesti laitoksen johtajalla, joka päivittäin käy kaikilla työmailla, missä hän muun muassa puhuttelee vankeja, jotka ovat johtajan puheille pyrkinneet."³²

Urakkatyöt

Eduskunta pidensi vankien työaikaan vuonna 1927 yhdeksästä tunnista kymmeneen. Tosiasiallinen työaika on jäänyt tätä lyhyemmäksi, sillä kulkeminen työmaalle ja takaisin laskettiin työaikaan kuuluvaksi. Työaika on vaihdellut myös vuodenajasta ja työstä riippuen. Talvella jo valoisan ajan lyhydestä johtuen työpäivä oli lyhyempi, esimerkiksi kahdeksan tuntia. Kesällä, varsinkin kiireisen elonkorjuun aikana vankeja pidettiin työssä tarpeen mukaan. Ainakin vuonna 1928 rakennustöitä tehtiin kahdessa vuorossa. Kuritushuonevangit olivat töissä klo 4 - 13 ja vankeus- ja sakkovangit klo 13 - 22. Pyhäpäivien aattoina työpäivä loppui klo 14, minkä jälkeen vangit pääsivät saunaan.³³

Urakkansa täyttäneet vangit saivat lisäruokaa. Vangeille maksettiin myös säästö- ja työosuusrahoja (ei tosin alimman luokan kuritushuonevangeille). Säästörahan suuruus oli riippuvainen vangin käytöksestä ja hänen vankiluokastaan. Työosuusrahaa taas maksettiin vangin tekemän työn tuloksen mukaan, määrästä ja laadusta riippuen.

Kuukauden kuluessa suoritetusta työn arvosta vähennettiin ruoka- ja vaatemot ja jäännöksestä merkittiin vangin luokasta riippuen määrätty osuus työosuusrahaksi. Osan tästä ansaitsemastaan rahasta vanki sai vankilan johdon luvalla lähettää omaisilleen elatuksen avuksi. Osalla sai ostaa lisäruokaa tai käyttää sen "kohtuullisen mieliteon tyydyttämiseen tai mukavuuden hankkimiseen".³⁴ Edelleen tietty osa säästö- ja työosuusrahoista talletettiin vangin tilille hänen vapautumistaan varten.

Sukevan kaltaisissa avovankiloissa oli suljettuihin laitoksiin verrattuna aina jatkosodan loppuun asti poikkeuksellisenä piirteenä vankien tupakoimisoikeus. Vangit käyttivätkin tätä oikeuttaan ahkerasti. Esimerkiksi elokuussa 1932 vangit ostivat tupakkaa noin 2700 markan arvosta. Tämän lisäksi "mukavuuden hankkimiseksi" ostettiin saippuaa, ruokaa, vaatteita ja jalkineita. Yhteensä työosuusrahoja mainittuna kuukautena käytettiin noin 9000 mk.

Työn laatu on ratkaisevasti vaikuttanut vangin mahdollisuuksiin tehdä urakkansa ja saada lisäruokaa ja ansaita työosuusrahoja. Tarkastajien kertomuksista saatujen tietojen mukaan

kuritushuonevangit pystyivät ansaitsemaan kenties hieman enemmän kuin vankeus- ja sakkovangit. Suurin osa kaikista vangeista ansaitsi kuukaudessa kuitenkin alle 50 mk ja vain harva kuritushuonevanki tätä enemmän. Esimerkiksi Työmies -savukkeet maksoivat vuonna 1931 3.80 mk rasia, litra maitoa maksoi 1.40 mk. Rakennustöissä kokonaisen tai jopa useamman urakan saavuttaminen on ollut helpompaa kuin maataloustöissä. Urakoiden mittaaminen ei myöskään ole voinut olla kovin objektiivista, sillä määrän lisäksi kiinnitettiin huomiota myös työn laatuun. Joskus koko urakasta on saanut puoli annosta ja kahdesta urakasta kokonaisen annoksen lisäruokaa. Joskus puolitoista urakkaa on merkitty kahdeksi.³⁵

Vankilan johdolla on ollut pyrkimys kiristää vankien työtehoa. Tämä käy ilmi erityisesti vuoden 1935 tapahtumista. Vuoden alussa urakkavaatimuksia korotettiin. Tämän seurauksena tarkastajan vieraillessa vankilassa helmikuun lopulla 162 vankia kävi hänen puheillaan ja useimmat valittivat urakoiden korottamista.³⁶ Edelleen maaliskuussa johtaja Sigge Autio esitti vankilan johtokunnassa vankien työtehon kiristämistä. "Puheenjohtajan selostettua työurakkain nousua, siitä huolimatta, että urakat ovat nykyään asetettu melko suuriksi, päätti johtokunta tehdä suuremmille työmaille tarkastusmatkan harkitakseen olisiko syytä vielä nostaa urakoita." "Merkittiin pöytäkirjaan, että johtokunta oli käynyt tarkastamassa Kestilän ja Somerokosken työmaita kuluvaan kuun 18 päivänä senjohdosta, että mainituilla työmaille oli viimeaikoina lähes jokainen vanki saanut täyden urakan. Tarkastaessaan oli johtokunta havainnut, että mainituilla työmaille oli päätyönä painomaan siirto noin 500 metrin päästä ja että vangit näyttivät työskentelevän hyvin ahkerasti saaden kellosta katsottaessa 0,8 m³ kuuppavaunun 3,5 min. 3 miestä täyteen lapioiduksi. Kuleturakkana oli 2 miehellä 20 kuuppavaunua päivässä ja vapautuivat vangit tästä urakasta noin klo. 17, kun ei pidetty yhtään tupakkataukoa välillä. Mikäli asia siis koskee mainittuja työmaita, ei johtokunnalla ollut mitään muistuttamista."³⁷

Vankilan johtaja toi kysymyksen johtokuntaan jälleen heinäkuussa. Heinäkuun alkupuolella oli vangeille nimittäin merkitty 26 % enemmän urakoita kuin edeltäneen kesäkuun alussa. Koska tämän epäiltiin johtuvan liian helpoista urakkavaatimuksista, päätti johtokunta pyytää työnjohtajilta selvityksen asiasta. Näiden mukaan ilmiö selittyi normaalilla työtehtävien muuttumisella. Lisäksi kaikki kolme työnjohtajaa korostivat pitäneensä vaatimukset mahdollisimman korkeina, kuitenkin niin, että myös keskinkertaiset työmiehet pystyivät ne täyttämään. Johtokunta hyväksyi annetut selitykset, mutta halusi silti teroittaa työnjohtajien mieliin, että urakoiden koko oli harkittava tarkoin. Samalla tuli kiinnittää myös huomio siihen, että työ on kunnollista.³⁸

Vaatimusten kiristyminen ilmenee jälleen myöhään syksyllä tarkastajan kertomuksessa. "Työpäivän pituuteen nähden työurakat vaikuttivat pikemminkin suurilta kuin vähäisiltä. 22.11. urakan alittaneita vankeja oli 352 ja urakan ylittäneitä 12. Vankeja oli kaikkiaan 688. Usea puheilla käynyt vanki valitti myös, että urakoita on talviaikaan vaikea täyttää. Nuorille vangeille, joita vankilassa oli 38, ne olivat raskaat. Tämänmukaisesti työosuusrahatkin ovat olleet suhteellisen vähäiset."³⁹ Vaatimusten kiristäminen juuri talvella johtui siitä, että silloin ulkotöissä pidettävien miesten määrää vähennettiin, eivätkä työt kiireellisyytensä puolesta vaatineet vankien palkitsemista helpommin saatavilla urakkamerkinnoilla.

Maatalous

Sukevan verrattain pohjoinen sijainti aiheuttaa sen, että vuosittainen kasvukausi jää melko lyhyeksi. Lisäksi vankilan viljelyksiä rajoittavat joka puolella laajat suoalueet ja siksi vankilan maiden ojitus ja kuivattaminen ei ole pystynyt torjumaan hallanvaaraa. Vaikka maan laatu sinänsä onkin hedelmällinen ei varsinkaan viljan viljely ole joka vuosi tuottanut toivottuja tuloksia. Satomäärät

ovat usein jääneet pieniksi ja laatu heikoksi. Pääasiassa hallan vaikutuksesta hehtaaria kohden saatu sato on vaihdellut varsin huomattavasti.

Esimerkiksi voidaan ottaa vuosi 1937 jolta on olemassa monipuolisia tilastotietoja. Vankilan koko maatalous jäi tuolloin ylijäämäiseksi, markkamääräisesti saavutettiin koko siihenastisen toiminnan toiseksi paras tulos.

Vuoden 1937 satotulokset

	ha	kg yht.	kg ha:lta
Ruis	8.0	14 000	1 750
Kevätvehnä	7.0	11 250	1 610
Ohra	43.5	60 000	1 380
Kaura	102.5	140 000	1 380
Peruna	13.0	130 000	10 000
Heinä	508.5	1 450 000	2 850
Turnipsi	20.0	450 000	22 500

Vuonna 1937 siis viljeltiin pääasiassa heinää, kauraa ja ohraa. Vaikka Sukevan 500 hehtaaria heinäpeltoa oli 44% tuon vuoden koko maan vankiloiden heinälle kylvetystä pinta-alasta, oli sen tuotto - liki puolitoista miljoonaa kiloa - silti vain 39% maan kaikkien vankiloiden tuotosta. Sama piirre toistuu muidenkin peltokasvien osalta, Sukevan sato hehtaarilta jää poikkeuksetta maan keskiarvon alapuolelle. Mutta sen minkä Sukevan hehtaarisadoissa eteläisemmille maatalousvankiloille häviää, sen se vastaavasti peltopinta-alassa voittaa, sillä viljelty ala, n. 700 ha, muodosti tuolloin neljänneksen koko maan vankiloiden pelloista.⁴⁰

Väinö Vesalaisen vankilan kuukausitili-ilmoituksista vuosilta 1919 - 1950 keräämien tilastojen mukaan Sukevan varavankilan maatalous on tuottanut tappiota aina vuoteen 1936 asti lukuun ottamatta vuosia 1925 - 1926 ja 1932 - 1933. Tämän jälkeen tulos on ollut ylijäämäistä aina vuoteen 1949 asti lukuun ottamatta vuotta 1944. Tappiot ovat johtuneet lukuisista hallavuosista, jotka ovat verottaneet erityisesti viljasta saatua tulosta. Edullisena kesänä sato on saattanut muodostua hyväksikin, mutta tämä ei riittä korvaamaan yhtä usein sattuvien hallavuosien menetyksiä. Tästä syystä viljan viljelystä siirryttiin 1950-luvun alussa yhä enemmän heinän ja rehujuurikkaiden tuotantoon, mikä paremmin soveltuu Sukevan olosuhteisiin.⁴¹

Karjanhoito alkoi Sukevan vankisiirtolassa ja varavankilan alkuvuosina varsin vaatimattomissa puitteissa. Kun viljeltyä peltoa oli vielä vähän, ei karjan pitoon rehun puutteen vuoksi ollut edellytyksiä. Vankien ruokajärjestykseen kuuluneen maidon hankkiminen tuottikin ensimmäisinä vuosina vaikeuksia. Vuosikertomuksissa on tietoja karjasta vuodesta 1921 lähtien, tuolloin eläinten lukumäärä oli 12. Sittemmin päälukua kasvatettiin vuosittain, niin että maitotaloudessa päästiin vähitellen omavaraisuuteen. Vuoden 1930 lopussa karjaa oli kaikkiaan 187 yksilöä.⁴²

Laitoksen alkuperäinen karja oli jalostamatonta, minkä vuoksi sen tuotto jäi verraten vähäiseksi. Karjantarkastusyhdistykseen vankila liittyi vasta 1927. Vuoteen 1936 karja koostui etupäässä omissa navetoissa kasvatetuista eläimistä. Tuolloin ostettiin 40 puhdasrotuista ISK-lehmää, jotka

sijoitettiin kaikki Iskolan navettaan. Myös Kalliomäen karjaa täydennettiin vähitellen Itä-Suomen karjalla. Vuodesta 1937 sodan loppuun nautojen lukumäärä vaihteli 300 molemmin puolin.⁴³

Karjatalouden tuotanto on tietysti pääasiassa käytetty vankilan omiin tarpeisiin, vankien ruokaan, henkilökunnan tarpeeseen sekä porsaiden ja nuoren karjan ruokintaan. Kun tuotanto myöhemmin huomattavastikin ylitti laitoksen oman kulutuksen, on tuotteita riittänyt muuallekin myytäväksi. Vuosina 1935-1946 ylijäämä käytettiin vankilan meijerissä voin valmistukseen, jota myytiin mm. oman vankilan, vankeinhoitoviraston ja Helsingin keskusvankilan henkilökunnalle sekä Kajaanin yleiselle sairaalalle ja Sukevalla yksityisille liikkeille. Voin valmistus oli kuitenkin lopetettava tammikuussa 1946, sillä meijerin laitteistot olivat käyneet jo vanhanaikaisiksi. Rahallisesti karjatalous on ollut vankilalle varsin tuottava yritys.⁴⁴

Sikojen kasvattaminen aloitettiin Sukevalla jo siirtolan perustamisen aikoihin. Vuonna 1927 kaikki vankilan siat teurastettiin niiden huonon laadun vuoksi ja tilalle hankittiin korkealuokkaisia kantakirjaeläimiä. Suurimmillaan sikatalous on ollut kolmekymmentäluvun alkuvuosina. Vankilan oman ja sen henkilökunnan tarpeen lisäksi porsaita on myyty myös muille vankiloille. Niinpä vuosina 1941-50 syntyneistä noin kolmesta ja puolesta tuhannesta porsaasta on 70% myyty ja loput käytetty omassa vankilassa. Sikatalous on ollutkin suhteellisesti tuottoisin laitoksen maatalouden aloista.⁴⁵

Sukevalla kokeiltiin myös lampaiden hoitoa kymmenen vuoden ajan. Ensimmäiset eläimet hankittiin vuonna 1936. Toiminta näyttikin aluksi lupaavalta, lampaiden määrää lisättiin vuosi vuodelta ja huippunsa se saavutti vuonna 1941, jolloin eläimiä oli 264. Vuonna 1938 Kestilän osastolle rakennettiin erityinen lampolarakennus kuudelle sadalle lampaalle. Vähitellen lampaat kuitenkin alkoivat sairastua ja muutamia oli pakko lopettaa. Sairauden syitä tutkittaessa todettiin, että eläimiä vaivasi maksamato. Luultavasti tauti tuli Sukevan lammaskantaan sodan aikana Vienan Karjalasta tuotujen eläimien mukana. Tilanne kääntyi vuosi vuodelta huonompaan suuntaan ja eläimiä oli yhä enemmän teurastettava. Koska hoito ei auttanut, päätettiin lammastalous lopettaa kokonaan. Vielä terveet eläimet myytiin huutokaupalla kesäkuussa vuonna 1946.⁴⁶

Suuren karjansa lisäksi Sukevan keskusvankilan maatalous on tullut kuuluisaksi hevosistaan.⁴⁷ Alkuvuosien jälkeen hevosten lukumäärä oli vuonna 1921 kohonnut 25:een ja kolmekymmentäluvun alussa jo lähes viiteenkymmeneen. Mutta koska ennen autojen ja traktoreiden hankkimista kaikki vankilan ajot - mm. ruuan kuljettaminen keskuskeittiöstä muille osastoille - samoin kuin peltojen auraaminen ja äestäminen oli tehtävä hevosilla, ei tämäkään määrä silti ollut riittävä. Niinpä vuonna 1927 vankilan omien 31 hevosen lisäksi oli kiireimpien töiden ajaksi lainattava Konnunsuon varavankilasta ja sotalaitokselta yhteensä kaksitoista hevosta.⁴⁸

Sukevan hevosjalostus on paljolti vankilan pitkäaikaisen tilanhoitajan Georg Duwaldtin ansiota. Tultuaan vankilan työjohtajaksi vuonna 1928 hän pani toiminnan heti alulle, mutta merkittävämmiin se laajeni hänen siirryttyään tilanhoitajan tehtäviin vuonna 1934. Koska määrärahoja siitoseläinten ostamiseen on ollut niukasti, on hevoskannan jalostaminen jäänyt pääasiassa vankilan omien hevosten varaan. Muutaman kantakirjaan merkityn tamman ja oriin avulla on kuitenkin päästy hyviin tuloksiin, mistä on osoituksena vankilan hevosten menestyminen vuosina 1948-1950 Sukevalla järjestetyissä hevosnäyttelyissä. Vankilan hevoset ovat menestyneet myös ravikilpailuissa.⁴⁹

Suurimmillaan vankilan hevoskanta on ollut sotia edeltävinä vuosina, seitsemänkymmenen ja kahdeksankymmenen välillä. Sodan aikana myös Sukevan keskusvankila joutui luovuttamaan hevosia puolustuslaitoksen käyttöön. Vankila, puolustuslaitos ja hevoset liittyvät toisiinsa sitenkin,

että vuosina 1943-1944 vankilan johtaja Sigge Autio ja talouspäällikkö T. Heinonen virkojensa ohella hoitivat Sukevalla olleen armeijan Hevosvarikko 7 johtotehtäviä, edellinen päällikkönä ja jälkimmäinen talousupseerina. Raskaimmin sota vaikutti vankilan hevoscantaan vuonna 1941, jolloin hevosten määrä putosi kolmeenkymmeneen. Tosin jo seuraavana vuotena lukumäärä nousi yli seitsemänkymmeneen. Sotien jälkeen hevosten käyttö maataloudessa on vähentynyt ja tilalle on hankittu traktoreita. Hevosten kasvattaminen on ollut taloudellisesti tappiollista. Ainoa merkittävä poikkeus on ollut vuotena 1946, jolloin valtio maksoi korvaukset sodan aikana luovutetuista hevosista, tuolloin myös vankilassa pidetyn hevoshuutokaupan hinnat kohosivat aikaisempia vuosia huomattavasti korkeammaksi.⁵⁰

Opetustoiminta

Vankilan toiminnan ensimmäisinä vuosikymmeninä Sukevalla ei vankien opetukseen voitu juurikaan paneutua. Suurin vaikeus oli pätevän opettajakunnan puute, sillä tehtävään sopivat henkilöt eivät halunneet jäädä kovin pitkäksi aikaa Sukevalle. Merkittävää jatkuvuutta edusti kuitenkin Heikki Juho Räisänen, joka aloitti työnsä vankilan ensimmäisen opettajan toimessa vuonna 1923. Hän pysyi tässä tehtävässään aina eläkeikään, vuoteen 1957 asti. Sen sijaan toisen opettajan ja myöhemmin perustetun ylimääräisen opettajan toimia ovat hoitaneet useat henkilöt. Toinen opetuksen järjestämisestä hankaloittanut tekijä varsinkin alkuvuosina oli kaikkinaisen opetusmateriaalin puute. Suomen vankeinhoitolaitoksen sisäinen järjestely aiheutti 1920-luvun alussa sen, että yhtenäiset ohjeet opetustoiminnasta annettiin vasta 1923. Tätä ennen opetus eri vankiloissa järjestettiin hyvin vaihtelevalla tavalla.

Siirtolakauden aikana vangeille annettu opetus rajoittui maataloustyönjohtajan ohjaukseen ja esitelmiin. Syksyllä 1918 laitoksella oli opettaja, joka ehti laatia opetussuunnitelman ja esitellä sen johtokunnalle. Sitä ei ilmeisesti kuitenkaan toteutettu, eikä opettaja Klamistakaan ole tämän jälkeen merkintöjä vankilan arkistossa. Varavankilan ensimmäisenä vuotena opettajina oli peräti kolme eri henkilöä ja silti vankila joutui olemaan suurimman osan vuotta ilman opettajaa. Kansakoulu aloitettiin joulun alla ja oppilaita oli peräti 116. Opetusvälineistä oli todella suuri puute, sillä kynänvarret ja taulut jouduttiin tekemään itse. Joitain oppikirjoja ei riittänyt edes yhtä kappaletta jokaiselle vankilaosastolle. Opettajan työn kannalta hankalinta oli tietysti se, että vankila oli hajallaan useina kaukana toisistaan olevina osastoina. Koska yksi opettaja ei voinut selvittää kaikista tehtävistään, valittiin edistyneempiä vankeja apuopettajiksi. Opiskelu tapahtui iltaisin työpäivän jälkeen.⁵¹

Syyskuun puolivälissä 1920 aloitti työnsä vankilan ensimmäinen vakinainen opettaja, teologian ylioppilas Uno E.J. Siren. Jo ennen hänen saapumistaan oli koulua pidetty keväällä jokseenkin säännöllisesti, vangit olivat saaneet kuulla kymmeniä kasvatusopillisia esitelmiä ja kesällä oli vielä vedetty kirjanpito- ja pikakirjoituskurssit. Syksyllä aloitettiin vankien vapaaehtoinen ja omatoimisuuteen perustuva ns. kotiopintotoiminta. Sen taustalla oli Kotikasvatusyhdistys, joka lahjoitti tarvittavat oppikirjat, "Maahengen ja kotitalouden kirjan". Opiskelu tapahtui opintopiireinä eri osastoilla. Piirien ohjaajina toimivat opettaja, vankilan johtaja ja osastojen esimiehet. Jokainen piiri valitsi keskuudestaan puheenjohtajan ja pöytäkirjan pitäjän. Piirit kokoontuivat viikoittain puolitoista tuntia kerrallaan ja oppikirja suunniteltiin luettavan neljän kuukauden kuluessa. Kurssin päätteeksi oli mahdollisuus suorittaa Kotikasvatusyhdistyksen tutkinto. Innostus on aluksi ollut suurta, sillä halukkaita ilmoittautui heti 119. Koska opiskelu vaati lujaa tahtoa ja osa vangeista ehti kurssin kuluessa vapautuakin oli opiskelijoiden määrä vuoden lopussa pudonnut kolmanneksen. Opettaja Sirenin mukaan opintopiirien työskentelyn paras piirre oli se, että niiden avulla saatiin alkeisopetuksen ulkopuolelle jäävät vangit "itsenäiseen toimintaan ja omaperäiseen ajatuksensa julkilausumiseen ja harkitsemiseen". Esimerkiksi vankilan kirjaston käyttö vilkastui välittömästi,

erityisesti ammattikirjallisuuden lainaus kasvoi. Vuoden 1920 aikana myös vankilan kirjaston nidosluku yli kolminkertaistui, vuoden lopussa kirjoja oli 3778. Kirjoja saatiin Kansanvalistusseuralta sekä Riihimäen pakkotyölaitoksesta. Jälkimmäinen "lähetyksessä" sisälsi monta erittäin arvokasta teosta, vaikkakin ne olivat niin huonossa kunnossa, lukuunottamatta koulukirjoja, että oli tarpeellista ne sidottaa ennenkuin voi niiden käyttämistä ajatella."52

Vuonna 1921 koulutyö keskitettiin siten, että kaikki alkeisopetusta saaneet vangit siirrettiin samalle osastolle - ensin Korttikankaalle, jonne saatiin järjestettyä kouluhuonekin, mutta myöhemmin kesällä Nevalaan. Tietojensa perusteella vangit jaettiin alkeis- ja jatkoluokkaan. Näiden ohella toimi vielä erityinen laululuokka, joka harjoitteli kuoro- ja yksiäänisiä lauluja jumalanpalveluksia ja muita juhlia varten. Myös kotiopintoja jatkettiin. Edellisenä vuotena aloitettu kurssi käytiin loppuun ja aloitettiin uusi, tällä kertaa oppikirjana oli kiinnostavalta kuulostava "Aviopolison valinta".53

Vuoden 1922 helmikuun alussa vankila sai toisen opettajan toimen, tehtävään valittiin Svante Nieminen. Hänet siirrettiin kuitenkin jo kesäkuussa maataloustyönjohtajaksi - hänen tilalleen saatiin Tauno Toivonen. Kun opettajia nyt oli kaksi, järjestettiin opetus jälleen kerran uudestaan. Opetusta saavat vangit jaettiin kolmeen luokkaan: alkeis-, maatalous- ja teollisuusluokkaan. Alkeisluokka toimi Nevalassa, vangit saivat opetusta neljänä iltana viikossa ja oppiaineina olivat sisäluku, laskenta, kirjoitus, historia ja maantiede. Maatalousopetusta annettiin kaikilla osastoilla, oppiaineina olivat maatalous, laskenta, mittausoppi ja luonnontiede. Teollisuusluokan opetus tapahtui Kalliomäellä, opetusta annettiin luonnontieteessä, laskennossa ja piirustuksessa.

Koulutyö pysähtyi kuitenkin taas syyskuussa, sillä Uno Siren lähti jatkamaan omia opintojaan ja jäljelle jääneen toisen opettajan aika kului kirjaston hoitamisessa ja vankien kirjeiden tarkistamisessa.54

Vankilan pitkäaikainen opettaja Heikki Räisänen aloitti työnsä elokuun alussa 1923. Hän oli valmistunut kansakoulun opettajaksi Kajaanin seminaarista. Varsinaisen alkeis- ja kansakouluopetuksen lisäksi opettajan tehtäviin kuului kirjaston hoitaminen, vankien kirjeiden tarkastaminen sekä erilaisia kansliatehtäviä. Kirjaston hoitamiseen kuului myös kuulustelun pitäminen vangin lainaamasta teoksesta. Tällä arvioitiin vangin omaksumia tietoja, tulos vaikutti osaltaan opettajien kuukausittain antamiin arvostelupisteisiin. Syvästi uskonnollisena henkilönä Räisänen suuntautui myös hengelliseen työhön, hän mm. toimi vankilan lukkarina, piti hartaushetkiä osastoilla niinä pyhä- ja juhlapäivinä, jolloin saarnaaja ei vierailut vankilassa, lisäksi Räisänen aloitti säännöllisen rippikoulun ja raamattupiirien pitämisen.55

Vuonna 1923 saatiin myös toisen opettajan toimi täytettyä, kun Turun pakkotyölaitoksen opettaja Georg Blom siirtyi lokakuun alussa Sukevalle. Hänen jälkeensä ehtivät opettajina olla vielä Armas Heinikainen ja Vilho Lehtonen ennen kuin tehtävään valittiin vuonna 1931 Artturi Juntunen. Vuonna 1948 hänet valittiin keskusvankilan ylimääräisen apulaisjohtajan virkaan. Juntunen tunnettiin innokkaana urheilumiehenä, hänen ansiokseen on laskettava Kalliomäen Sisun vireä toiminta varsinkin sodan jälkeen.

Vankeinhoitoasiainosasto antoi vuonna 1923 ohjeet, joilla eri vankiloiden opetustoiminta yhdenmukaistettiin. Opetus sidottiin ylemmän kansakoulun oppimääriin. Samalla määrättiin myös kansakoulukurssin suorittaneille järjestettäväksi jatko-opetusta.

Vankimäärän noustessa 1930-luvun alussa kahdenkaan opettajan aika ei enää riittänyt kaikkien tehtävien hoitamiseen. Tämän vuoksi perustettiin ylimääräisen opettajan toimi erityisesti Somerokosken osastoa varten. Kestilän osastolla tarvittiin taas kanslisti-opettajaa, jonka aika lienee

suurelta osin kulunut poliittisten vankien rajoittamattoman kirjeoikeuden aiheuttaman kirjeiden tulvan läpikäymiseen.

Sielunhoito

Sukevan varavankilan hengellistä toimintaa hankaloitti pitkään vakinaisen saarnaajan puuttuminen. Päätoiminen pastorin virka perustettiin vasta 1937, tätä ennen vankilan saarnaajan tehtäviä hoitivat lähiseurakuntien pastorit sivutoimenaan. Tämä on vaikuttanut laajemminkin vankilan toimintaan, sillä vuoden 1925 vankeinhoitolaitosta koskevassa asetuksessa määrättiin, että varavankilan johtokuntaan kuuluvat laitoksen johtaja, pastori ja lääkäri. Kun Sukevalla vielä lääkärikin oli sivutoiminen, jouduttiin johtokuntaa täydentämään muista virkamiehistä. Kirkollisten ja hallinnollisten toimitusten lisäksi pastorin tehtäviin kuului erityisesti kahdenkeskinen kanssakäyminen vankien kanssa.

Vankilan ensimmäinen saarnaaja oli Iisalmen vt. kirkkoherra Leo Gummerus. Hän vieraili Sukevalla kerran kuukaudessa pitämässä vangeille jumalanpalveluksia. Gummeruksen toimiaika jäi varsin lyhyeksi, sillä vuonna 1920 hän kävi enää vain yhden kerran tammikuussa vankilassa. Uuden pastorin vankila sai vasta saman vuoden lokakuussa, kun Kajaanin seminaarin lehtori Kaarlo Aulis ryhtyi tähän tehtävään. Hänenkin vierailunsa rajoittuivat aluksi vain yhteen sunnuntaihin kuukaudessa, vuoden 1921 huhtikuun alusta lähtien kuitenkin kahdesti kuukaudessa. Hengellisen elämän virkistämiseksi hän toisinaan otti mukaansa oppilaitaan Kajaanin seminaarista, samoin Pelastusarmeijan jäsenet aloittivat jo hänen virkakaudellaan vierailunsa Sukevalle. Lehtori Auloksen jälkeen virkaan astui syksyllä 1923 Iisalmen kirkkoherra Wilhelm Malmberg, joka edeltäjänsä tavoin kävi vankilassa kahtena sunnuntaina kuukaudessa. Ensimmäisen vuoden jälkeen Malmberg pohti työnsä tuloksia seuraavasti: "Yleisenä vaikutuksena tunsin Jumalan sanan olevan vankiloissa paikoillaan. Sen edessä täytyy kaikkien hetkiseksi sulautua yhteen. Kovimpienkin suu tukkeutuu ja koettavat he säilyttää ikävänsä entisessä mielessänsä, kun kuulemasta lähdettyänsä laskettavat sukkeluuksia. Toiset taas painautuvat hiljaisuuteen kuulemaansa miettimään."⁵⁶ Sielunhoitotyön edellytykset paranivat 1926 sikäli, että Iskolon osastoon valmistui kirkkosali, muilla osastoilla hartaustilaisuuksia täytyi sen sijaan pitää käytävillä tai vankihuoneissa, kesäisin myös ulkona.⁵⁷

Vuonna 1927 saatiin pastoriksi Kajaanin kaupunki- ja maaseurakunnan kappalainen Aarne Vasunta. Hänkin jatkoi vierailujaan kaksi kertaa kuukaudessa, mutta järjesti käyntinsä siten, että toinen niistä tapahtui sunnuntaina, jolloin hän piti jumalanpalveluksia eri osastoilla ja toinen arki-iltana, jonka hän käytti pääasiassa kahdenkeskisiin keskusteluihin vankien kanssa. "Tällaisilla vain kahdesti kuukaudessa tehtävillä virkakäynneillä on tietenkin omat suuret heikkoutensa. Vaikeaa on saada syntymään jatkuvaa persoonakohtaista kosketusta eri yksilöiden kanssa näillä harvoilla käynneillä, etenkin kun seurakuntakin on laadultaan aina uusiintuvaa." Oma tehtävänsä oli myös vankien rippikoulun järjestäminen. "Rippikoulun varsinaisena opettajana on ollut opettaja H.J. Räisänen. Rippikoulunsa käyneet on pastori sitten tutkinut absolveerannut, konfirmeerannut ja laskenut H. p. Ehtolliselle"⁵⁸ Koska Sukevalla ei tuolloin ollut vielä omaa seurakuntaansa ja yhteydet Sonkajärvellekin olivat heikot, alkoi Vasunta vuosi vuodelta enemmän huolehtia myös vankilan henkilökunnan ja muidenkin kyläläisten sielunhoidosta. Hänen virkakautensa loppuvuosina on vuosikertomuksissa säännöllisesti maininta järjestetyistä rukoushetkistä ja seuroista. Vasunta pysyi vankilan pastorina kymmenen vuoden ajan.

Vakinaisen pastorin virkansa Sukevan varavankila sai vuonna 1937. Virkaa ryhtyi hoitamaan pastori ja kapteeni Väinö I. Laitinen. Hän toimitti joka sunnuntai kaksi jumalanpalvelusta eri osastoilla. Näihin aikoihin ryhdyttiin pitämään myös radiojumalanpalveluksia niillä osastoilla, jonne pastori ei ehtinyt ja silloin kun sähkövirtaa oli saatavissa. Edeltäjänsä tavoin Laitinen piti

hartaustilaisuuksia myös alueen siviiliväestölle. Samana vuotena vankilaan siirrettiin ortodoksisia vankeja, joiden sielunhoidosta tulevina vuosina vastasi pastori Mihail Ievonen.⁵⁹

Vuoden 1925 vankeinhoitoasetuksessa vankien kirkkopakkoa väljennettiin siten, että myös uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oli mahdollisuus jäädä pois jumalanpalveluksista, jos hän teki ilmoituksen tästä heti vankilaan tullessaan tai kuukauden kuluessa siitä. Siviilirekisteriin kuuluvilla ei tätä pakkoa tietenkään ollut, mutta sen sijaan heille oli annettava siveysopetusta. Ilmeisesti tältä välttyäkseen useat heistä omasta pyynnöstään kuitenkin osallistuivat yhteisiin jumalanpalveluksiin. Suurin osa siviilirekisteriin kuuluneista oli tähän aikaan poliittisia vankeja. Vuoden 1936 asetuksessa kirkkopakkoa jälleen kiristettiin. Sanankylvö lienee yleensäkin langennut perin kivikkoiseen maahan. Esimerkiksi pastori Vasunta kokemattomana ensimmäisen virkavuotensa aikana erehtyi järjestämään ehtoollisen vieton yleisen jumalanpalveluksen yhteyteen. Ne jotka rohkenivat mennä ehtoollista nauttimaan, joutuivat jo tilaisuuden aikana ankaran pilkan kohteiksi. Tästä viisastuneena Vasunta katsoi yksityisluonteisen ehtoollisen asiallisemmaksi ja tämän jälkeen tilaisuuteen saivat osallistua vain etukäteen ilmoittautuneet.⁶⁰

Sairaanhoito

Aina vuoteen 1949 asti vankilan lääkärin tehtäviä hoidettiin sivutoimisesti. Tällöin perustettiin yhdistetty Sukevan keskusvankilan lääkärin ja Sonkajärven toisen kunnanlääkärin toimi. Tätä ennen vankilan lääkäreinä ovat olleet kajaanilaiset tai iisalmelaiset lääkärit.

Lääkärin tehtäviä hoiti jo vankisiirtolan aikana tohtori K.R. Ignatius Kajaanista. Varavankilan ensimmäisinä vuosina hän ei vierailut Sukevalla kovinkaan usein, 1919 lääkärin vastaanottoja oli yhdeksän ja seuraavana vuotena seitsemän. Siksi päävastuu terveydenhoidosta onkin ollut vankilan sairaanhoitajattarilla. Aluksi kun hoitajia oli vain yksi, lienee laajalla alueella toimineen vankilan sairaanhoito ollut kovin työlästä. Hoitaja kulki osastolta toiselle hevosella ratsastaen, satulaakaan ei ollut, vain heinäsäkki sidottiin hevoson selkään.⁶¹ Vuonna 1927 palkattiin lisäksi toinen sairaanhoitaja ja vuonna 1932 vielä kolmas.

Varavankilassa ilmeni kahtena ensimmäisenä vuotena kulkutauteja, vuonna 1919 punatauti ja lavantautia, jotka kuitenkin eivät olleet kovin vakavia. Sen sijaan seuraavan vuoden voimakas influenssa eli espanjantauti johti useiden henkilöiden sairastumiseen keuhkokuumeeseen. Tämä aiheutti yhden vartijan ja kahden vangin kuoleman. Vakavammilta kulkutaudeilta välttyttiin tämän jälkeen pitkäksi aikaa, vasta vuonna 1947 ilmeni kurkkumätätapauksia, mutta tehokkailla eristystoimenpiteillä sen leviäminen saatiin estettyä.⁶²

Lääkärin harvoin vieraillessa vankilassa ei vastaanotolle pyrkijöistä ole ollut puutetta. Huomattava osa vangeista on alkuvuosina käynyt valittamassa lääkärille nälkäänsä, elettiinhan tuolloin vielä ensimmäisen maailmansodan jälkeistä pula-aikaa. Tämä sai tohtori Ignatiuksen pohtimaan laajemminkin tilannetta vuoden 1921 toimintakertomuksessa:

"On nimittäin niin, että vaikkakin kalorialuku ruoka-annoksessa on riittävä, niin ovat suomalaiset yleensä tottuneet syömään liikaa, s.o. enemmän kuin mitä ruumis käyttää hyväkseen. On kyllä koitettu teroittaa vankien mieleen hienoksi puremisen tärkeyttä, ettei liian paljon ruokaa menisi ruumiin läpi hyödyttömänä lastina ja on sallittu niiden, jotka tahtovat syödä ruokaa kauemmin purren jäädä ruokasaliin jälkijoukoksi enemmistön kiiruhtaessa pois. Mutta vaikkakin täten on saatu ruumiille enemmän ravintoa ja voitu vangille vakuuttaa kalorian määrän olevan riittävän, on nälän tunne vielä monelle jäänyt jällelle melkein pöydästä noustessa tai kovin pian sen jälkeen, sellaisille jotka kotiloissaan ovat tottuneet syömään kovin paljon, rajana vain se että ei enää

mahdu, jolloinka vasta "nälkä" lakkaa. Tällaisille on, kun ovat kovassa työssä tai aliravittuja tai ruumiskookas, annettu lisäleipää tavallisesti yksi murikka (s.o. 1/3 leipää) määrätyn ajaksi."

Lääkäri kiinnitti huomiota myös vankien psyykkiseen tilaan, joka useissa tapauksissa näytti kärsivän ahtaista asunto-oloista.

"Niin hyvin tässä kuin kaikissa muissakin on puute pienemmistä huoneista, joihin voisi sijoittaa sellaisia, jotka kärsivät sielullisesti tai fyysillisesti suurten yhteisruumien sekä henkisestä että fyysillisestä ilmapiiristä, niissä kun ei voi välttyä kuulemasta sellaista puhetta eikä hengittämästä sitä tupakansavua y.m. hajua, joita kernaasti tahtoisi välttää. Onhan yleensä niin että voidakseen elää tupakkahuoneessa täytyy myrkyttää itsensä tupakalla. Joskin ilma siitä yhä enemmän pilaantuu, niin ei sitä niin tunne kun oman nokan alla savuaa. Uskon että vankeihin voisi moraalisestikin vaikuttaa nostattavasti vapautuminen tupakasta silloin kuin heissä on halu siihen, ja sitä halua olisi mikäli mahdollista herätettävä, jota vastoin pakko-oleskelu tupakkahuoneessa silloin kuin siitä tahtoisi vapautua, ei ole ihmistä nostattavaa."⁶³

Vankien "sydänalavaivat" jatkuivat vielä vuonna 1922. Tilanne korjautui kuitenkin täydellisesti, kun vankilassa siirryttiin uuteen ruokajärjestykseen marraskuun alussa. Säännöllisimmin vankien terveydentilaa seurattiin punnitsemalla heidän painoaan. Tietoja näistä punnitsemisista on vankilan vuosikertomuksissa vuodesta 1924 lähtien vuoteen 1956. Aina vuoteen 1930 asti yli 70% vangeista laihtui vankilaan saavuttuaan, ainoa poikkeus on vuosi 1929, jolloin vain 55% menetti painoaan. Vasta 30-luvulla luvut asettuvat paremmin tasapainoon.

Jo tohtori Ignatius joutui kohtaamaan vähäisiä vaivoja valittavia tai sairautta teeskenteleviä vankeja, simulanteja, kuten hän heitä kutsui. Hän näyttää ymmärtäneen heitä varsin pitkälle, useimmat epäselvät tapaukset on merkitty 'rubrikille' nihil ja vain harva sarakkeeseen simulatis.

Vapautuakseen edes yhdeksi päiväksi työstä on vangille ollut houkuttelevaa ilmoittautua lääkärin vastaanotolle vähäisemmästäkin syystä. Kuitenkin vankimäärän kasvaessa ja lääkärin edelleenkin vieraillessa vankilassa vain kerran tai kaksi kuukaudessa on näiden tapausten katsottu haittaavan vakavampien sairauksien hoitamista. On myös selvää, että vanki muutaman päivän levättyään on usein ehtinyt kuntoutua sen verran, ettei lääkäri ehkä vasta viikon tai kahden kuluttua enää pysty pitämään häntä sairaana. Lisäksi, jos sairaus on muutoin ollut vaikeasti todettavissa, saavat aikaisemmat kokemukset tekosairaista lääkärin kuitenkin epäluuloiseksi. Vuonna 1936 vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja puuttui asiaan ja lähetti vankiloiden johtokunnille kirjelmän, jossa pyydettiin ehdotuksia vankien aiheettomien lääkärihäikäyntien lopettamiseksi. Antamassaan lausunnossa Sukevan varavankilan johtokunta totesi, ettei laitoksessa ollut koskaan jouduttu tilanteeseen, jossa kaikki halukkaat eivät olisi ehtineet tavata lääkäriä. Aiheettomia lääkärihäikäyntejä oli torjuttu siten, että joko lääkäri itse oli rankaissut vankia kieltämällä tältä tupakanpolton tai hän oli ilmoittanut asiasta johtajalle, joka oli antanut vangille sopivan rangaistuksen.⁶⁴ 1930-luvun kuluessa, kun työnteko nousi vankilan toiminnan ainoaksi päämääräksi, sairaanhoitohenkilökunta joutui terveydenhoidon sijasta yhä enemmän vankien työkykyisyyden määrittelijäksi.

1930-luvun poliittiset vangit Sukevalla

Vankilan arkistoon jää tietoja yksittäisistä vangeista varsin niukasti. Sukevan varavankilan historiassa on kuitenkin yksi poikkeuksellinen ilmiö, poliittisten vankien ryhmä, joka jätti jälkensä arkistoon niin säännöllisesti, että niiden pohjalta hahmottuu hieman laajempi kuva tapahtumista. Valtiorikoksista tuomitut vangit poikkesivat muista vankiryhmistä esiintymällä yhtenäisenä joukkona, joka tietoisesti asettui vastarintaan vankilan järjestystä vastaan. Juuri lukuisat kurinpitotapaukset ovat niitä sirpaleita, jotka kertovat tämän suhteellisen pienen mutta omalla tavallaan "äänekkään" ryhmän kokemuksista.

Oikeistoradikalismien noustessa ja sisäpoliittisen tilanteen kiristyessä Suomessa 1920- ja 30-lukujen taitteessa äärivasemmiston toimintaa ryhdyttiin yhä voimakkaammin tukahduttamaan. Kommunistinen puolue oli jo 20-luvulla joutunut toimimaan salaisesti ja peitejärjestöjen turvin. 30-luvun alussa poliittisten oikeudenkäyntien määrä kasvoi tuntuvasti. Samalla kun rangaistavuuden kynnykseni aleni, oikeudenkäynneissä tuomittujen rangaistusten pituus kasvoi. Esimerkiksi Turun hovioikeudessa yleisin rangaistus valtiopetoksen valmistelusta oli kaksi vuotta kuritushuonetta. Eduskunta sääti lapuanliikkeen painostuksesta ns. kommunistilait vuonna 1930. Merkittävin näistä oli rikoslain valtiopetosta koskevaan lukuun tehty lisäys (RL 11:4a 23.1.1931/14), sillä useimmat kommunistit ja sosialistit saivat tuomionsa juuri valtiopetoksen valmistelusta.⁶⁵

Valtiollisilla vangeilla oli eräitä muista vankiryhmistä poikkeavia oikeuksia. Tammikuussa 1921 rangaistuksen täytäntöönpanoasetukseen tehdyn muutoksen mukaan valtiollisia vankeja tuli säilyttää erillään kriminaalivangeista ja muutoin heihin sovellettiin tutkintovankien käsittelyä koskeneita määräyksiä. Merkittävimpiä ja eniten hankauksia aiheuttaneita oikeuksia olivat kriminaalivankeja pienemmät työurakkavaatimukset, oikeus ottaa vastaan siviilistä lähetettyjä paketteja, lähes rajoittamaton kirjeoikeus sekä oikeus tilata sanoma- ja aikakauslehtiä.

Sukevan varavankilaan poliittisia vankeja siirrettiin ensin pääasiassa Tammisaaren pakkotyölaitoksen kautta. Ensimmäinen merkintä heistä on tarkastajan kertomuksessa maaliskuulta 1931: "Tammisaaren pakkotyölaitoksesta siirretyt vangit ikäviä tavoiltaan. Heillä suuria vaatimuksia, joita ei voi Sukevan oloissa tyydyttää." Tässä vaiheessa ongelmat syntyivät siitä, että Tammisaareissa vangit olivat voineet tehdä töitä, joissa he ansaitsivat huomattavasti paremmin työosuusrahoja kuin Sukevalla maanviljelystöissä. Siksi siirto Sukevalle merkitsi vangin aseman huononemista ja aiheutti tyytymättömyyttä ja "alinomaista rettelöimistä".⁶⁶ Sukevan johtaja esittikin toivomuksen, että vankeja siirrettäisiin lääninvankiloista suoraan Sukevalle. Vuoden 1932 loppupuolelta lähtien näin näyttää tapahtuneen. Valitettavasti täsmällisiä tietoja poliittisten vankien lukumääristä ei ole saatavissa, sillä vankilukuilmoituksissa heitä ei merkitty omaksi ryhmäkseen, vaan laskettiin rangaistuksen mukaan joko vankeus- tai kuritushuonevankien luokkiin. Ainoa täsmällinen tieto, joka antaa jonkinlaista suuntaa, on tarkastajan kertomuksen vankisijoitustaulukko 11.5.1933, jonka mukaan valtiorikosvankeja tuona päivänä oli 108.⁶⁷ Vasta vuoden 1939 jälkeen säilytetyissä vartiopäällikön päiväkirjoissa poliittiset vangit on eritelty - punaisella musteella - kriminaalivangeista.

Aikaisempaa vakavampien ongelmien eteen vankilan johto joutui vuonna 1932, kun poliittiset vangit sijoitettiin yhtenäisenä ryhmänä loka-marraskuussa valmistuneeseen Kestilän osastoon. Välittömästi tämän jälkeen vangit aloittivat järjestelmällisen työnteon jarrutuksen ja pitivät vankilan johtokunnan työllistettynä kurinpitotehtävissä. Syynä urakoiden alittamiseen ja työstä kieltäytymiseen oli, etteivät vangit halunneet periaatteesta tehdä työtä heitä rankaisseen porvarillisen valtion hyväksi. Päin vastoin, he pyrkivät tekemään rangaistusaikansa valtiolle mahdollisimman kalliiksi. Tilanhoitaja teki talven aikana useita ilmoituksia johtokunnalle poliittisten vankien huonosta työtehosta muihin vankiryhmiin verrattuna. "Johtokunnan tietoon ilmoitan täten, että poliittisten vankien työ-teho on hämmästyttävän huono. Tähän huonoon työtehoon on ilmeisesti syynä haluttomuus työhön ja että vangit työtä suorittaessaan ovat liian raskaasti puettuja. Liika vaatetus ehkäisee ruumiin liikuntaa tehden liikkeen kankeiksi ja hiostaen. Tästä on seurauksena velttous ja jos työtä on tehty jouduttavasti, väsymys ennen työajan loppua."⁶⁸ Pöytäkirjan liitteenä säilyneen taulukon mukaan poliittiset vangit tekivät marraskuussa 1932 vain 0,2 - 0,7 urakkaa päivässä. Laiskuus, toisin sanoen urakkanormien alittaminen, riitti kurinpitovankien rangaistuksen perustaksi.

Marraskuun 1932 ja elokuun 1933 välillä vankilan johtokunta määräsi yli 330 kurinpitorangaistusta poliittisille vangeille. Koska kurinpito ei näyttänyt tehoavan tarkoitettulla tavalla, nimittäin vuonna 1933 kaikkiaan 37 vankilan vankia sai viisi tai useamman kurinpitorangaistuksen, joutui johtokunta jatkuvasti koventamaan määräämiään rangaistuksia. Tavallisesti ensimmäisellä kerralla annettiin varoitus tai ehdolliseksi muunnettu rangaistus, seuraavaksi yleensä 6 tai 8 vuorokautta vedellä ja leivällä, sitten edellinen yhdistettynä 4 vuorokautta pimeässä kopissa tai kovalla makuusijalla. Kevään aikana johtokunta joutui käyttämään myös pitkäaikaisempia eristyksiä, esimerkiksi 45 - 60 vuorokautta valoisassa sellissä, joista 20 ensimmäistä vuorokautta ilman työtä. Lisäksi vanki usein menetti ansaitsemansa arvostelupisteet ja säästörahat ja hänet alennettiin takaisin pakkoluokkaan, sikäli kuin hän edes oli ehtinyt oppiluokkaan noustakaan.⁶⁹

Mielenosoitukset eivät jääneet vain työlakkoiluun, vaan vangit "käyttäytyivät sopimattomasti" myös rangaistavina ollessaan. Kestilän osaston muistutuskirja 30-luvulta kertoo selleihin eristettyjen vankien meluamisesta. Hirsinen rakennus ei eristänyt ääntä ja niin vangit pystyivät juttelemaan ja laulelemaan keskenään. Koska johtokunta käsitteli useissa kokouksissaan samalla kertaa lukuisia kurinpitotapauksia, esimerkiksi 7.1.1933 peräti 40 miestä, eivät Kestilän osaston kahdeksan eristysseiliä mitenkään voineet riittää, vaan kuritettavat poliittiset vangit täyttivät myös Iskolan ja Kalliomäen "rookikopit".

Koska kulkeminen työmaalle ja takaisin laskettiin mukaan työaikaan, vangit kävelivät niin hitaasti, että joskus kilometrin matkaan saattoi kulua aikaa tunninkin verran. Vartijat yrittivät jouduttaa matkantekoa vaihtamalla jonon ensimmäisenä kulkevia miehiä - aina tämäkään ei auttanut. Yksi keino vastata laiskotteluun oli pitää vankeja työpaikalla siksi kunnes määrätty urakka tuli tehdyksi, esimerkiksi aina iltakymmenen. Päiväselleihin eristettyjen vankien työsuoritukset olivat vielä uskomattomampia. Työpäivän tuloksena saattoi olla yksi huonosti parsittu sukka tai kaksi varpuluutaa määrättyjen kuudentoista asemasta, koska "huolellista työtä tehden ei ehdi useampia saada valmiiksi". Tehokkain keino laiskottelun estämiseksi oli kuitenkin kovapintaisimpien "kiihottajien" siirtäminen omaksi ryhmäkseen, jolloin muiden työryhmien järjestysongelmat vähenivät. Kuriryhmän käyttäminen muodostuikin vakituiseksi käytännöksi. Kesän 1933 aikana poliittisten vankien joukkotoiminta laantui ja kurinpito kohdistui yhä enemmän tiettyihin yksittäisiin vankeihin.

Vankilan johtokunta joutui antamaan selvityksiä useista poliittisten vankien oikeusministeriölle ja eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemistä valituksista. Valitukset koskivat mm. ruokaa, tilojen ahtautta ja kylmyyttä, joissain tapauksissa myös pahoinpitelyjä. Eräissä selkeissä ja todistetuissa pahoinpitelytapauksissa vankilan johtokunta antoi vartijalle varoituksen, sen sijaan muita seikkoja koskeneet valitukset kiistettiin ja niitä pidettiin vankien provokaatioina. Niinpä erään vangin valittaessa siitä, että hänen leivästään löytyi savuke, osoitettiin leipomossa tehtyjen kokeiden avulla, ettei savuke ollut voinut joutua leipään ennen sen paistamista, vaan se oli tahallisesti myöhemmin painettu siihen kiinni. Koska valituksen tehneen vangin kirjoitus oli asiaa tutkineen oikeusministerin mielestä "laadittu sopimattomaan muotoon", lähetettiin se vankilaan takaisin "niihin toimenpiteisiin ryhtymistä varten, mihin se mahdollisesti aihetta antaa". Johtokunta katsoi vangin tehneen itsensä syyväksi sopimattoman kirjoitustavan käyttämiseen ja määräsi hänet pidettäväksi neljä vuorokautta vedellä ja leivällä kovalla makuusijalla.⁷⁰

Eräät valitukset koskivat vankien lehtitilauksia. Kyse oli kuitenkin oikeusministeriön antaman ohjeen noudattamisesta, jonka mukaan tiettyjen sanomalehtien (Helsingin Sanomat, Huvustadsbladet, Suomen Sosialidemokraatti, Suomenmaa ja Uusi Suomi) tilaaminen oli toistaiseksi kiellettävä poliittisilta vangeilta, koska lehtien katsottiin sisältävän sellaista poliittista aineistoa, jota vangit olisivat voineet käyttää "kommunistiseen kiihotustyöhönsä" vankiloissa.

Näiden lehtien kieltämisen jälkeen poliittiset vangit ryhtyivät tilaamaan Kauppalehteä, joka tuolloin käsitteli laajalti politiikkaa. Tämänkin lehden suhteen kohdattiin ongelmia, kuten vankilatarkastajan marraskuun 1936 kertomuksesta selviää: "Puheillani kävi 49 vankia. Muutamat valtiolliset vangit valittivat siitä, että Kauppalehdestä, joka ilmestyi kuusi kertaa viikossa, oli melkein joka numerosta saksittu osa tai oli numero kokonaan pidätetty. Tiedusteltuani asiaa opettajalta, ilmoitti hän, että mainitusta lehdestä oli saksittu Espanjaa koskevat sota-uutiset sekä sellaiset politiikkaa käsittelevät kirjoitukset, joita katsottiin vankien voivan käyttää propagandatarkoituksiin. Samoin oli menetelty Työväen Urheilulehden suhteen silloin, kun siinä oli ollut yllämainitunlaatuista poliittisia kirjoituksia."71

Vuoden 1934 alussa paljastui erikoislaatuinen tapaus, jossa eräät poliittiset vangit tarkoituksenaan tuottaa vahinkoa valtiolle kätkeivät työmaalla lumihankeen ja maahan ruoka-annoksista yli jääneen leivän. Määräyksien mukaan ruuanjätteet piti toimittaa eläinten ravinnoksi. Paitsi kätkemällä, ruokaa hävitettiin myös käymäläastioiden kautta. Jälkimmäinen osoittaa sen, ettei tarkoituksena suinkaan ollut ruuan varastoiminen mahdollisia karkumatkoja varten. Vangit ehtivät toimia ennen paljastumistaan noin kuukauden ajan.72

Vankien katkeruudesta ja uhmasta vartijoita ja vankilan johtoa kohtaan käy esimerkiksi tapaus helmikuulta 1934. Vartiopäällikkö syytti johtokunnassa vankia päiväsellin ikkunassa huutelemisesta ja sopimattomasta käyttäytymisestä vartijaa kohtaan. Vanki oli keskustellut viereisen sellin asukkaan kanssa ikkunassa seisten. Kun vartija kielsi vankia huutelemasta, oli tämä vastannut, "ettei tämä yhteiskunta ole muutenkaan niin mallikelpoinen, joten ei näitä vankisääntöjäkään tarvitse noudattaa". Tämän johdosta vanki johtokunnassa "väitti jyrkästi vartijan valehtelevan huomauttaen samalla vartijalle, että luuliko tämä tällä syyttämällä suuremmin urotyön tekevän". Johtokunta määräsi vangille vesileipärangaistuksen ja pidettäväksi sen jälkeen toistaiseksi päiväsellissä. Rangaistuksen julistamisen jälkeen vanki sanoi: "En ole teiltä oikeutta odottanutkaan."73

Uhmasta kertoo myös johtokunnan pöytäkirja 17.11.1934. Vartija kertoi, "että ollessaan tämän kuun 7 päivänä pitkässä vuorossa kuuli huone n:o 15:sta voimakkaasti laulettua Internationale-laulua. Tirkistysreijästä huomasi, että kaikki mainitut vangit (6 -JA) olivat pöydän ympärillä asennossa ja kielloista huolimatta eivät lopettaneet laulamistaan, vaan päinvastoin lauloivat kiellettyä vieläkin kovemmalla äänellä."74

Työurakoiden suhteen tilanne kärjistyi uudelleen kesällä 1934. Johtokunnan ylimääräisessä kokouksessa 4.7. oli syytettyinä peräti 43 miestä urakoiden alittamisesta.75

"Jäljennös kaapatusta salakirjeestä, jonka alaparakissa asuvat, 1932 Tammisaaresta tänne siirretyt, valtiorikosvangit ovat lähettäneet yläparakkiin kesäkuulla 1934 ja jonka seurauksena yläparakin vangit alkoivat heti työlakkoilun:

Hyvät toverit.

Tiedämme, että taistelette. Täällä myöskin taistellaan. Kuokkimassa emme ole olleet, mutta ojaurakka nostettiin kymmeneen metriin entisen kahdeksan metrin asemesta. Kun emme tehneet tuota mahdottoman suurta ojaurakkaa, niin viisi joukostamme joutui rookiin. Vaikka sakkimme on pieni - ainoastaan noin 20 miestä - sekä rakennussakki lisäksi, emme tule tekemään tuota ojaurakkaa. Tällä hetkellä on ojankaivuussa vain 9 miestä. Jos teidän urakkanne - kuten luulemme - ovat nousseet, niin älkää tehkö niitä millään hintaa. Urakat olivat jo viime vuonna sellaiset, että niihin ei voi lisätä. Varmaa myöskin on, että kun päättävästi esiinnyimme ja teemme vähemmän, on vankilan johdon tyydyttävä kohtuuteen. Emme usko, että pitkää päivää kovin pitkään teettävät, siitähän on vastusta pampuillekin. Kovin suuren joukon pitkäaikainen rankaiseminen taas tällaisesta

asiasta ei käy päinsä. Uskomme, että yksimielisyyttä on siellä tällaisessa asiassa helpompi saada aikaan, sillä tunteehan jokainen urakoiden mahdottomuuden nahoissaan. Kun olette jonkun päivän tehneet kello kymmeneen, niin koettakaa saada kaikki toverit mukaan taisteluun, sellaisetkin, joiden urakoita ei ole nostettu tai joille ei ole urakoita määrätty. Vankilan johdolla on näet sellainen taktiikka, että se pyrkii nujertamaan nyt ensin teidät siellä luottaen siihen, että pienempien joukkojen on sitten kyllä taivuttava. Sen vuoksi on siellä hyökkäys otettava vastaan kaikilla voimilla, silloin se varmasti pysähtyy. Taktiikkaan kuuluu sekin, että meille ei ole tuotu toistaiseksi ruokaa pellolle. Sillä on koetettu uskotella, että täällä tehdään työt entiseen tapaan. Samoin se, että kaksi meidän puolen ryhmää ja sairastuvan ryhmät ovat pidetyt päivätöissä. Erin. toverit. Taistelkaa. Olemme aina mukanaanne, taistelemme.

Älkää perääntykö askeltakaan, urakoissa ainakaan siitä, mitä ne olivat viime vuonna tähän aikaan. Me emme kuitenkaan missään tapauksessa tee suurempia urakoita kuin viime vuonna. Taisteluterveisin "N".

Samat miehet lähettivät "Tammisaaren hirmujen" ryhmälle seuraavan salakirjeen:

"H.T.X.

Harkitkaapa, onko meidän kaikkien ryhdyttävä siihen taisteluun, jonka yläpuolen toverit ovat joutuneet aloittamaan. Siellä ovat urakat kohonneet mahdottomasti. Samoin ovat ojaurakat täälläkin puolella kohonneet kymmeneen metriin. 7 toveria on jo joutunut tyrmiin syystä, että eivät täyttäneet urakoita ojalla. Herrojen suunnitelma on nähtävästi se, että ensin lyödään toisella puolen se joukko, joka nyt on käsiteltävä ja sen jälkeen ne, jotka nyt ovat syrjässä taistelusta. Tätä olettamusta vahvistaa sekin, että urakoita ei ole kaikille sakeille nostettu (rakentajat) tai sitten pidetään päivätöissä, kuten teitä ja sairastuvan poikia. Me emme ole tehneet kymmenen metrin ojaurakkaa, emmekä tee. Menemme ennen rookiin. Olemme yleensä sitä mieltä, että olisi ryhdyttävä työn viivytykseen täälläkin niin kauaksi aikaa, kun taistelu kestää. Vastaa heti "N".

Valtiollisten vankien ryhmän sisäistä kuria osoittaa paitsi heidän onnistumisensa laajojen työlakkojen synnyttämisessä, myös suunnitelmallinen yhteisopiskelu. Opinto-ohjelmat kylläkin poikkesivat vankeinhoitolaitoksen asettamista päämääristä: "Tänään seistessäni yht. huone N:o 10 eteisessä klo 8.30 kuulin kuinka joku luki Uutta Testamenttia toisten kuunnellessa ja tehdessä välihuomautuksia. Kun näin oli luettu vähän, lopetettiin ja arvosteltiin esillä olevaa raamatun paikkaa. Tämä arvostelu tapahtui pilkallisessa mielessä." "Kestilän vankien vihkoista kuvastui kollektiivinen opiskelu ja venäjänkielen harrastelu. Vankien hallussa olevalla kirjoituskoneella lienee edistetty tätä yhteisopiskelua." Kirjoituskonetta tarkoittaen on vankeinhoitolaitoksen silloinen ylijohtaja A.P. Arvelo tehnyt merkinnän tämän vankilatarkastajan kertomuksen marginaaliin: "Ei ollut tarkoitus, eikä sitä ole sallittava." 76 Helmikuussa 1935 talteen otettu salakirje kertoo myös toisenlaisesta yhteistoiminnasta: "Opiskelu on käynnissä. Sokeri, kahvi, tee ja tupakka on yhteiskommuunassa ja muu ruokatarvike on kommuunassa selleittäin." Tällä osittain salakirjoituksella laaditulla kirjeellä yrittivät Kalliomäellä asuvat vangit saada tupakkaa toiselta osastolta.⁷⁷

Poliittisilla vangeilla oli muita vankiryhmiä laajempi kirjeenvaihto-oikeus. Koska kaikki vankien lähettämät ja heidän vastaanottamat kirjeet luettiin ja koska poliittisten vankien oikeutta ottaa vastaan kirjeitä ei oltu rajoitettu, aiheutui tästä kirjeitä tarkastavalle opettajalle tavattomasti työtä. Kaikkalainen vankilaolosten arvostelu kirjeissä ja myös päiväkirjojen pitäminen oli kiellettyä. Vuodesta 1936 lähtien valtiollisille vangeille aina silloin tällöin annettiin rangaistuksia sopimattomasta kirjoitustavasta. Seuraava katkelma aiheutti eräälle vangille kuuden vuorokauden

vesileipärangaistuksen sekä kirjoittamis-, kirjeiden vastaanotto- ja tapaamisoikeuksien menettämisen kolmen kuukauden ajaksi. "...Niin nyt taaskin olemme märkiä kuin uitetut koirat, vaan eihän sitä vankia kohtaan mitään sääliä, enempiä kuin muutakaan humanisuuden tuntoa tunneta meidän arvoisan esivaltamme taholta. Vaan jos se olisikin toisin, niin eihän Suomessa silloin enää parbaareja olisikaan..."78

Vuonna 1936 johtokunta otti käyttöönsä erityisesti valtiollisiin vankeihin kohdistuvan kurinpitokeinon hillitäkseen näiden lakkoilua. Nimittäin jo vuonna 1933 oikeusministeriö antoi ohjeen, jonka mukaan valtiollinen vanki voitiin kurinpidollisesti siirtää sellaiseen osastoon, missä kenellekään vangille ei anneta erikoisetuja, joita lain mukaan valtiolliselle vangille muuten voidaan myöntää. Vankia voitiin pitää tässä osastossa kunnes hänen katsottiin alistuneen vankisääntöjen edellyttämään järjestykseen. Tätä ohjetta sovellettiin ensimmäisen kerran kolmentoista vangin kohdalla johtokunnan kokouksessa 27.3.1936. Kolme heistä teki kukin valituksen eduskunnan oikeusasiamiehelle, mikä kuitenkin "ei antanut aihetta toimenpiteisiin".

Somerokosken työvankien työ- ja nälkälakko

Vuonna 1932 uudistettu väkijuomalainsäädäntö ei välittömästi toivotulla tavalla vähentänyt väkijuomalakirikoksia. Tämän vuoksi tammikuussa 1934 säädettiin "Laki eräiden väkijuomalakeja vastaan tehdyistä rikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä yleisessä työssä" (9/1934), jonka tarkoituksena oli rikoksenteelijän henkilöön kohdistuvilla toimenpiteillä lopullisesti estää väkijuomalakirikokset. Lain mukaan henkilöt, jotka oli tuomittu vapausrangaistukseen ammattimaisesta alkoholin luvattomasta valmistuksesta, salakuljetuksesta tai kaupasta, voitiin rangaistusajan päätyttyä määrätä pidettäväksi yleisessä työssä "toistaiseksi ja kunnes valtioneuvosto toisin määrää". Vapausrangaistuksen jälkeisen eristyksen pituutta ei siis täsmällisesti määritelty, hallituksen lakiehdotuksen mukaan se päättyisi viimeistään 1940. Laista annetun asetuksen mukaan henkilön määrääminen yleiseen työhön ja hänen laskemisensa koevapauteen oli valtioneuvoston ratkaistava asia.⁷⁹

Sukevan varavankilaan siirrettiin runsaasti työvankeja, vuoden 1934 lopussa heitä oli kaikkiaan 196 ja heidät sijoitettiin talvella valmistuneisiin Somerokosken osaston uusiin parakkeihin.

Epätietoisuus rangaistusajan pituudesta sai toukokuun neljäntenä 51 työvankia ryhtymään työ- ja nälkälakkoon. Tapa, jolla tilanne ratkaistiin kertoo sekä tuon ajan vankeinhoidon menetelmistä että myös vankilanjohtaja Sigge Aution persoonasta ja johtamistavasta.

"Tänä aamuna klo 6.10 toimitettu aamutarkastus kului rauhallisesti eikä mitään erikoista ollut havaittavissa. Tämän jälkeen jaettiin vangeille aamiainen ja noin 40 min. kuluttua, jolloin yövartija Veltheim kävi puhdistajavankien kanssa noutamassa pois tyhjät ruoka-astiat, havaitsi hän, että useissa yhteishuoneissa ei aamiaisruokaan oltu koskettu ja saatuaan tästä tiedon kävi kertoja (vartijaesimies Sulo Niemi -JA) kaikissa yhteishuoneissa kysymässä syytä siihen, mikseivät miehet syö. Muissa huoneissa ei hänelle vastattu mitään paitsi huoneessa N:o 8, jossa eräs vanki vastasi hänelle: Tuskin on miehillä muuta vaatimusta kuin saada varmuus siitä milloin vapautuvat ja niin kauan rettelöidään kuin varma tieto tulee, loppuuko rangaistus ennen v. 1940. Huoneessa N:o 9 jätti vanki huoneen pöydälle ennen mainitun johtajalle osoitetun uhkavaatimuksen, minkä jälkeen kertoja viipymättä soitti asiasta johtajalle."⁸⁰

Heti ilmoituksen saatuaan johtaja Autio ja hänen kutsumanaan taluspäällikkö Leino lähtivät Somerokosken osastolle. Saatuaan selvityksen tilanteesta vartioesimies Niemeltä johtaja toimitti vankien kuulustelun huoneittain. Hän kysyi jokaiselta vangilta oliko tämä allekirjoittanut uhkavaatimuksen ja pysyikö sen takana. Aina myönteisen vastauksen saatuaan hän luki vangeille rikoslaista vankien salakapinaa koskevan pykälän ja antoi yhden tunnin miettimisaikaa. Kuulustelun

tässä vaiheessa kaksi vankia ilmoitti allekirjoittaneensa ja kieltäytyvänsä työn teosta, mutta eivät osallistu syömälakkoon. Seuraavaksi kaksi kapinan aiheuttajaksi epäiltyä eristettiin johtajan päätöksellä ja siirrettiin Iskolan osastolle. Noin puolentoista tunnin kuluttua johtaja kiersi uudelleen kaikissa yhteishuoneissa, huomautti asian vakavuudesta ja kysyi kultakin vangilta erikseen pysyikö tämä yhä vaatimuksensa takana. Kolme perääntyi, kuusi ilmoitti peruuttavansa vaatimuksensa jos muutkin niin tekevät. Tämän jälkeen Autio ilmoitti puhelimitse vankilan lääkäri Lehtiselle tilanteesta, joka kehotti ryhtymään vankien pakkoruokintaan. Lääkärin ja sairaanhoitajien saavuttua paikalle kukin syömälakkoon ryhtynyt vanki tuotiin vuorollaan esimieshuoneeseen, missä heiltä kysyttiin, suostuivatko he syömään, sillä muussa tapauksessa heidät pakkoruokittaisiin. 11 suostui syömään, 33 pakkoruokittiin suun kautta. Vankilan lääkärin nimenomaisesta määräyksestä pakkoruokittiin kaikki syömästä kieltäytyneet uudelleen peräsuolen kautta, paitsi yksi, joka ilmoitti syövänsä vapaaehtoisesti.⁸¹

Ankarien toimenpiteiden seurauksena työvankien lakko tyrehtyi alkuunsa. Kahdeksan päivää myöhemmin enää kolme vankia jatkoi syömälakkoa.⁸² Vankeja vastaan ei nostettu syytteitä, myöskään oikeusministeriö ei puuttunut asiaan. Työvankien rangaistusajaksi määräytyi kuusi kuukautta, jonka kuluttua heidät ehdotettiin päästettäväksi koevapauteen. Ratkaisuvälillä tässä asiassa annettiin vielä saman vuoden kuluessa sisäasiainministeriölle. Vuoden loppuun mennessä Sukevan varavankilasta vapautui 39 työvankia koevapauteen.

Viitteet

Sisällysluettelo

Seuraava luku

Lähdeluettelo

1. Aho - Karsikas 1980, 40-41; Hannula 1981, 101-122.
2. Aho - Karsikas 1980, 39-41; Aho 1981, 233-240.
3. Laitinen 1981, 195-205.
4. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 23.1.1919.
5. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1919.
6. 1920.
7. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1922; Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 1.3.1922, 2.3.1922, 6.3.1922.
8. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1922.
9. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1922-1925; Vankeinhoito 1925:11-12 s. 171-176.
10. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1932-1936.
11. Vankilanjohtajien matrikkelitiedot.
12. Vankilanjohtajien matrikkelitiedot.
13. Ks. esim. Palmgren 1946.
14. Turtiainen 1966, 281-282.
15. Vesalainen 1952, 113.
16. Vankilanjohtajien matrikkelitiedot.
17. Vankilanjohtajien matrikkelitiedot.
18. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1919, 1929.

19. Lainattu Laitinen 1981, 203 mukaan
20. Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1939; Vesalainen 1952, 101-104.
21. Vesalainen 1952, 106-109.
22. Tavo 1941, 110; Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 8.5.1925.
23. Lehti 1950, 226.
24. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 9.8.1919, 7.1.1920.
25. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1929, 1939.
26. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1926, 1927, 1933, 1934.
27. Vankilatarkastajien kertomukset.
28. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1930.
29. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1926.
30. Mannström 1926, 139-140.
31. Mannström 1926, 141.
32. Mannström 1926, 142.
33. Vankilatarkastajien kertomus 16.6.1928.
34. Arvelo 1935, 69-70.
35. Vankilatarkastajien kertomus 21.6.1929 ja 9.3.1931.
36. Vankilatarkastajien kertomukset.
37. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 15.3.1935 ja 22.3.1935.
38. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 19.7.1935 ja 26.7.1935.
39. Vankilatarkastajien kertomus 27.12.1935.
40. Vankeinhoito 1938:9, 182.
41. Vesalainen 1952, 65-68.
42. Vesalainen 1952, 76.
43. Vesalainen 1952, 76-81.
44. Vesalainen 1952, 81-82.
45. Vesalainen 1952, 83-85.
46. Vesalainen 1952, 85-87.
47. Jonkinlaisena erikoisuutena voidaan mainita, että ennen kuin vankila-alueen tiet valmistuivat edes hevosilla liikennöitävään kuntoon käytettiin vankisiirtolassa talvisin myös poroja vetoeläiminä. Eläimiä oli kaikkiaan kolme kappaletta. Jalmari Lehden mukaan työnjohtaja Uno Heljo oli erityisen etevä porolla ajaja. Lehti 1950, 227.
48. Vesalainen 1952, 72; Sukevan varavankilan vuosikertomus 1927.
49. Vesalainen 1952, 73-74.
50. Vesalainen 1952, 74-75; Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1943, 1944.
51. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1919.
52. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1920.
53. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1921.
54. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1922, 1923.
55. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1923.
56. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1923.
57. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1919-1926.
58. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1927.
59. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1937.
60. Sirola 1964.
61. Lehti 1950.
62. Sukevan varavankilan vuosikertomukset 1919, 1920, 1947.
63. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1921.
64. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 13.3.1936.
65. Björne 1977; Hannula 1981, 120-123.

66. Vankilatarkastajan kertomus maaliskuu 1931.
67. Vankilatarkastajan kertomus 31.5.1933.
68. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 23.11.1932 liite.
69. Sukevan varavankilan vuosikertomus 1933; Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 1933.
70. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat 3.3.1933, 4.3.1933.
71. Vankilatarkastajan kertomus marraskuu 1936.
72. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat tammikuu ja helmikuu 1934.
73. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirjat helmikuu 1934.
74. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 17.11.1934.
75. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 4.7.1934 #2 liite.
76. Kestilän muistutuskirja 20.3.1933; Vankilatarkastajan kertomus 7.3.1934.
77. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 18.2.1935.
78. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 24.4.1936.
79. Hannula 1981, 129 - 130.
80. Vankien uhkavaatimus ei ole säilynyt.
81. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 4.5.1934 #9 liite 1.
82. Sukevan varavankilan johtokunnan pöytäkirja 11.5.1934.

LUKU 3

III SOTAVUODET

Talvisodan aika

Vuosi 1939 toi useita muutoksia vankilan elämään. Vuoden alusta varavankila muutettiin keskusvankilaksi ja sen väliaikaiset virat ja toimet muutettiin vakinaisiksi. Samalla usean viran haltija vaihtui.

Vuoden loppupuolella työntekijöitä kutsuttiin reservin ylimääräisiin kertausharjoituksiin, lokakuun 12 päivänä lähtivät esimerkiksi apulaisjohtaja Hukkanen, tilanhoitaja Duwaldt, pastori Laitinen ja vartiopäällikkö Räihä. Sotatilan takia Helsingin keskusvankila supisti toimintaansa ja sieltä siirrettiin virkamiehiä Sukevalle.¹

Talvisodan aikana sotavankileirit järjestettiin Köyliön, Karvian ja Pelson varavankiloiden yhteyteen. Puolustusministeriössä tehtiin marraskuussa 1939 suunnitelmia, joiden mukaan myös Sukevalle olisi järjestetty sotavankileiri. Tarkoituksena oli siirtää muut vangit pois näistä vankiloista ja jättää vain runkohenkilökunta vastaamaan leirien toiminnasta. Vankeinhoitovirasto kuitenkin torjui näin laajat suunnitelmat, koska se olisi vähentänyt liikaa vankitilojen määrää. Sukevan luovuttamiseen ei suostuttu lainkaan, sillä sen laajan maataloustuotannon keskeyttämistä ei pidetty mielekkäänä tällaisesta syystä.²

Maatalousvankilat selvisivät talvisodasta kaikkein vähimmällä, poikkeuksena oli Konnunsuon keskusvankila, joka sijaitti sotatoimialueella Joutsenon kunnassa. Helmikuun lopussa 1940 rintaman siirryttyä lähemmäs vankilaa antoivat sekä Karjalan Armeijan esikunta että vankeinhoitovirasto määräyksen Konnunsuon vankilan evakuoimisesta. Vankeinhoitovirasto oli huolestunut henkilökunnan ja vankien turvallisuudesta, armeija taas tarvitsi vankilan rakennuksia

omaan käyttöönsä. Pääosa vangeista lähetettiin Sukevalle ja Kuopion lääninvankilaan. Kaikkiaan maaliskuussa Kunnunsuolta siirrettiin Sukevalle noin 200 vankia.³

Lähestyvä sota teki vankienkin mielet levottomiksi. Pelko sodan tuomasta puutteesta sai kolme kuritushuonevankia karkaamaan maanantaina lokakuun 16. päivänä Somerokosken osastolta.⁴

Talvisodan jälkeen välirauhan aikana huhut uuden sodan syttymisestä kiersivät vankien keskuudessa. Maanantaina 12.8.1940 henkilökunnalle ilmoitettiin vankien keskuuteen levinneen huhun, jonka mukaan "Suomen ja Venäjän" välillä oli alkanut sota ja että vankeja otetaan rintamalle. Vankien mielet olivat kovin kiihdyksissä. Tämän takia kaikki vangit tarkastettiin aamulla ja jos jollakin tavattiin leipää tai suolaa mukanaan tai jotain muuta epäilyttävää, hänet jätettiin sisälle. Työryhmät järjestettiin pareittain, siten että ne pystyivät tukemaan toisiaan. Kaikille ryhmävartijoille annettiin pitkät aseet.⁵

Jatkosodan aika

Jatkosodan syttyessä yli puolet vartijakunnasta oli kutsuttu aseisiin. 27.6.1941 vankilan palveluksessa oli 80 vartijaa, mutta 45 heistä oli asepalveluksessa. Vankila joutui tulemaan toimeen 34 - 37 vakinaisella vartijalla aina seuraavaan vuodenvaihteeseen. Syksyn mittaan saatiin apuvartijoiksi suojeluskuntalaisia sekä hevosvarikon sotamiehiä. Vankeja oli kesäkuun lopussa yhteensä 581. Vuoden loppua kohden erityisesti sotilasvankien määrän lisääntyminen nosti vankien kokonaismäärän lähelle yhdeksäsataa. Vuonna 1942 vartijoiden määrä pysytteli viidenkymmenen ja kuudenkymmenen välillä. Vuonna 1943 se oli noussut jo yli seitsemänkymmenen.⁶

Henkilökunnan asema ei suinkaan ollut helppo. Kun suuri osa työntekijöistä oli komennettuna rintamapalvelukseen jäivät näiden tehtävät jäljellä olleiden hoidettaviksi. Esimerkiksi ulkotyöryhmissä on yhden vartijan ryhmässä voinut olla jopa yli kuusikymmentä vankia. Pelkästään urakoiden mittaaminen on vienyt aikaa tuntikaupalla. Lisäksi johtokunta lähes poikkeuksetta karkaamistapausten sattuessa katsoi vartijan olleen syypää tapaukseen ja rankaisi häntä vapaapäivien menetyksillä.

Elintarvikkeiden hintojen noustessa ei vartijan palkka useinkaan riittänyt erityisesti perheellisille miehille ja siksi he joutuivat käymään metsätöissä vapaapäivinänsä lisäansioita hankkiakseen. Luonnollisesti elintarvikesäännöstely kosketti myös vartijoita ja heidän perheitään, Sukevalla tosin maitoannos kuului henkilökunnan luontaisetuihin. Elintarvikepulaa helpotettiin pitämällä omia kotieläimiä ja harjoittamalla pienviljelyä. Vaikka henkilökunnan asuntoja rakennettiin jatkuvasti 1930-luvulla ja sodankin aikana, oli asuntotilanne silti vielä huono.

Kaikenlaisten materiaalien hyödykkeiden lisäksi sotavuosina oli pulaa myös ammattitaitoisesta työvoimasta. Paradoksaalisesti tämä johti kuitenkin eräiden ammattimiesten uran pysähtymiseen, vaikka vankeinhoitolaitoksen piirissä oli jatkuvasti avoimena toimia ja viransijaisuuksia. Koska Sukevan kaltaiselle syrjäseudulle oli huomattavan vaikeaa saada päteviä sijaisuuksien hoitajia, otti vankilan johtokunta johdonmukaisen kielteisen kannan kaikkiin toimi- ja virkavapausanomuksiin. Jos joku halusi lähteä esimerkiksi etelän vankiloihin hankkimaan kokemusta vaativammista tehtävistä, hän joutui eroamaan vakinaisesta toimestaan tšekäläisessä laitoksessa. Samalla hän otti sen riskin, että uuden tehtävän haltija ehkä piankin palaa rintamalta siviilitöihinsä.

Arvo Turtiainen kertoo vankilapäiväkirjassaan vankien oloista Sukevalla sodan loppuvuosina. Erityisesti kaksi asiaa näyttää hallinneen heidän elämäänsä, ruoka - tai pikemminkin nälkä - ja työ.

"Useimmiten on riitojen aiheena ruoka ja sen jakaminen. Joukossa on aina joku, joka epäilee kärsineensä jaossa vääryyttä ja silmäilee kateellisena toisten annoksia: onko keitto jonkun kulhossa mahdollisesti sakeampaa kuin hänen omassaan, onko naapurin kala-annos mahdollisesti suurempi, hänen perunakasansa pienempi.

Epäluulo ja kateus on keksinyt ruoan jaossa menettelytavan joka, mikäli epäoikeudenmukaisuuksia yleensä pääseekään tapahtumaan, jakaa ne tasaisesti kaikkien kannettavaksi. Jokainen leipäannos, jokainen kala-annos, jokainen voinappi ja perunaläjä jaetaan ensin monen silmäparin vartioimana yhtä moneen ja mahdollisimman tarkasti yhtä suureen läjään kuin sellissä on miehiä, ja läjät levitetään sitten pöydälle rinnakkain, jossa ne vielä tarkistetaan. Tämän jälkeen asettuu joku selin pöytään ja joku toinen rupeaa "arpomaan" läjiä. Hän osoittaa sormellaan jotakin läjää ja kysyy selin kääntyneeltä kenelle se kuuluu. Tämä huutaa jonkun mieleensä ensiksi juolahtavan sellin asukkaan nimen, jolle läjä sitten annetaan. Näin jatketaan, kunnes kaikki annokset on jaettu. Siltä varalta, etteivät nimien huutaja ja huudattaja pääsisi soveltamaan mitään ennalta sopimaansa järjestelmää, heidät vaihdetaan joka jaossa."

"Työtä, työtä! Heinäpelloilla ja juurikasmailla. Toivo ns. kakkosurakan saamisesta, urakan joka merkitsee sataa grammaa leipää lisää päivittäin, houkuttelee nälkäiset vangit yrittämään suorastaan mielettömästi heidän ruumiillista kuntoaan ajatellen.

Urakat ovat korkeat, mutta eivät suinkaan saavuttamattomat voimakkaimmille ja vasta taloon tulleille, joka oikeastaan merkitsee samaa asiaa. Mutta sadan gramman päivittäinen lisäleipäannos ei silti lähimainkaan vastaa sen hankkimisessa kulutettua kaloriamäärää. Voimakkaimmatkin murtuvat aikaa myöten sitä jahdatessaan. Mutta pirullinen järjestelmä pitää huolen siitä, että ryhmiä aina vahvistetaan uusilla, syystä tai toisesta vielä voimissaan olevilla miehillä, jotka sitten vauhdillaan piiskaavat toistenkin työtehoa mahdollisimman korkeaksi. Suomalainen työmies on yllytyshullu, sehän tiedetään yleisesti, ja tämä ominaisuus näyttää hänessä säilyvän kaikissa oloissa, jopa täällä vankilassakin. Heikoimmat yrittävät kunnes sortuvat. Järjestelmä siirtää heidät sitten ryhmiin, joissa ei jaeta ensinkään ns. urakkaleipiä vaan ainoastaan perusannos, vaivaiset sataviisikymmentä grammaa päivässä. Kuitenkin heiltä vaaditaan työtä yhä edelleen ja seurauksena on tietenkin heidän yhä lisääntyvä heikentymisensä. Jonakin päivänä saavat toverit raahata heidät työmaalta kotiin. - Ahaa, onko miestä purrut laiskamato, eikö työnteke maistu? ärjyvät silloin ryhmävartija ja esimiehet. - Lepokodiksiko suunnittelet vankilan itsellesi tehdä?"⁷

Heikoimmillaan elintarviketilanne sodan aikana oli syksyn 1941 ja kesän 1942 välisenä aikana. Kun ruoka-annoksia jouduttiin vähentämään, oli seurauksena yleinen vankien nälkiintyminen. Paitsi että ravinnon energiamäärä jäi liian vähäiseksi myös sen laatu, proteiinin ja vitamiinien puute, johti terveyden heikkenemiseen. Suoranaisia nälkäkuolemia koko maan vankiloissa jatkosodan aikana todettiin 27 ja näiden lisäksi todennäköisiä tapauksia oli 14.8 Jo sodan kuluessa Sukevan keskusvankila sai erityisen synkän maineen, vankien nälkähööhön nimitettiin "Sukevan läskiksi".⁹ Useimmat kuolemantapaukset Sukevalla sattuivat vuosina 1942 - 1944. Sodan jälkeen asiaa tutkinut vankeinhoidon uudistuskomitea laski mietinnössään Sukevalla ja Konnunsuolla yhteensä kolme varmaa ja viisi todennäköistä nälkäkuolematapausta.¹⁰ Vankilan lääkäri pyrki selittämään vaikeimpien tapausten syntyneen siitä, että kyseiset vangit olivat vaihtaneet ruokansa tupakkaan.¹¹ Tämän estämiseksi järjestettiin ns. "juhlapöytä", jossa vangit joiden epäiltiin vaihtavan ruokansa tupakkaan pantiin syömään yhdessä vartijan pitäessä silmällä, että kukin söi loppuun oman osuutensa.¹²

Sotilasvangit

Varsin pian jatkosodan syttymisen jälkeen sotilasvangit täyttivät Suomen vankilat. Jo syksyllä 1941 heitä oli kaikkiaan yli 3500 ja sotilasvankien osuus vankien kokonaismäärästä vuoden lopussa oli 42%. Sotilasvankien suureen määrään oli useita syitä, ensiksikin sotaväen rikoslain rangaistusasteikko oli yleistä rikoslakia tuntuvasti ankarampi, toiseksi jatkosodan aikana rintamajoukkojen keskuudessa vallitsi erimielisyyttä sodan päämääristä ja mieliala oli huonompi kuin talvisodan aikana, kolmanneksi sodan pitkittyminen lisäsi henkistä ja fyysistä painetta jatkuvasti rintamalla oleviin sotilaisiin. Marraskuun alussa 1941 Sukevalla vankeja oli kaikkiaan 790, joista 414 oli sotilasvankeja, säilytystiloja vankeja varten oli kuitenkin vain 514.¹³

Ongelmalliseen tilanteeseen reagoitiin aluksi hallinnollisin ja lainsäädännöllisin menettelyin. Päämaja antoi elokuussa 1941 ohjeet, joiden mukaan syytteen nostamisesta voitiin luopua toistaiseksi, lokakuussa tehdyillä lainmuutoksilla laajennettiin presidentin armahdusmahdollisuuksia ja sotilasviranomaisten mahdollisuuksia käyttää harkintaa tapauskohtaisesti. Nämä toimenpiteet eivät silti lopettaneet sotilasvankien määrän kasvua. Keväällä 1942 perustettiin sotilasvankeja varten oma Kannaksen varavankila, jonka tarkoituksena oli käyttää vankeja Karjalan kannaksen linnoitusrakennustöihin. Vankilan johtajaksi määrättiin aikaisemmin Sukevan apulaisjohtajana toiminut Antti Tavo. Uusi varavankila pystyi vähentämään muihin vankiloihin kohdistunutta painetta, sillä esimerkiksi lokakuussa 1943 sinne oli sijoitettuna n. 60% sotilasvangeista. Sukevan keskusvankilaan sijoitettiin poliittisilta mielipiteiltään epäluotettaviksi katsottuja vankeja.¹⁴

Syksyllä 1941 koottiin myös oma joukko-osasto sotilasvangeista, jotka halusivat vapaaehtoisesti palata takaisin rintamalle. Perustaminen tapahtui erittäin kiireisesti. Sukevalla ja Pelsolla, mistä ensimmäiset miehet valittiin, oli siirron valmistelemiseen aikaa vain muutamia päiviä. Vankien siirtoehdoista ei vielä elo-syyskuun vaihteessa ollut selvyyttä. Vankeinhoitohallinnon virkamiesten käsityksen mukaan kyse oli vain rangaistuksen täytäntöönpanon keskeytyksestä, vapaaehtoisiksi ilmoittautuneille oli kuitenkin syntynyt vaikutelma, että rintamalle palaaminen merkitsi armahdusta. Lainsäädännöllisesti armahduksen myöntäminen kaikille olisi kuitenkin ollut vaikeaa, sillä rintamalle lähetettyjen sotilasvankien tuomioiden pituus vaihteli suuresti. Vankilan johtajat saivat vasta joulukuussa 1941 yhtenäiset ohjeet, joiden mukaan rintamalle palaaminen merkitsi rangaistuksen täytäntöönpanon keskeyttämistä, armahtaminen tai rangaistuksen lieventäminen asetettiin riippuvaiseksi asianomaisen vangin kunnostautumisesta palveluksessa. Ensimmäiset vangit luovutettiin sotilasviranomaisille Sukevalta 2.9.1941 ja heidät siirrettiin Riihimäelle. Heidä oli kaikkiaan 116, joista 52 oli tuomittu kuritushuone- ja 64 vankeusrangaistukseen. Tuomiot oli annettu rikoksista sotilaskuria vastaan, mutta myös varkausrikoksista ja valtiollisista rikoksista. 20 vangin kohdalla rikoksen laatua ei Sukevalla tunnettu, koska heidän täytäntöönpanoasiakirjansa eivät olleet ehtineet saapua vankilaan. 18 vankia oli tehnyt armahdusanomuksen Korkeimmalle oikeudelle, mutta päätöstä heidän kohdaltaan ei oltu vielä saatu. Vankeja lähetettiin rintamalle vuosina 1941 - 1943.¹⁵

Sukevan keskusvankilasta viranomaisille luovutettuina (rintamapalvelukseen siirrettyjä) poistetut vangit 1941 - 1943

Vuosi kuritushuonevankeja vankeusvankeja yhteensä

1941	204	36	240
1942	321	17	338
1943	76	52	128

yht.	601	105	706
------	-----	-----	-----

(Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1941-1943)

Mottitalkoita

Vuosina 1942 ja 1943 Sukevalla järjestettiin talkoita, joilla autettiin seudun maanviljelijöitä kiireisissä sadonkorjuutoissa. Yksityisten maanviljelijöiden lisäksi myös Sukevan Aseveliyhdistys järjesti ns. mottitalkoita polttopuiden hankkimiseksi, mistä kertyvät varat menivät yhdistyksen käyttöön. Poikkeukselliseksi talkotoiminnan tekee se, että vankilan henkilökunnan lisäksi myös vangit osallistuivat siihen. Vankien panos on ollut merkittävä, sillä Aseveliyhdistyksen tulot olivat kaikkiaan yli 70 000 mk ja vankien osuus tästä oli yli 30 000 mk. Halkoja hakattiin yhdistyksen vuokraamassa metsässä, noin 10 km päässä vankilasta. Vankeja innosti talkoisiin erityisesti niissä tarjottu ruoka. "Sukevan motista" julkaistiin Vankeinhoidossa Kirjuri -nimimerkillä esiintyneen vangin kiinnostava juttu vuonna 1944.

"Täällä Sukevalla näyttelee työ kaikissa muodoissaan huomattavinta osaa. Satoi tai paistoi, aina mennään työhön, oli helle tai pakkaneen, se ei tahtia haittaa, ja niinpä onkin tullut tavaksi eri tilanteissa käyttää sananpartta "Sukevan tahtiin". Oikein ja järjestelmällisesti ohjatun henkisen ja ruumiillisen työn tuloksena on siten tälläkin työsaralla aukaistu uusi muoto, josta "ura uusi urkenevi" toivottavasti jo aivan lähimmässä tulevaisuudessa.

"Sukevan motin" johtaja, kapteeni S. Autio suunnitteli jo talvella 1942, että vapaaehtoisen talkootyön avulla saavutettaisiin huomattavasti helpotusta "motin" ulkopuolellakin ilmenevään työvoiman puutteeseen. Asia saatiinkin ratkeamaan suotuisaan suuntaan, mikä ratkaisu olikin aivan käänteentekevästi uutta näissä olosuhteissa ja kiinnostaa se varmasti laajempiakin piirejä, sillä kapt. Aution suunnittelema ja ohjaama ohjelma on käytännössä jo tähän mennessä tuottanut kauniita tuloksia, joista tässä lyhyesti muutama rivi:

Varsinaiseksi perustaksi alettiin muokata henkistä maaperää alkavalle suurynnistykselle. Pidettiin tiheästi toistuvia luentoja ja esitelmiä, järjestettiin musiikki-iltoja ja muuta siihen verrattavaa, kaikki korkeavireisessä, isänmaallisessa hengessä. Näin kehitettiin miesten mieliä terveeseen ja oikeaan suuntaan, ja varsinkin ne, joissa tämä henki oli ennestäänkin, tunsivat uusien, raittiitten tuulien puhaltavan pois olosuhteitten tuottaman synkän apeuden ja painuneen, myrtyneen mielialan. Vapaaehtoisen, hedelmällisen työn siunattu voittokulku aikana, jolloin monia miehiä kouristi sisäinen tuska, etteivät millään tavalla voineet osallistua kansamme raskaan ajan vaatimuksia lievittävään hyödylliseen toimintaan, oli alkanut Sukevalla.

Kapt. Autio järjesti luotetuimmat ja hyväkäytösisimmät poikansa pieniin ryhmiin, joiden päälliköiksi valittiin sopivat miehet ryhmistä, ja terveen kilpamielen hengessä lähdettiin sunnuntaisin tekemään motteja n. 50-60 miehen voimalla läheisten salojen jylihin pylväikköihin. Näistä haloista, jotka miehet vuosina 1942-1943 hakkasivat, sai paikallinen aseveliyhdistys työpalkkoina 39 000 mk.

Tänä vuonna on jo huhtikuun loppuun mennessä miesten vapaaehtoisen työn tuloksena syntynyt 1 500 m³ halkoja, mikä tietää Aseveliyhdistykselle n. 45 000 mk, eli kaikkiaan tähän mennessä siis 84 000 mk. Nämä tähänastiset tulokset puhuvat jo sinänsä omaa, hiljaista kieltään, puhumattakaan siitä suuresta henkisestä panoksesta, jonka itse motittajat ovat saaneet voidessaan tuntea hedelmällisen, auttavan työn iloa ja siunausta näissäkin oloissa ja ajankohtana, jolloin kansamme kohtalon tähdet ovat näyttäneet entistä ankarammilla.

Sitten tuli tuo huhtikuun 21 päivän ilta, joka Sukevan keskusvankilassa muistetaan kauan. Silloin nimittäin kaikki aherruksemme sai juhlanan huipennuksen siinä juhlassa, jossa jaettiin mottimerkit. Ohjelmasta mainittakoon erittäinkin maataloustarkastaja Osaran miehekäs, sytyttävä puhe, samoin kpt. Aution ja opettaja Juntusen. Muun arvokkaan ohjelman suorittivat laitoksemme pastori V. Heimonen, apulaisjohtaja Pulkkinen ja opettaja Räisänen. Nimittäisin viettämäämme tilaisuutta - Juhlamotiksi - siinä tunsimme tekemme pieneksi, mutta kaikesta huolimatta - hengen suureksi -, asevelihengen, joka isänmaallisessa tarkoituksessa kasvattaa meitä suomalaisiksi. Huhtikuun loppuun mennessä on n. 60 miestä saanut kultakirveen ja 6 miestä suurkirveen, ja pojilla on vakaa aikomus jatkaa samassa hengessä edelleenkin."16

Paljastuksia, tutkimuksia ja oikeudenkäyntejä

Samana päivänä, 23.9.1944, jolloin presidentti Mannerheim vahvisti Suomen ja Neuvostoliiton välisen rauhansopimuksen, annettiin asetus välirauhansopimuksen 20. artiklan tarkoittamien henkilöiden vapauttamisesta syytteestä ja rangaistuksesta. Neljän päivän kuluessa Suomen vankiloista vapautettiin 411 henkilöä. Sukevan keskusvankilasta vapautettiin 1.10.1944 49 vankia, näiden joukossa kaikki 31 poliittista vankia.17

Vankilaloja koskevat paljastukset alkoivat välittömästi poliittisten vankien vapauttamisen jälkeen. Arvostelun aloitti marraskuussa SKDL:n Vapaa Sana ja sen toimitussihteeri Kaisu-Mirjami Rydberg. Lehti ryhtyi keräämään lukijoidensa kokemuksia. Kertynyt aineisto luovutettiin myöhemmin vankilaloja tutkineiden komiteoiden ja toimikuntien käyttöön. Toinen asiaa paljon käsitellyt lehti oli keväällä 1946 perustettu SKP:n Työkansan Sanomat.

Valtioneuvosto asetti 14.12.1944 Teuvo Auran johtaman Vankeinhoidon uudistuskomitean selvittämään vankeinhoidossa tarvittavia muutoksia ja uudistuksia. Komitea sai työnsä valmiiksi vuonna 1946. Tammikuussa 1945 käytiin eduskunnassa kiivasta väittelyä oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 1943 vankeinhoidon alalta, jolloin erityisesti vasemmiston edustajat käyttivät tilaisuutta hyväkseen vankilalojen arvostelemiseksi. Eduskunta tosin hyväksyi oikeusasiamiehen kertomuksen esitetyssä muodossa, mutta koska julkisuudessa kuvatut väärinkäytökset olivat niin vakavia, että ne saattoivat edellyttää oikeudellisia toimia, päätti oikeusministeri Urho Kekkonen asettaa erityisen toimikunnan tutkimaan vankiloiden sisäistä järjestystä. Tämä ns. Halmeen toimikunta sai aikaa kaksi kuukautta tehdä selvityksensä.

Useimmat vankien epäinhimillistä kohtelua koskevat muistutukset kohdistuivat Sukevan keskusvankilaan. Toimikunta toteaa mietinnössään Sukevan osalta mm. seuraavaa: "Eräät vartijat ovat pitäneet suoranaisena tapanaan muodossa tai toisessa käyttää vankia kohtaan tarpeetonta väkivaltaa lyömällä vankia kädellä tai aseella taikka potkimalla, onpa todistettavasti sattunut sellaistaakin, että vartija on jostain syystä sylkenyt vasten kasvoja, jopa vangin avoimeen suuhunkin.

Eräät esimiehet taas ovat todistettavasti ottaneet itselleen vallan käytellä vangin kurinpitovaltaa, joka lain mukaan muodollisesti kuuluu vankilan johtokunnalle, mutta tällöinkin he ovat, kuten asiakirjat osoittavat, soveltaneet rangaistustapoja, jotka eivät missään suhteessa perustu lakiin.

Eikä siinä kyllin, että he ovat käyttäneet tätä itselleen ottamaansa valtuutta henkilökohtaisesti, vaan he ovat käyttäneet kurinpitovälikäppäleina myös toisia vankeja, kuten käy ilmi vankien omista kertomuksista. Nämä taas ovat antautuneet tällaiseen tehtävään eräiden aineellisesti mitättömien, mutta vankilaloissa merkityksellisten etuuksien vuoksi."18

Toimikunta vakuuttui työnsä kuluessa siitä, että ilmoitetut tapaukset olivat vain vähäinen osa väitetyistä epäkohdista vankiloissa ja ehdottikin uuden toimielimen perustamista jatkamaan toimikunnan aloittamaa työtä. Oikeusministeri Kekkonen antoi huhtikuun lopulla 1945 määräyksen tutkimusten jatkamisesta. Heikki Kyläsen ja Jorma Kymentaan johtama vankeinhoidon tutkimustoimisto oli ensin erillinen oikeusministeriön alainen yksikkö, joka helmikuun alusta 1946 siirtyi vankeinhoitoviraston alaisuuteen. Toimisto lopetti tutkimuksensa syksyllä 1947.¹⁹

Rydbergin, Halmeen toimikunnan ja Kyläsen toimiston kokoamia ilmiäntojoja, selostuksia, kuulustelupöytäkirjoja ja eri oikeusasteiden päätösasiakirjoja Sukevan keskusvankilan osalta kertyi kaikkiaan seitsemän mapillista. Jättämässään loppuraportissa Kylänen totesi, että tutkimuksissa oli todettu noin 2000 yksilöityä pahoinpitelytapausta, joista yli puolet Sukevan keskusvankilassa.²⁰

Sukevan keskusvankilassa todettiin myös taloudellisia väärinkäytöksiä. Vuosina 1942-1945 vangeille jaettiin elintarvikkeita vankeinhoitoviraston vahvistamia normeja vähemmän. Vankien nälkiintyminen ei siis johtunut yksinomaan ankarista olosuhteista, vaan Sukevan ruoka-annokset olivat vielä pienemmät kuin muissa vankiloissa. Oikeudenkäyntiä varten tehdyissä tutkimuksissa todettiin, että kyse oli todella suurista elintarvikemääristä: viljatuotteita 51 395 kg, naudanlihaa 6 278 kg, sianlihaa 700 kg, ravintorasvoja 1 260 kg, sokeria 1 216 kg, maitoa 2 822 1.21 Hävikit saatiin näkymättömiin tekemällä kirjanpitoon muutoksia ja aukkoja sekä käyttämällä liian pieniä mittoja ruoka-aineita annosteltaessa. Niinpä leipomisessa käytettyä kaulinta oli muutettu siten, että se teki jokaisesta leivästä määrättyä ohuemman ja kevyemmän ja margariinin annostelumuotti teki napeista liian pieniä. Alipainoisia leipiä lähetettiin sodan aikana mm. Pelson varavankilaan, mutta merkittiin Sukevan kirjanpitoon täysipainoisiksi. Yksittäisten annosten kohdalla häviöt olivat vaikeasti havaittavia, mutta useiden vuosien aikana päivittäin sadoilta miehiltä puuttumaan jäänyt määrä muodostui suureksi. Tutkimuksissa ja oikeudenkäynnissä ei koskaan pystytty selvittämään, mihin puuttumaan jääneet elintarvikkeet lopulta kulkeutuivat. Koska asiaa ei voitu selittää suurkeittioissa väistämättä syntyvillä mitta- ja käsittelytappioillakaan, heräsivät epäilyt yhteyksistä mustan pörssin kauppaan.

Asian käsittely sai kihlakunnanoikeudessa hieman farssimaisia piirteitä, kun selviteltiin jo vuonna 1940 sattunutta tapausta. Vankilan johtaja Autio oli tuolloin saanut Sonkajärven kansanhuoltovirastolta luvan ostaa 100 kg rehukaurajauhoja omistamansa kettufarmin eläinten ravinnoksi. Hän oli tullut lupalappunsa kanssa vankilan keittiölle ja vaatinut primakuntoista leipää ketuilleen. Autio puolustautui väittämällä näkkileivän olleen armeijan varastoista Sukevalle lähetettyä, jonka hankkimiseen ei olisi tarvittu edes kansanhuollon lupaakaan. Asia oli päättynyt siten, että ketut saivat syödäkseen samaa leipää kuin vangitkin. Oikeudenkäynnissä Autio myös väitti, ettei kettufarmi ollutkaan hänen, vaan sen omisti Pohjois-Suomen Turkisyhtymä.²²

Tutkimuksissa ja oikeudenkäynneissä nousivat esiin edelleen vankilan hallinnon puutteet. Vankilan johtajaa moitittiin useissa kuulustelulausunnoissa siitä, ettei hän ollut lainkaan yhtä kiinnostunut omista virkatehtävistään kuin puuhailusta armeijan hevosvarikon ja kettufarminsa parissa. Hänen tehtävänsä jäivät siis tavalla tai toisella muiden hoidettaviksi. Autio ei esimerkiksi painostanut vankeinhoitovirastoa elintarviketilanteen heikentyessä, toisin kuin Pelson varavankilan johtaja Urho Rautavuori.²³

Vankilan kurinpitokirjat osoittavat, että Sukevan vankilan johtajat ovat säännöllisesti aina toisen maailmansodan loppuun asti käyttäneet merkittävästi enemmän kurinpitovaltaansa yksin kuin yhdessä johtokunnan kanssa. Esimerkiksi vuosina 1937 - 1944 johtokunta määräsi 242 rangaistusta ja samana aikana johtaja määräsi 902 rangaistusta. Vuosina 1942 - 1944 määrättyjen

kurinpitörangaistusten lukumäärä laskee murto-osaan aikaisempien vuosien määrästä. Esimerkiksi 1943 kirjoihin vietiin 23 tapausta kun vain kaksi vuotta aikaisemmin luku oli 291, joista johtokunnan määräämiä 34 ja johtajan määräämiä 257. Välittömästi sodan päättymisen jälkeen luvut kohoavat taas yli 250:nen. Koska on vaikea uskoa vankilan järjestyshäiriöiden vähentyneen noin kymmenesosaan paria vuotta aikaisemmista luvuista, varsinkin kun vankimäärät samaan aikaan nousivat, vaikuttaa siltä, että laitoksen kurinpito-ongelmat ratkaistiin mutkattomasti yksittäisten vartijoiden mielivallalla ja johtajan vähintäänkin hiljaisella suostumuksella.

Myös vankilan terveydenhoitoa arvosteltiin ankarasti. Syytökset tulivat tapauksista, joissa nälkiintyneille ja voimansa menettäneille vangeille ei annettu vapautusta työnteosta, vaan heidät pakotettiin työmaalle päivittäin. Miehet saattoivat olla niin heikkoja, etteivät he pystyneet itse edes kävelemään, vaan heidän tovereidensa täytyi kantaa heitä. Vankien lääkärintarkastukset taas hoidettiin siten, että miehet kävelivät jonossa lääkärin ohitse. Mitään silmämääräistä tarkempaa tutkimusta ei tehty kuin poikkeustapauksissa.

Ilmiannot ja selostukset eivät rajoittuneet vain sota-ajan tapahtumiin, vaan vapautuneet vangit käyttivät tilaisuutta hyväkseen kertoakseen jo varhaisemmistakin tapauksista. Nämä osoittavat, että vankien pahoinpitely ja julmuudet olivat muodostuneet käytännöksi vähitellen jo 1930-luvun kuluessa. Sota-ajan poikkeuksellisen vaikeat olot, suuret vankimäärät ja vartijoiden vähäisyys sekä molempien ryhmien huono ravintotilanne, vain kärjistikä tilanteen.²⁴ Osa aineistosta oli ristiriitaista, jo vuosia aikaisemmin tapahtuneita asioita muisteltaessa täsmälliset päivämäärät ja henkilöiden nimet menivät sekaisin. Osaltaan näistä syistä eräitä henkilökunnan jäseniä pidätettiin virantoimituksesta Kyläsen toimiston tutkimusten ajaksi, mutta otettiin takaisin laitoksen palvelukseen kun heidän syyttömyytensä väärinkäytöksiin oli todistettu. Vankilan johtokunta käsitteli vuoden 1947 aikana lukuisia tällaisia tapauksia.

Sukevan oikeudenkäynnit käytiin vuosina 1946 - 1947. Juttujen käsittelyä tiiviisti seuranneet vasemmiston lehdet olivat tyrmistyneitä Sonkajärven kihlakunnanoikeuden tuomarin Eino Heilimon antamista lievistä tuomioista ja nimittivät käsittelyä "oikeudenkäyntileikiksi".²⁵ Syyttäjänä toiminut Heikki Kylänen valitti asiasta Itä-Suomen hovioikeuteen, jossa tuomiot merkittävästi kovenivat. Kaikkiaan oikeudenkäynneissä tuomittiin toistakymmentä henkilökunnan jäsentä pahoinpitelyistä ja taloudellisista rikoksista sakko- ja vapausrangaistuksiin. Kaksi hahmoa nousee tästä joukosta ylitse muiden, talousvahtimestari Kusti Immonen ja karkuriryhmän vartija Adolf "Isä" Tiihonen. Immonen todettiin pääsyylliseksi talousrikoksiin ja 21 pahoinpitelyyn, Tiihonen sai tuomionsa kuolemantuottamuksesta sekä 28 pahoinpitelystä.²⁶

Väärinkäytösten johdosta vankilan johtaja Sigge Autio pidätettiin virantoimituksesta oikeusministeri Kekkosen päätöksellä 29.10.1945. Hän oli kuitenkin siirtynyt 8.10.1944 puolustuslaitoksen palvelukseen tehtävänä osallistua sotavankien vaihtoon. Valtioneuvosto myönsi Autiolle eron virasta 30.6.1946 lukien. Keskusvankilan johtajan tehtäviä hoiti tänä aikana 15.11.1945 asti vankilan silloinen virkaatekevä apulaisjohtaja Urho Pulkkinen.²⁷

K.J. Lång on huomauttanut siitä, että vankien epäinhimillistä kohtelua tapahtui niissä vankiloissa, joissa säilytettiin tavallisuudesta poikkeavia vankiryhmiä, poliittisia ja sotilasvankeja, tai joiden yhteydessä toimi sotavankileiri. Nämä olivat myös niitä vankiloita, joihin autonomian ajalta peräisin oleva vankeinhoidon professionalistinen traditio ei ollut välittynyt. Ajatusta jatkaen Jussi Nuorteva toteaa, että karkein väkivalta kohdistui juuri kyseisiin poikkeaviin ja julkisuudessa leimattuihin vankiryhmiin. Väkivaltaisuuksiin syyllistyneet vartijat eivät siten pystyneet tunnistamaan toimintansa moraalisesti arveluttavaa laatua.²⁸ Sukevan keskusvankilassa tilanteen kärjistyminen näyttää seuranneen Aution omavaltaisesta johtamistavasta. Nimeltä mainitsematta,

mutta ilmeisesti Autioon viitaten Halmeen toimikunta toteaa: "Hän tuntee olevansa suuren laitoksen itsenäinen valtias, jolle sekä henkilökunta että vangit ovat vain jonkinlaisia "alamaisia"".29 Johtajavaltainen järjestelmä antoi hänelle mahdollisuuden myöntää tietyille alaisilleen toimintavapauksia ja painostaa niitä, jotka eivät avoimesti hyväksyneet hänen linjaansa. On syytä muistaa, ettei henkilökunnan enemmistöstä tehty lainkaan valituksia tai ilmiantoja. Sukevalla väkivaltaan syyllistyneet vartijat olivat pääasiassa jo pitkään tässä laitoksessa työskennelleitä, mutta varsinaisia vartijakursseja käymättömiä vartijoita.

Siirtoväen asutus

Talvisodan jälkeen ryhdyttiin maatalousvankiloiden alueilla siirtoväen pika-asutukseen. Sukevan keskusvankilan viljelysalueesta suunniteltiin otettavaksi noin puolet. Sukevalle oli tarkoitus asuttaa suojärveläistä siirtoväkeä. Suunnitelmat valmistuivat syksyn 1940 aikana.³⁰

"Sukevan keskusvankilan alueelle, alkaen Kalliomäen asemalta ja jatkuen siitä itäänpäin aina Raudanjärveen saakka, on kuluneen syksyn aikana Sonkajärven pika-asutustoimikunta laatinut asutussuunnitelman. Tämä käsittää 400 ha suoviljelyksiä, 300 ha viljelyskelpoista maata ja 2 600 ha metsämaata eli yhteensä koko alue 3 300 ha. Sanotulle alueelle on muodostettu 50 viljelystilaa ja 10 asuntotilaa. Viljelystiloina on 40 sellaista, joilla on viljelyksessä olevaa suoviljelystä kullakin keskimäärin 10 ha. 10 viljelystilalla on vain ojitukset suoritettu. Näille tiloille tullaan vankilan puolesta kuokkimaan tarvittavat suoviljelykset. Viljelystilain keskiuus on 48 ha, lukuunottamatta muutamia pääteiden varsilla sijaitsevia 20 ha:n tiloja. Asuntotilat ovat kooltaan vähän yli hehtaarin ja sijaitsevat nämä aivan Kalliomäen aseman läheisyydessä."³¹

Vankilan lisäksi maata luovutti Enso-Gutzeit Oy, jonka alueelle vankilan pohjoispuolelle muodostettiin asutustilojen yhteismetsä. Suunnitelma pyrittiin laatimaan siten, ettei vankilan oma maatalous häiriytyisi alueiden luovuttamisesta. Vankilalle varattiin uusia viljelyskelpoisia suomaata, jotka oli tarkoitus raivata erotettujen viljelysten sijaan. Vankilan sahalla ja tiilitehtaalla varauduttiin uudistilojen rakennustarvikkeiden toimittamiseen, tiloilla ei nimittäin ollut valmiina muuta kuin muutama suurehko lato. Uudistilan keskimääräiseksi hinnaksi tuli 99 000 mk.

Jatkosodan syttyminen kesäkuussa keskeytti näiden suunnitelmien toteuttamisen. Tilojen uusi omistaja Kuopion maanviljelysseura ei saanut hankittua asukkaita. Tällöin vankila vuokrasi luovuttamansa maat takaisin käyttöönsä. Jatkosodan jälkeen jouduttiin pitkälliseen paperisotaan näiden vuokrattujen alueiden vuosien 1942 - 1943 tuoton verotuksesta. Sonkajärven kunnan taksoituslautakunta nimittäin tulkitsi vankilan harjoittaneen liiketoimintaa ja piti vuokratuilla alueilta saatua tuottoa verotettavana tulona. Vankila taas katsoi käyttäneensä tiloja yleishyödylliseen tarkoitukseen. Valitusten jälkeen Kuopion lääninhallitus ratkaisi asian keväällä 1948 vankilan eduksi.³²

Jatkosodan jälkeen Sukevalle sijoittuneet karjalaiset olivat Korpiselän kunnan alueelta kotoisin. Vankilasta tuli merkittävä näiden perheiden nuorukaisten työnantaja.³³

Kaikkiaan Sukevan keskusvankila luovutti asutukseen valmista peltoa noin 530 hehtaaria.³⁴ Tähän lukuun sisältyy talvisodan jälkeen erotetun osan lisäksi noin sadan hehtaarin peltoala, joka vankila veloitettiin maanhankintalain nojalla raivaamaan jatkosodan jälkeen. Raivaussopimus tehtiin 1945. Sen täyttäminen osoittautui erittäin vaikeaksi, sillä työ valmistui vasta 1953. Sopimusta jatkettaessa vankeinhoito-osaston maataloustarkastaja kävi neuvotteluja vaatimusten pienentämisestä huonoin tuloksin. Vankilan johto selitti työn hidasta edistymistä vankityövoiman puutteella. Vankilalle ilmeisesti oli ensisijaisempaa käyttää työvoimaa laitoksen omiin rakennustöihin.³⁵

Vankilan omien peltojen pinta-alaksi jäi tämän jälkeen 500 hehtaaria. Yhteensä siis Sukevalla raivattiin vankityövoimalla 1030 hehtaaria peltoa.

Viitteet

Sisällysluettelo

Seuraava luku

Lähdeluettelo

1. Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1939.
2. Nuorteva 1987, 54.
3. Nuorteva 1987, 53; Vartiopäällikön päiväkirja 1940.
4. Sukevan keskusvankilan johtokunnan pöytäkirjat 30.10. ja 31.10.1939.
5. Vartiopäällikön päiväkirja 1940.
6. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1941, 1941.
7. Turtiainen 1966, 256-259.
8. Nuorteva 1987, 188.
9. Ks. Päätalo 1967.
10. Komiteanmietintö 1946:8, 104.
11. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1942-1944.
12. Komiteanmietintö 1945:31, 7.
13. Nuorteva 1987, 121-123.
14. Nuorteva 1987, 124-131.
15. Sukevan keskusvankilan vuosikertomuksissa ilmoitetut vankien määrät poikkeavat Nuortevan esittämistä luvuista. Nuorteva 1987, 132-136; Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1941-1943.
16. Vankeinhoito 1944:1-2, 22
17. Vartiopäällikön päiväkirja 1944.
18. Komiteanmietintö 1945:31, 14.
19. Nuorteva 1987, 223-227.
20. Nuorteva 1987, 227; Vankiloiden tutkimustoimiston arkisto.
21. Nuorteva 1987, 189.
22. Työkansan Sanomat 17.5.1946.
23. Nuorteva 1987, 187-188.
24. Vankiloiden tutkimustoimiston arkisto.
25. esim. Vapaa Sana 29.6.1946.
26. Vapaa Sana 17.5.1946; Uusi Suomi 21.2.1947.
27. Vankilanjohtajien matrikkelitiedot; Vesalainen 1952, 95.
28. Nuorteva 1987, 227-228.
29. Komiteanmietintö 1945:31, 11.
30. "Pika-asutus ja vankilain tilat" Vankeinhoito 1940, 31.
31. "Pika-asutusta Sukevan keskusvankilan alueella" Vankeinhoito 1941:2 39.
32. Sukevan keskusvankilan arkisto, sekalaisia asiakirjoja.
33. Vesalainen 1952, 105-106.
34. Terho 1957, 55.
35. Maataloustarkastajan kertomukset 3.-5.10.1951, 13.-15.10.1953.

LUKU 4

IV MURROSVUOSISTA KUUSIKYMMENTÄLUVULLE

Karkuriaalto ja henkilökunnan vaihtuminen

Yleinen vankilaolojen murros ja levottomuus sodan jälkeen ilmeni Sukevan keskusvankilassa vuosina 1945 - 1948 korkeina karanneiden vankien lukuina.

Sukevan keskusvankilasta vuosina 1945 - 1949 karanneet vangit

Vuosi karanneita

1945	54
1946	61
1947	54
1948	24
1949	7

(Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1945 - 1949)

Karkureiden määrä yksinomaan Sukevalla ylitti eräinä vuosina maan kaikista vankiloista vuosittain ennen sotia karanneiden vankien lukumäärän. Ongelma ei ollut silti yksinomaan Sukevan keskusvankilalle leimallinen, vaan yhtäläillä karkaamiset yleistyivät muissakin vankiloissa.

Useimmat karkaamiset tapahtuivat ilmeisesti äkillisestä mielifohteesta, selvästi suunniteltuja ja valmisteltuja pakenemisiä esimerkiksi murtautumalla sellistä yön aikana oli vähän. Tyypillisin tilanne oli vangin riistäytyminen ulkotyöryhmästä vartijan huomion kiinnittyessä hetkiseksi pois vartioinnista. Tällöin vanki sai ehkä muutaman kymmenen metrin etumatkan, jonka turvin hän pääsi metsän suojaan. Eräissä tapauksissa vanki uhkarohkeasti jatkoi juoksuaan vartijan ampumista laukauksista huolimatta. Ohjeiden mukaan vartijan tuli havaittuaan karkaamisen koota ensin oman työryhmänsä vangit ja luovuttaa heidät lähimmän toisen ryhmän vartijan valvontaan, tämän jälkeen hänen tuli huolehtia siitä, että asiasta ilmoitettiin vankilaan ja lähteä tavoittamaan karkuria. Useimmat ryöstäytymällä karanneet eivät yleensä ehtineet kovin kauas ja heidät palautettiin vankilaan jo samana päivänä.

Joukkoon mahtuu myös kalterinsahaamisia. Vallinneen vartijapulan takia päälaitoksella oli öisin vain yksi kiertävä vartija, joten toimintaa selleissä ei voitu juuri lainkaan valvoa. Esimerkiksi 11.7.1946 klo 2.00 yöllä päälaitoksen selliosaston ensimmäiseltä kerrokselta karkasi kahdesta vierekkäisestä sellistä viisi kuritushuonevankia. He mursivat ensin sellien väliseen seinään miehen mentävän reiän ja sahasivat toisen sellin ikkunasta kalterin poikki. Tämän jälkeen miehien esteenä oli enää piikkilanka-aita, johon he repivät aukon rautasängystä irrottamallaan jalalla. Mainittu heinäkuu oli erityisen synkkä karkaamisien suhteen, kaikkiaan karkureita oli 17.1

Sukevan kaltaisessa avoimessa maatalousvankilassa oli tietysti enemmän karkaamismahdollisuuksia kuin suljetuissa muurien ympäröimissä kaupunkivankiloissa. Vankilan johto selitti suuria karkurimääriä pääasiassa henkilökunnan ammattitaidottomuudella ja kokemattomuudella. Vartijahenkilökunnan vaihtuvuus oli samaan aikaan erittäin suurta. Vartijoiden palkat olivat jääneet huomattavasti jälkeen muista seudulle tarjolla olleista työtilaisuuksista, esimerkiksi metsätoissa sai jopa kaksinkertaista palkkaa vartijantyöhön verrattuna. Tämän

seurauksena vankilan töistä hakeuduttiin pois eikä tilalle saatu riittävästi ammattitaitoista työvoimaa. Useimmat karkaamiset tapahtuivat juuri sellaisista työryhmistä, joiden vartija oli ollut vankilan palveluksessa vasta hyvin lyhyen ajan. Neljäkymmentäluvun lopussa yleinen työmarkkinatilanne kiristyi ja tällöin halukkaita vartijankin töihin oli enemmän, johtaja Äijälällä oli jopa varaa valita hakijoiden kesken, samalla hakeutuminen muihin töihin väheni merkittävästi. Sukevan keskusvankilaan palvelukseen otetut ja palveluksesta eronneet vartijat vuosina 1944 - 1950

Vuosi palvelukseen otettu erosi tai erotettiin

1944	58	39
1945	118	105
1946	117	114
1947	80	73
1948	51	43
1949	32	36
1950	25	32

(Vesalainen 1952, 105.)

Johtaja Äijälä ei suinkaan tyytynyt seuraamaan karkurilukujen kehitystä, vaan hän ryhtyi toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi. Perustavia pyrkimyksiä olivat tietysti vankien asuintilojen, ravinnon ja vaatetuksen kohentaminen sekä henkilökunnan ammattitaidon kohottaminen. Tähän vaiheeseen liittyvät edistysseura Oma-Avun esitelmätilaisuudet vankeinhoidon alalta. Vanha Sukevalla hyväksi koettu keino oli karkaamishaluisten vankien muodostaminen omiksi varmuusryhmikseen, jotka asetettiin tehostetun vartioinnin alaisiksi sellaisiin työkohteisiin, joista karkaaminen oli vaikeaa. Näitä olivat erityisesti tiilitehdas, saha ja rakennustyömaat. Siirrot muihin työyksiköihin olivat mahdollisia vasta riittävän pitkäaikaisen nuhteettoman käytöksen ja ahkeruuden nojalla. Suuria pitkäaikaisia työmaita ympäröitiin piikkilanka-aitauksilla ja niiden ympäristöä raivattiin avoimeksi. Vartijoiden aseenkäyttöön kiinnitettiin huomiota. Vankien tarkastuksia tehtiin säännöllisesti, samoin vankilan turvallisuuslaitteita tarkastettiin. Ankarin keino oli karkaamiseen tai sen yrittämiseen syyllistyneiden pitäminen jalkarautoissa ja päiväselleissä. Poikkeuksetta kaikki vankilaan palautetut karkurit kahlehdittiin ja raudat poistettiin vasta keskimäärin kahden kuukauden kuluttua vangin omasta pyynnöstä.²

Vankien vapaa-ajantoiminnan uudet tuulet

Sodan jälkeen suhtautuminen vankien vapaa-aikaan muuttui. Aikaisemmin vapaa-aikaa pidettiin turmiollisena, nyt ryhdyttiin järjestämään vankiloissa oleville henkistä askartelua ja toimintaa, jotta heidän henkinen vireytensä säilyisi. Toiminta suuntautui kahtaalle - kerho- ja opintotoimintaan sekä urheiluun. Sukevan keskusvankilassa vankien vapaa-ajantoimintaa organisoitiin erityisesti opettaja ja sittemmin ylimääräinen apulaisjohtaja Artturi Juntunen.

Alkuun vankien urheilu keskittyi sunnuntaipäiviin, mutta sittemmin henkilökunnan vapaaehtoisen työn pohjalta se laajeni myös arki-iltoihin. Erityisen suosittuja lajeja olivat jalkapallo, jota pelattiin varsinkin päälaitoksella ja Iskolassa, sekä yleisurheilun eri lajit. Parhaat mahdollisuudet yleisurheiluun olivat aluksi Iskolassa, missä kenttä on aivan osaston vieressä. Päälaitoksella käytettiin meijerin ja karjarakennuksen välistä aluetta jalkapallokenttänä, juoksulajeja ja hyppyjä harjoiteltiin viettävällä maalla selliosaston vieressä. Myöhemmin tähän asiaan saatiin korjaus uuden urheilukentän valmistuttua keväällä 1950. Somerokosken osastolla urheilumahdollisuudet olivat vielä tätäkin puutteellisemmat. Iskolan miehillä oli lisäksi mahdollisuus urheilun jälkeen käydä uimassa Raudanjoessa.

Muutaman vuoden kuluessa urheiluharrastus laajentui ja monipuolistui. Uusina lajeina tulivat mukaan nyrkkeily, painonnosto, taitovoimistelu, pesä- ja lentopallo. Vuonna 1947 urheilumahdollisuuksia pystyttiin lisäämään siten, että kerhotoimintaan osallistuvat vangit saivat käydä ryhmissä urheilukentällä ilman vartijaa. Heille annettiin talvella myös mahdollisuus hiihtämiseen.³

Urheilutoiminta ei jäänyt pelkkään harjoitteluun, vaan eri lajeissa järjestettiin viikoittain osastojen ja joukkueiden välisiä kilpailuja. Otteluita pidettiin myös vankien ja henkilökunnan välillä, lähiseudun urheiluseurojen kanssa sekä varsin usein Pelson varavankilan joukkueiden kanssa. Kilpailut kiinnostivat vankeja varsin paljon, vuoden 1946 vuosikertomuksen mukaan katsojinakin olleet vangit "saivat elää penkkiurheilijoina mieluisan innostuttavia hetkiä". Henkilökuntaa vastaan käydyt ottelut vaikuttavat olleen tasaväkisiä. "Erikoisen maininnan ansaitsee yleisurheiluottelu 10 eri lajissa vartijakunnan ja vankien välillä. Kilpailu muodostui niin tasaväkiseksi, että vasta viesti ratkaisi voiton vartijakunnan hyväksi 1 pisteellä. Siihen asti johtivat vangit 2 pisteellä."⁴ Kesällä 1947 Sukevalta osallistui joukkue Konnunsuolla pidettyihin vankien mestaruuskilpailuihin.

Vankien kerhotoiminta lähti Sukevalla liikkeelle kerran kuussa järjestetyistä ohjelmallisista juhlatilaisuuksista. Näissä vieraili vankilan ulkopuolisia esiintyjiä silloin tällöin, mutta pääasiassa vangit itse vastasivat ohjelmasta pastorin ja opettajien valvonnassa.

"Jokaisessa osastossa kerhotoiminta on ollut vilkasta ja monipuolista. Niinpä joka keskiviikkoisin pidetyt kerhokokoukset, joissa varsinaisia juoksevia asioita käsiteltiin ja niiden ohessa erilaista ohjelmaakin suoritettiin musiikin, pakinain, esitelmien ja alustusten muodossa, olivat varmasti kehittäviä. Näytelmäkerhot valmistivat ahkerasti näytelmäkappaleita, joita sitten esittivät sekä tovereilleen että henkilökunnalle. Shakkikerhon toimesta pidettiin otteluita eri osastojen välisinä kilpailuina. Tietokilpailuita myös on pidetty eri osastojen vangeille. Kaikki tällainen harrastelu on nostanut vankien mielialaa ja kasvattanut heitä soveliaiksi yhteiskuntaelämään."⁵

Sukevalla vankien kerhoja oli kahta tyyppiä. Kaikilla osastoilla toiminut Sarastuskerho suuntautui lähinnä valistustyöhön, järjesti näytelmä-, keskustelu- ja esitelmätilaisuuksia. Päälaitoksen selliosastolla toimi Turve-Sepot niminen kerho, joka piti yllä musiikkiharrastusta ja muuta kevyempää ohjelmistoa. Turve-Seppöjen piirissä toimi useita orkestereita.

Uutta oli myös säännöllinen radio-ohjelmien kuuntelumahdollisuus pääasiassa iltaisin töiden päätyttyä. Alkuun ongelmana oli se, että radiolaitteet olivat osastojen käytävillä ja miehet selleissään suljettujen ovien takana. Tämä ei tietysti vastannut tarkoitustaan, sillä vain musiikki kuului ovien sisäpuolelle. Päivällistunnin aikana osa miehistä sentään sai kuunnella uutiset, kun ovet olivat avoinna. Loppuvuodesta 1949 päälaitokselle hankittiin keskusradio. "Nyt radio ei pauhaa käytävillä häiriten yleistä talon rauhaa. Kenellä selleissä on kuulokkeet, saavat kuunnella ohjelmaa iltaisin klo 21 asti. Päivä uutiset on annettu arki- ja sunnuntaipäivisin säännöllisesti. Keskusradion kautta miehet saavat paremmin kuunnella ohjelmia kuin kovaäänisten välityksellä. Kaikilla miehillä ei ole kuulokkeita, minkä vuoksi he jäävät vaille radion suomien etuja."⁶

Vapaa-ajantoiminnan lisäksi vangeille annettiin opetusta ja kansalaiskasvatusta. Esimerkiksi vuonna 1951 kansalaiskasvatuksen tunneilla keskusteltiin seuraavista alustuksista: Rakas lähimmäinen tuntemuksemme valossa, Yhteiskuntarakenteen, Luontaistalous ja rahatalous käytännössä toteutettuina, Nautintoaineet oikein ja väärin käytettyinä, Kasvatusmenetelmien soveltaminen, Askartelua iltojeni iloksi ja hyödyksi, Verotusasiat, Uhratumisen tie, Keinot hermojen kurissapitoon, Ajattelemisen taito, Kohteliaisuus, Käyttäminen ja Ehdonalaisessa vapaudessa pysyminen, Mitä seurakunta meille merkitsee. "Keskusteluissa vangit yleensä esittävät

käsityksenään, että yhteiskunta on syyllinen uusintarikoksiin heidän vankilasta vapautumisen jälkeen, kun heti kohdistetaan epäluulo heihin, vaikka eivät olisikaan syyllistyneet tapahtuneisiin rikkomuksiin. Sen tähden mieli masentuu, ja tulee uhma yhteiskuntaa vastaan, minkä vuoksi moni mies sortuu uudelleen rikosten teille. Toiset vangit vastustavat keskustelutilaisuuksia tarpeetomina, toiset vangit tulevat mielellään tilaisuuksiin ja esittävät asiallisia lausuntoja."7

Rumon työsiirtola

Varsinaista avolaitosjärjestelmää ryhdyttiin luomaan maahamme vuonna 1946 perustamalla ensimmäiset työsiirtolat. Sopivien työtehtävien järjestäminen vangeille oli muodostunut ongelmaksi varsinkin suljetuissa vankiloissa yleisen tarvikepulan vuoksi. Paitsi että hankkeen takana oli selviä vankeinhoidollisia syitä - päällimmäisenä vankeinhoidollisesti ensikertalaisten pitäminen erillään rikoksenuusijoista - vaikutti sen syntymiseen vankiloiden liika-asutus keskivankiluvun jälleen noustessa neljäkymmenluvun puolivälissä.8

Sukevan keskusvankilan alaisena toimi vuonna 1948 Rumon metsätyösiirtola. Työnantajana oli Enso-Gutzeit osakeyhtiö. Siirtolassa oli kaksi erillistä osastoa. Rumon osasto, jonka kautta molempien osastojen viralliset yhteydet kulkivat, sijaitsi Valtimon pitäjässä noin 3 1/2 km päässä Rumon rautatiepysäkiltä. Toinen osasto sijaisi Rautavaaran pitäjän puolella Jysmänpuron kruununmetsässä, jonne matkaa Valtimon asemalta oli noin 25 km. Toukokuun alussa jälkimmäinen osasto siirrettiin Sieroon Rautavaaran ja Valtimon rajalla olevan Hiirenkylän läheisyyteen. Työsiirtolassa oli kaikkiaan noin 50 paikkaa vankeinhoitolaitoksen toimittamille työntekijöille.

Rumo oli alunperin Konnunsuon keskusvankilan alainen työsiirtola. Konnunsuon keskusvankila oli nimittäin tehnyt sopimuksen Enso-Gutzeitin kanssa Tainionkosken voimalaitostyömaan yhteydessä toimivasta työsiirtolasta. Sopimukseen sisältyi pykälä, jonka mukaan työsiirtolan työntekijöitä voitiin käyttää yhtiön muualle perustamissa työsiirtoloissa jos Tainionkoskella ei tarvittaisi sopimuksen edellyttämää työntekijämäärää. Vuoden 1947 aikana Konnunsuon keskusvankilalla oli ollut jopa ongelmia riittävän työntekijämäärän toimittamisessa, mutta talvella 1948 rakennustyömaan töiden viivästymisten vuoksi vahvuutta jouduttiin vähentämään. Konnunsuon keskusvankilan johtaja Erkki Vuori kävi neuvotteluja yhtiön kanssa ja näiden tuloksena perustettiin Rumon metsätyösiirtola ensimmäinen helmikuuta 1948. Ensimmäiset Konnunsuolta lähetetyt työntekijät saapuivat sinne 9.2. Tällä välin vankeinhoitovirasto oli määrännyt Rumon Sukevan keskusvankilan hallinnon alaisuuteen, vaikka siirtola aluksi oli huomattavasti laajemman Tainionkosken työsiirtolan varatyömaana.

Rumon työsiirtola toimi vuoden 1948 loppuun asti, jolloin työt siellä lopuivat. Vankilan puolesta siirtolaan lähetettiin esimies ja kaksi apulaisesimiestä valvomaan osastojen yleistä järjestystä. Työnantaja huolehti työn johtamisesta, työntekijöiden asuntojen, elintarvike- ja terveydenhuollon järjestämisestä sekä maksoi käyvän tason mukaisen palkan työntekijöille. Työntekijä sai palkasta työosuusrahan 3/4. Jäljellä olevasta osasta pidätettiin 4/5 vankeinhoitovirastolle ja 1/5 työnantajalle korvauksena asunnosta. Lisäksi työosuusrahasta pidätettiin verot ja kansaneläkemaksut sekä 10% säästörahaksi vapautumista varten tai korkeintaan 50% huoltorahaksi työntekijän huollettavia varten. Vapaudenrajoitukset olivat - ja ovat edelleen - työsiirtolassa huomattavasti vähäisemmät kuin suljetussa vankilassa, esimerkiksi rangaistustaan suorittavaa kutsuttiin työntekijäksi eikä vangiksi, kasvatusohjelmista ja progressiivijärjestelmästä pistearvosteluineen sekä kirjesensuurista luovuttiin.9

Rakennustoiminta 1945 - 1960

Sotavuosina lähes pysähtynyt vankilan rakennustoiminta lähti verkkaisesti liikkeelle vuonna 1945. Töiden hitauteen vaikuttivat toisaalta määrärahojen puute ja toisaalta raaka-ainepula. Esimerkiksi Takaharjulle ryhdyttiin rakentamaan kahta virkailijataloa jo vuonna 1944, mutta ne valmistuivat lopullisesti vasta 1947. Yhteensä näihin rakennuksiin valmistui kuusi asuntoa. Vanhoista parakeista ja rakennuksista saatiin nopeammin ja edullisemmin asuntoja henkilökunnalle. Vuonna 1946 Sahakankaalle korjattiin muutostöillä kolmen perheen asuinrakennus. Samana vuonna vankilan käytöstä poistamasta vankiparakista tehtiin asuntola poikamiesvartijoille. Tällaiset ratkaisut tarkoitettiin luonteeltaan tilapäisiksi, mutta esimerkiksi uutta Pojulaa jouduttiin odottamaan lähes kymmenen vuotta.

Vuosina 1949 - 1951 henkilökunnan asuntoja rakennettiin Sahakankaalle. Kaikkiaan valmistettiin viisi useamman perheen rakennusta. Asuntoja tarvittiin kipeästi lisää, sillä Kukkopuron vanha asuinrakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 1949. Palossa menetettiin seitsemän asuntoa. Uudet rakennukset saatiin asuttavaan kuntoon vuoden 1951 puolella, mutta heti tammikuussa yksi näistä turomeltui osittain tulipalossa. Vaikka korjaustöihin saatiinkin varoja miltei välittömästi, työt valmistuivat vasta seuraavana vuonna. Tämän jälkeen asuinrakennusten valmistaminen pysähtyi joksikin aikaa. Asuntopula oli silti edelleen erittäin suuri ja vankila teki vuosittain esityksen ainakin yhden uuden virkailijarakennuksen saamiseksi.

Sukevan keskusvankila toimi sotavuodet kolmena osastona Kalliomäellä, Iskolassa ja Somerokoskella. Sodan jälkeen avattiin kaksi uutta tilapäistä työpistettä. Talvisin tehtiin metsätöitä valtion mailla ns. Huiluniemen osastolla Raudanjärven takana. Osastolle kuljettiin järven ylitse jäätietä pitkin. Kesäisin nostettiin polttoturvetta päälaitokselta luoteeseen noin kolmen kilometrin päässä olevalla turvesuolla. Tämän osaston vankiasunnot saatiin puolustusvoimien hevosvarikon jälkeensä jättämistä parakeista.

40-luvun puolivälissä tuli ajankohtaiseksi Somerokosken käyttöönsä soveltumattomien, epäterveellisten ja lahonneiden parakkirakennusten korvaaminen kokonaan uudella osastolla. 1946 tehtiin esitys uuden osaston perustamisesta vankilan alueelle Hietakoskelle Pihlajasuon ja Saukkosuon väliin. Tämä olisi ollut viljelysten hoidon ja uudisraivauksen kannalta soveliaian ratkaisu. Koska osaston perustaminen Hietakoskelle olisi tullut kestäättömän kalliiksi siksikin, että sinne olisi jouduttu rakentamaan lisää henkilökunnan asuntoja, suunnitelmasta luovuttiin. Somerokosken osasto päätettiin siirtää Kestilään ja vuoden 1947 menoarviossa eduskunta varasi tähän tarkoitukseen miljoonan markan määrärahan. Rakennussuunnitelmaan kuului vankiasuntorakennuksen, talous- ja toimistorakennuksen sekä saunan ja pesutuvan rakentaminen. Vankila sai neljänneksen määrärahoista käytettäväkseen, mutta rakennustyölupaa ei myönnetty. Seuraavana vuonna työt pääsivät käyntiin, tosin suunniteltua hitaammin, sillä myönnettyt varat osoittautuivat liian pieniksi ja rakennustarvikkeista oli puutetta. Vuoden loppuun mennessä päästiin silti sisustusvaiheeseen käsiksi. Lopullisesti osasto valmistui 1949 ja kaikkiaan rahaa tarvittiin lähes kolme miljoonaa markkaa. Kestilä oli käytössä seuraavat kaksikymmentä vuotta. Uusi osasto ei silti ratkaissut laitoksen tilanahtautta - päin vastoin Kestilässä oli Somerokoskea vähemmän vankisijoja. Vankilan johto perusteli lisärakentamista siten, että vankien määrää ei voitu työvoiman tarpeen takia vähentää - itse asiassa vankeja oli laitoksessa tarpeeseen nähden liian vähän - ainoa ratkaisu olisi siksi uusien tilojen saaminen.¹⁰

Vankilan sähköistystä ryhdyttiin uusimaan 1940- ja 50-lukujen vaihteessa. Sähkön kulutus oli merkittävästi kasvanut ja toisaalta entiset laitteet olivat jo siinä määrin vanhentuneita, että tarkastusviranomaiset määräsivät niitä uusittaviksi. Vankeinhoito-osasto ja Savon Voima

allekirjoittivat sähkönhankintasopimuksen vuonna 1950. Uusiminen muodostui varsin kalliiksi. Paitsi että voimayhtiölle maksettiin korvauksia linjojen, muuntaja-asemien sekä kiinteistöjen verkostoon liittämistä aiheutuneista rakentamiskustannuksista yli kahdeksan miljoonaa markkaa, jouduttiin vankilassa rakentamaan muuntoasemia ja hankkimaan tarvittavia laitteita useilla miljoonilla.¹¹

1940- ja 50-lukujen vaihteessa Sukevan keskusvankilan työtoiminta alkoi selvästi painottua teollisen tuotannon puolelle. Ensin laajennettiin sahaa. Laitoksen tehoa lisättiin hankkimalla toinen raami ja uusi höyläskone. Tätä laajempi investointi oli uuden tiilitehtaan rakentaminen vuosina 1951 - 1953, joka tuli kaikkineen maksamaan noin 24 miljoonaa markkaa. Tiilitehdas oli koko Suomen vankeinhoitolaitoksen huomattavimpia rakennusinvestointeja 1950-luvun alkupuolella. Perustustyöt valmistuivat 1951. Tällöin hankittiin myös diesel-veturi, jolla tehtaalla tarvittava savi kuljetettiin kapearaitesta rataa pitkin Saukkosuolta. Ulkorakennustyöt tehtiin seuraavana vuonna, jolloin valmistuivat myös polttouuni ja kuivauskammiot. Koneitten asennuksen jälkeen työt uudessa tehtaassa saatiin käyntiin heinäkuun alussa 1953. Uusiminen osoittautui kannattavaksi, sillä jo vuonna 1954 tehtaan bruttotulot nousivat 16 miljoonaan markkaan. Vanhaan tehtaaseen verrattuna tuotanto yli kaksinkertaistui. 1954 valmistettiin 1 900 000 tiiltä ja niitä kuormattiin 172 rautatievaunullista.¹²

Henkilökunnan asuntotilanne jatkui kehnona pitkälle 1950-luvulle. Tämä johtui siitä, että valtion menotaloutta supistettiin voimakkaasti eikä uusia asuintaloja voitu riittävässä määrin rakentaa. Toisaalta laitoksen henkilökunnan määrä oli kasvatettu noin sataan seitsemäänkymmeneen. Vuonna 1951 apulaisjohtaja Artturi Juntunen kirjoitti Vankeinhoitoon paikoitellen jyrkkäsävyisen jutun Sukevan keskusvankilan henkilökunnan sosiaalisten olojen ankeudesta. "Kun vankilan laajentamissuunnitelmia on toteutettu, on allekirjoittanut parin vuosikymmenen ajan seurattessaan vankilan kehitystä pannut merkille, että valmistumisvaiheessa noin yleisesti ottaen - ensin rakennettiin erinomaiset eläinsuojat, sitten vankiasunnot ja vasta viimeiseksi henkilökunnan asunnot, mikä viimeksimainittu vaihe vieläkin on kesken."¹³

Huonot asunto-olot olivat tietysti omiaan aiheuttamaan henkilökunnan poistumista laitoksen palveluksesta etelän rintamaille. Kaikkiaan vailla vankilan tarjoamaa asuntoa oli esimerkiksi vuonna 1952 16 perheellistä henkilökunnan jäsentä. Mutta näiden lisäksi 29 asuntoa 120:stä oli sellaisia, jotka aikoinaan otettiin vain tilapäiseen käyttöön ja jotka olivat ehtineet rapistua jo niin huonoon kuntoon, ettei niiden korjaaminen enää tullut kyseeseen. Eräiden muiden asuntojen taso ei taas vastannut enää nykyaikaiselle asumiselle asetettuja normeja, esimerkiksi huoneiden korkeus oli alle kaksi metriä.

Erityisen kurjaan kuntoon oli päässyt naimattomien vartijoiden asuntola Pojula. Vankeinhoitolaitoksen ylläkäri totesi tarkastuksessaan 22.8.1952 seuraavaa: "Kylmänä vuodenaikana huoneet ovat kylmiä ja vetoisia, ihmisasunnoiksi sopimattomia. Rakennuksen hataruuden vuoksi on rikkinäisiä uuneja talvisin lämmitettävä miltei ympäri vuorokauden. Siisteys huoneissa oli huono, lutikoitakin on jatkuvasti esiintynyt. Kun näillä vartijoilla on epäilemättä huonommat asunto-olot kuin vangeilla, on vartijain keskuudessa vallitsevaa tyytymättömyyttä pidettävä aiheellisena." Uusi Pojula valmistui viimein 1955. Muiden henkilökunnan asuntojen osalta johtokunta teki esityksen vuosi vuoden jälkeen rakennusmäärärahaehdotukseen.¹⁴

Henkilökunnan ammattijärjestöjen edustajat saivat oikeuden osallistua niihin johtokunnan kokouksiin, joissa asuntoja jaettiin. Vankeinhoito-osasto antoi varsin yksityiskohtaiset ohjeet asuntojen jakoperusteista. Jokainen asunto määriteltiin henkilökunnan ryhmien kiintiöiden mukaisesti. Niinpä jos jokin asunto luovutettiin jonkin toisen ammattiryhmän edustajalle, piti asia

erikseen hyväksyttää vankeinhoito-osastossa. Samaten asunnoista perittävistä vuokrista käytiin useampaankin otteeseen tiukkasävyistä kirjeenvaihtoa vankilan ja vankeinhoito-osaston välillä.

Kiistoilta ja ristiriidoilta ei voitu välttyä. Jouduttuaan muuttamaan edellistä huonokuntoisempaan asuntoon apulaisvartiopäällikkö Erkki Välimäki lähetti vankilan johtokunnalle vuonna 1956 lennokkaan kirjeen, jossa hän pyysi viisi kuutiometriä polttopuita asuntonsa lämmittämiseen sekä koko asunnon ja sen uunien täydellistä kunnostamista:

"Miksi asunto on kylmä selvinnee seuraavasta. Talo on jo niin vanha, että se on käynyt harvaksi. Joka nurkasta ja sopesta vetää niin että heikkopäistä hirvittää. Ikkunanpokat ovat lahonneet ja ravistuneet. Rakoja ei voi tukkia, sillä silloin ne rikkosivat lasiruudut. Lasiruudut ovat muuten kiinnitetty ikkunanpokiin heftalla - ajatelkaa. Eteisessä ei ole tuulikaappia. Tähän asti ei ovia saanut kunnolla kiinni eikä auki. Äskettäin ne korjattiin sillä seurauksella, että nykyään ne eivät pysy kiinni ja päivä paistaa suoraan ulkoa peräkamariin ovien raoista. Valo on tarpeen, mutta mukana seuraava viima ei. Lattiat ovat painuneet, jonka johdosta seinän ja lattian yhtymäkohtaan on muodostuneet suuret raot. Niissä on pari sormen mentävää reikää. (...) Sitten muutama sananen uunien kunnosta. Keittiön hella vetää hyvin. Palomuurissa on 4 peltiä. Tähän päivään mennessä en tietänyt niiden tarkoitusta, koska niitä ei voinut sulkea. Luulin niiden olevan koristeena. Pyyntöjeni jälkeen vihdoin tänään ne käytiin osaksi korjaamassa ja samalla sain selvityksen niiden tarkoituksestakin. Toivon vain, että lopullinen korjaus suoritettaisiin pian. Kamarin uunit ovat koetelleet kärsivällisyyttäni. Olen suhtautunut tähän asti tilanteeseen rauhallisesti, mutta nyt olen menettänyt tunnetun rauhallisuuteni. Uunit eivät vedä. Saamme jotenkuten tulen syttymään uunissa, jonka jälkeen komennamme lapset keittiöön ja avaamme ovet ulos, jotta savu menisi huoneista pois. Eikö olekin järkevää. Alkuaikoina koetimme vähentää peltejä ja kohentaa tulta kuten asiaan kuuluu, mutta kun uunista alkoi tulla kipinöitä ja sellaista mustaa ryynimäistä ainetta lopetimme moisen touhun. Niitä tulee nykyään ilman kohentamattakin."15

1950-luvun loppupuolen kaksi suurta rakennustyötä olivat Iskolan osaston peruskorjaus ja päälaitoksen hallinto- ja kirkkosiiven rakentaminen. Iskolan korjaus aloitettiin vuonna 1954, jolloin sen tallirakennukseen muutettiin asuintiloja keskusvankilaan perustetun pakkolaitoksen avo-osastoa varten. Tämän osan työt valmistuivat viimeistelyjä lukuun ottamatta saman vuoden puolella ja ensimmäiset pakkolaitokseen eristetyt saapuivat Sukevalle. Iskolan päärakennus tyhjennettiin keväällä 1955 ja siellä olleet vangit siirrettiin Kestilään korjaustöiden ajaksi. Töiden edistymistä haittasi työvoiman vähäisyys, ajoittain miehiä oli päivittäin töissä vain kymmenkunta. Kolmenkymmenen vuoden käytön jälkeen rakennuksessa oli uusittava miltei kaikki - ovet, ikkunat, lattiat ja seinät päällystettiin uudestaan, sähkö-, vesi-, viemäri- ja lämmityslaitteet vaihdettiin uusiin. Työt valmistuivat vihdoin vuonna 1957. Vuoteen 1960 asti "tallipytyyn" tilat riittivät pakkolaitosta varten ja Iskolan päärakennuksessa säilytettiin myös vankeus- ja sakkovankeja. Tuolloin koko osastosta tehtiin pakkolaitos. Tallissa oli sijoja 24 miehelle, päärakennuksessa 75 ja näiden lisäksi oli kolme sairashuonepaikkaa.16

Vuodesta 1937 lähtien vankila joka vuosi ehdotti alkuperäiseen rakennussuunnitelmaan kuuluneen keskusosaston hallintosiiven rakennustöiden aloittamista. Vankilan toimistot sekä lääkärin vastaanottohuone, sairas- ja kouluhuone ja vankikirjasto oli sijoitettu yhteisvankilan huoneisiin. Väliaikaiseksi tarkoitettun järjestelyn takia oli käytöstä poissa kaikkiaan 62 vankisijaa. Normaalisijoituksen mukaisesti koko vankilassa oli tilaa 387 vangille, mutta lisääntyneen teollisen toiminnan vuoksi tarvittava vankimäärä oli noin 550. Tilanne oli lähes kestämaton myös siksi, että päälaitoksella, jossa vankityövoiman tarve oli noin 400 henkeä, oli asuinsijoja vain 158.

Uuteen hallintosiipeen oli tarkoitus sijoittaa kaikki toimistot ja tämän lisäksi vankien sairausosasto, kouluhuone, kirjasto ja juhlasali. Eduskunta myönsi määrärahan tähän tarkoitukseen viimein vuonna 1955. Piirustusten puuttumisen ja vankityövoiman vähäisyyden vuoksi rakentamiseen päästiin kunnolla käsiksi vasta vuonna 1957. Hallintosiipi saatiin harjakorkeuteen vielä saman vuoden puolella ja kirkkosiivenkin muuraustyöt aloitettiin. Ammattityövoiman pulaa helpotettiin mm. järjestämällä muurarikursit kesällä 1957. Rakennus edistyi jokseenkin ripeästi ja valmistui vuonna 1960.¹⁷

Maataloustuotannon tehokkuuden kasvattaminen

Siirtoväen asuttamisen seurauksena Sukevan keskusvankilan peltopinta-ala supistui noin viiteensataan hehtaariin. Vielä neljäkymmentäluvun puolivälissä tehtiin suunnitelmia uusien peltojen raivaamisesta, mutta työvoiman puutteen ja työn vaatimien suurien investointien vuoksi tästä täytyi luopua.

Vankilan maatalouden taloudellinen tulos oli kovin heikko. Vankeinhoitolaitoksen maataloustarkastaja Eelis Nieminen puuttui asiaan keväällä 1951 ja laati yhdessä tilanhoitaja Duwaldin, johtaja Äijälän ja talousjohtaja Jaron kanssa maataloustuotannolle uudet suuntaviivat tehokkuuden kasvattamiseksi. Huonon tuloksen aiheuttivat peltoviljelyn viljavaltaisuus, hevostalouden kannattamattomuus, eräät palkkausjärjestelyt sekä vankityövoiman tehoton käyttö.

Seudun hallaisuuden vuoksi viljasta ja perunasta on saatu yleensä heikkoja satoja. Koska merkittävä osa pelloista kasvoi viljaa, ovat hallavahingot tuntuvasti alentaneet peltoviljelyksen kannattavuutta. Jopa heinä on tuottanut rehuyksiköitä enemmän kuin mikään viljakasvi. Kun viljanviljelystä aiheutui vielä huomattavasti suuremmat kustannukset kuin heinäviljelystä, päätettiin viljatuotannosta luopua lähes kokonaan. Uuden suunnitelman mukaan heinälle varattiin noin 290 ha, rehujuurikkaille noin 140 ha ja viljalle 70 ha. Yhtäältä tämän suunnitelman toteuttamisen tuloksena peltojen tuotto kohosi, toisaalta viljelykustannusten laskeminen paransi taloudellista tulosta.

Toinen maatalouden taloudellista tulosta merkittävästi heikentänyt tekijä oli laitoksen laaja hevostalous. Hevosten kasvatusta oli jatkettu entisessä laajuudessaan, vaikka edeltävät vuodet hevosten alhaisten hintojen vuoksi olivat olleet siihen kovin epäedullisia. Vuoden 1951 alussa vankilalla oli hevosia peräti 101 kappaletta, joista 62 yli kolmen vuoden ikäisiä. Yhtä hevosta kohden viljeltyä peltoa oli vain kahdeksan hehtaaria ja kun kaikki raskaat peltotyöt tehtiin vielä traktoreilla, on hevosten määrää pidettävä kovin suurena. Maatalouden ulkopuolella hevosia tarvittiin vain hieman toistakymmentä ja näidenkin käyttöä voitiin tehostaa. Hevosten määrää ryhdyttiin vähentämään ja varsoja kasvatettiin entistä rajoitetummin kunnes kasvatuksen kannattavuus paransi.

Maatalouden palkkausmenot Sukevan keskusvankilassa olivat muihin vankiloihin verrattuna keskimääräistä korkeammat. Osaltaan tämä johtui siitä, että metsätyönjohtajan ja rakennustyömasterin palkat maksettiin maatalousmomentilta. Uuden tuotantosuunnitelman myötä maatalouden henkilökuntaa oli mahdollista vähentää. Sukevalla käytettiin myös vankityövoimaa maataloudessa keskimäärin enemmän kuin muissa maatalousvankiloissa, erityisesti kotieläimien hoidossa oli näin. Työvoiman tehokkaammalla käytöllä voitiin vapautunut vankityövoima siirtää tuloa tuottaviin tehtäviin.¹⁸

Uutta suunnitelmaa toteutettiin jo kesällä 1951 ja seuraavana talvena myös hevosia saatiin myydyksi. Vuoden 1951 aikana ei hallavahinkoja sattunut ja viljakasveista saatiin parempi tulos

kuin vuosiin. Osittain juuri edullisten sääolosuhteiden vuoksi maatalouden taloudellinen tulos parani yli kahdeksalla ja puolella miljoonalla markalla. Maataloustarkastaja puuttui silti seuraavana keväänä vankityövoiman käyttöön. Vankilan tekemän arvion mukaan vankeja tarvittiin noin 600 ja tällä määrällä saataisiin turvetöitä lukuun ottamatta kaikki työt tehtyä. Tekemällä vertailuja Konnunsuon keskusvankilaan maataloustarkastaja torjui ajatuksen polttoturpeen noston keskeyttämisestä. Maataloustöitä tehostamalla hänen mukaansa 600 vangin tuli riittää kaikkiin vankilan töihin.¹⁹

Henkilökunta harrastusten parissa

Sukevan varavankilan toiminnan alkuvuosina henkilökunnan vapaa-ajantoiminta tapahtui pääasiassa Suomen vanginvartijaliiton osaston piirissä. Myöhemmin myös Teollisuus ja maatalousvirkailijoiden liiton sekä Vankeinhoitomiesten yhdistyksen osastot aloittivat toimintansa.

Kaikkinaisten palvelujen puute johti henkilökunnan yhteistoimintaan olojen kohentamiseksi. Jokapäiväistä elämää hankaloitti pitkään se, ettei vankilan alueella ollut kauppaa. Kaikki tavarat oli käytävä ostamassa Sukevan kylältä. Kun laitoksen toiminta ja henkilökunnan asunnot uuden keskusosaston rakentamisen yhteydessä entistä enemmän keskittyivät Kalliomäelle yhä kauemmas kylän kaupoista, päätti henkilökunta vuonna 1934 perustaa itse oman kaupan. Ensimmäiseksi oli muodostaa "Varavankilan henkilökunnan kauppaosakeyhtiö". Alkuperäinen hankittiin henkilökunnan keskuudesta sadan markan osuusmaksuilla. Liiketoiminnan lähdettyä liikkeelle osuudet maksettiin takaisin. Mallia otettiin Tammisaaren pakkotyölaitoksesta, missä vastaavanlainen yritys oli jo ollut toiminnassa.²⁰

Kauppaa ryhtyi pitämään samana vuonna perustettu henkilökunnan Edistysseura Oma-Apu ry. Seuran ensisijaisena päämääränä ei ollut taloudellisen voiton hankkiminen osakkaille, vaan jäsenten sosiaalisten ja henkisten rientojen tukeminen. Kauppaliikkeen ja ravintolan lisäksi seuran toimintamuotoja olivat luento- ja huvitilaisuuksien järjestäminen sekä kirjaston hankkiminen ja ylläpitäminen. Ensimmäiseksi toimitilaksi saatiin vanhan Kukkopuron päälaitoksen Pajala-rakennus.

Vaativuudesta alusta huolimatta liiketoiminta muodostui laajaksi vuosien mittaan. Taloudellisista syistä seura luopui ravintolan pidosta vuonna 1946 ja vuokrasi oikeutensa yksityiselle henkilölle. Ravintola-kanttiin toiminta kuitenkin jatkui edelleen ja se on vuodesta 1955 lähtien aina viime vuosiin asti toiminut aivan vankilan päärakennuksen vieressä Pojula-rakennuksessa. Ravintola Seura oli hyvin pitkään henkilökunnan ainoa yhteinen kokoontumistila. Kaupan toiminta lopetettiin marraskuussa 1963.

"Tätä seuralle hankalaksi ja aikaavieväksi osoittautunutta kauppaliikkeen pitoa ryhtyi jatkamaan omissa nimissään entinen myymälänhoitajamme Pentti Ryyänen. Näin ollen varsinainen taloudellinen toiminta, mikä erääseen aikaan muodosti miltei seuran pääasiallisimman toiminnan, on nyt katsottava päättyneeksi. Tämän jälkeen voidaan seuratoiminnassa kiinnittää entistä suurempaa huomiota jäsenistön henkisiin harrastuksiin sekä urheilurientojen ja virkistystoiminnan tukemiseen, jota työtä helpottaa suuresti liiketoiminnalla ansaittu huomattava rahasto."²¹

Oma-Apua tarvittiin erityisesti sodan jälkeen, jolloin vankila eli vaikeaa murroskautta ja suuri osa henkilökuntaa oli vasta alalle tullutta kouluttamatonta väkeä. Tällöin seura ryhtyi järjestämään esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia yleisistä vankeinhoidollisista kysymyksistä sekä oman laitoksen pulmista. Tilaisuuksiin osallistuttiin vilkkaasti ja kokouksia pidettiin säännöllisesti siihen asti, kunnes vankeinhoito-osaston määräyksestä kaikissa vankiloissa ryhdyttiin järjestämään henkilökunnan jatkokoulutustilaisuuksia.²²

Liiketoiminnasta kertyneitä varoja käytettiin kirjaston kartuttamiseen, huvitilaisuuksien järjestämiseen sekä henkilökunnan muiden järjestöjen toiminnan tukemiseen. Kunnallisen kirjastolaitoksen kehittyessä seuran oma kirjasto tuli vähitellen tarpeettomaksi ja se lahjoitettiin Sonkajärven kunnalle 1962 Kalliosuon piirikirjaston perustaksi. Eräs merkittävä toiminnan muoto oli lasten juhlien ja urheilukilpailujen järjestäminen. Sukevan ensimmäinen päiväkotia avattiin Kalliomäelle 1975 seuran toimesta.²³

Kauppalvelujen puuttumisen lisäksi toinen suuri ongelma alkuvuosina oli perheiden lasten koulunkäynti. Vankila rakensi vuonna 1933 Kortekankaalle koulurakennuksen, jossa kansakoulu aloitti toimintansa. Koska oppikoulut olivat kovin kaukana, perustettiin henkilökunnan toimesta vuonna 1934 aluksi kotikouluna toiminut yksityinen kaksiluokkainen yhteiskoulu, jonka toiminta sittemmin laajeni neliluokkaiseksi. Valtionapua koulu alkoi saada vuonna 1958 ja tällöin se siirrettiin Sukevan kylälle.²⁴

Vankilan henkilökunnassa on kautta aikojen ollut kovatasoisia ja innokkaita urheilijoita. Jo 1920-luvulla Iskolaan rakennettiin urheilukenttä. Ennen sotia perustettiin urheiluseura Sukevan Kisa, joka toimi lähinnä Sukevan kylällä asuvien keskuudessa. Vuonna 1948 perustettiin vankilan henkilökunnan oma urheiluseura Kalliosuon Sisu, joka varsin pian sai oikeuden järjestää myös kansallisia kilpailuja.

Vankilan urheilukenttä on Sisun aikaansaannosta, rakennustyöt aloitettiin 1947 ja saatiin valmiiksi 1950. Kenttää pidettiin sen valmistuessa jopa Pohjois-Savon parhaana. Sunnuntaina 2.7.1950 Kalliosuon Sisu järjesti kentän vihkimistilaisuuden ja avajaiskilpailut, joihin osallistui lähes 80 urheilijaa. Yleisöä oli saapunut kutsuvieraiden lisäksi yli 700 henkeä. Monta päivää ennen kilpailuja kestänyt rankkasade oli tauonnut vasta edellisenä yönä ja tämä teki radan raskaaksi, joten aivan huippusuorituksiin ei näissä kilpailuissa ylletty. Seuraavana päivänä järjestettiin vankien kilpailut.²⁵

1950-luvun alussa Sukevan keskusvankila oli kuuluisa sprinttereistään - E.Välimäki, L.Nikkarinen ja L.Koponen pitivät sadan metrin kenttäennätystä hallussaan ajalla 11.3. 4x100 m viestissä Sisun joukkue saavutti ajan 47.1. Tuohon aikaan Kalliosuon Sisu järjesti useita piirikunnallisia ja ainakin yhden kansalliset yleisurheilukilpailut vuosittain. Myös vankeinhoitolaitoksen mestaruuskilpailuja pidettiin Sukevalla. Vilkas kilpailutoiminta edellytti tietysti jatkuvaa toimitsijoiden kouluttamista. Samaten seuran nuorisotoiminta oli aktiivista. Yleisurheiluharrastuksen laimentuessa Sisun toiminta on suuntautunut erityisesti jalkapalloiluun. Vuoden 1965 jälkeen seura hankki varoja pitämällä henkilökunnan kanttiinia ravintola Seurassa.²⁶

Ammattiyhdistyksen osastojen, Oma-Avun sekä urheiluseuran lisäksi henkilökunnan piirissä toimivia yhdistyksiä olivat naisten Martta-osasto, lasten partio-osasto, henkilökunnan sekakuoro sekä siirtoväestön Karjala-kerho. Yhdistykset järjestivät säännöllisesti sekä kevyempiä että arvokkaampia juhlia. Esimerkiksi urheiluseura ja ammattijärjestöt järjestivät koko vankilaväen yhteiset kesäjuhlat 26.6.1949. Juhlat pidettiin kahdessa osassa, päivällä urheilukentällä ja illalla ns. huviladossa, mikä varta vasten oli kunnostettu kesällä pidettäviä tilaisuuksia varten. Muita juhlatilaisuuksia olivat esimerkiksi Kalevala-juhla, itsenäisyyspäivän juhla, vappujuhla urheilun merkeissä ja yhteinen pikkujoulu. Henkilökunta teki myös retkiä esimerkiksi toisiin vankiloihin. Vaikein ongelma näyttää olleen riittävän suuren kokoustilan puuttuminen. Hätäratkaisuksi keksitty huvilatokin oli niin harvaseinäinen, ettei siinä voinut kesällä näyttää edes elokuvia, koska se oli seinissä olevien rakojen tähden täysin valoisa. Siinä pidettiin tilaisuuksia aivan keskikesällä, mutta

heti koleampien ilmojen tultua se kävi mahdottomaksi. Vankilan johtokunta esittikin vuodesta toiseen rakennusmäärärahoihin henkilökunnan kokoushuonetta, huonoin tuloksin.

Pakkolaitoksen avoin osasto 1954 - 1967

Vuonna 1953 säädettiin uusi laki vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä (9.7.1953/317), jolla kumottiin vastaava laki vuodelta 1932. Hannulan²⁷ mukaan uuden lain säätämisen takana oli pääasiassa varkausrikoksiin syyllistyneiden määrän väheneminen pakkolaitosvankien joukossa. Lakiesityksen antaneen hallituksen mielestä vanha laki oli tehoton ja se ei enää vastannut yhteiskuntasuojelun eikä oikeusturvallisuuden vaatimuksia. Tämän kehityksen syynä oli vuoden 1941 alusta voimaan astunut rikoslain uusimissäännöstö, joka pienensi moninkertaisten varkaiden rangaistuksia. 1940-luvulla pakkolaitokseen eristettiin vuosittain alle kymmenen henkilöä ja näiden joukosta varkausrikoksiin syyllistyneitä oli alle puolet. Uudistuksen teki ajankohtaiseksi se, etteivät 1940-luvun poikkeuslait, joilla varkaita määrättiin pakkotyöhön, olleet enää voimassa.

Nimitys vaarallinen rikoksenuusija tuntuu hämmäntävältä, sillä lainuudistus kohdistui pikkuvarkaisiin - ns. kroonisiin rikoksentekijöihin, jotka olivat syyllistyneet lukuisiin ei-törkeisiin varkausrikoksiin sekä "luonnevikaisiin" tai epänormaaleihin rikoksentekijöihin.²⁸ Yksityiskohdissaan sangen monimutkainen pakkolaitokseen määrääminen²⁹ edellytti ensiksi sitä, että henkilö oli aikaisemmin kärsinyt vapausrangaistuksia ja toiseksi sitä, että häntä pidettiin vaarallisena "yleiselle tai yksityiselle turvallisuudelle". Henkilön vaarallisuuden määritteli tuomioistuimien tuomitun aikaisemman elämän, rikoksen vaikutinten tai sen teossa ilmaantuneiden asianhaaran taikka henkilön mielentilan perusteella. Jos tuomittu todettiin vaaralliseksi, tuli tuomioistuimen samalla tehdä päätös siitä, että hänet voitiin määrätä eristettäväksi pakkolaitokseen. Alioikeuden tutkinta ja tuomio alistettiin ylioikeuden tarkastettavaksi.

Yleinen oikeus teki siis päätöksen vain siitä, että vaarallinen rikoksenuusija voitiin eristää pakkolaitokseen, mutta varsinaisen eristämismääräyksen antoi vankilaoikeus. Ennen päätöksen antamista vankilaoikeuden tai sen määräämän henkilön, käytännössä vankilapsykiatrin, oli tutkittava asianomainen vanki. "Jos rangaistusta täytäntöön pantaessa havaitaan tai jos muusta syytä katsotaan, ettei rangaistus paranna vaarallista rikoksenuusijaa, vankilaoikeuden tulee, ennen kuin rangaistus on täydelleen kärsitty, määrätä, että hänet on eristettävä pakkolaitokseen" (L 9.7.1953/317 2:7). Vankilaoikeuden päätös pantiin täytäntöön heti.

Pakkolaitokseen määrätty vaarallinen rikoksenuusija joutui kärsimään hänelle määrätyn tuomion täydelleen ja sen lisäksi hänen oli oltava pakkolaitoksessa vähintään vuosi. Vasta tämän jälkeen vankilaoikeus voi, jos eristettyä ei enää katsottu vaaralliseksi, määrätä hänet päästettäväksi ehdonalaiseen vapauteen viiden vuoden koeajalla. Kysymys ehdonalaiseen vapauteen määräämisestä tuli tämän säädetyt lyhimmän ajan kuluttua ottaa ainakin kerran vuodessa harkittavaksi. Eristetyllä oli täydelleen kärsityn vapausrangaistuksen jälkeen mahdollisuus saada vankilaoikeuden myöntämää koevapautta yhteensä enintään kaksi viikkoa vuodessa.

Vuoden 1932 laki edellytti pakkolaitoksen olemassaoloa, mutta siinä ei määrätty perustamaan erillistä laitosta. Asia hoidettiin vankeinhoitolaitoksen sisäisenä järjestelyinä - pakkolaitos sijoitettiin vuonna 1934 Turun keskusvankilaan, vuosina 1937 - 1945 pakkolaitosvankeja oli sijoitettuna myös yhteen varavankilaan ja kahteen vankisiirtolaan. Vuoden 1953 laki määräsi perustettavaksi erityisen pakkolaitoksen tai järjestämään tätä varten osaston jostakin laitoksesta. Hallituksen lakiesityksessä arvioitiin paikkoja tarvittavan noin 300, joista 100 paikkaa perustettavaan avolaitokseen.³⁰ Pakkolaitoksen suljettu osasto jäi edelleen Turun keskusvankilaan, avoin osasto perustettiin Sukevan keskusvankilan Iskolan osastoon.

Kuten monen muunkin vankeinhoitolaitoksen sijoitusratkaisun, myös pakkolaitoksen avoimen osaston perustamispäätöksen kulkua on vaikea jäljittää.³¹ Valtioneuvoston vuonna 1944 asettama pakkolaitoskomitea ehdotti kyllä avoimen osaston perustamista, mutta ei määritellyt sen sijaintipaikkaa. Hallituksen lakiesityksessä vuodelta 1953 Sukevan mainitaan tässä yhteydessä. Varsinaisen määräyksen antoi oikeusministeriö 1.7.1954. Avoimen osaston perustaminen kokonaan toiseen laitokseen kuin suljettu osasto lienee johtunut Turun keskusvankilassa vallinneesta ahtaudesta ja vankiaineuksen aiheuttamista käsittelyongelmista. Sama ajatus henkii Turun keskusvankilan tuolloisen johtajan Erkki Vuoren alustuksesta "Vaikeitten vankila" vankeinhoitomiesten neuvottelupäivillä vuonna 1950.³² "Jossain vaiheessa" uusia keskusvankiloita - Konnunsuota, Sukevaa ja erityisesti Riihimäkeä - ajateltiin pakkolaitoksen sijoituspaikoiksi.

Pakkolaitoksesta annetussa asetuksessa (A 21.6.1954/278 2#) säädettiin, että laitoksessa on viisi osastoa - tarkkailu-, suljettu-, puoliavoin- ja avoin- sekä näiden lisäksi vielä järjestysosasto. Iskolan avolaitos muodosti siis avo-osaston, joka toimi hallinnollisesti muusta pakkolaitoksesta erillisenä Sukevan keskusvankilan hallinnon alaisena osastona. Pakkolaitosta varten Iskolan osastoon perustettiin ainoastaan apulaisvartiopäällikön virka, muutoin toiminta organisoitiin keskusvankilan henkilökunnan sisäisin järjestelyin.³³

Ensimmäiset eristetyt - pytyläiset - saapuivat Iskolaan heinäkuun 10 päivänä 1954. Heidät sijoitettiin aluksi Iskolan päärakennuksen ns. kerhohuoneisiin ja ylimmässä kerroksessa oleviin päiväselleihin. Erillinen pakkolaitososasto, Iskolan tallirakennukseen rakennettu ns. tallipyty, valmistui 15 helmikuuta 1955. Vanhan vankilarakennuksen korjaustyöt aloitettiin saman vuoden toukokuussa.³⁴ Koko 1950-luvun pakkolaitoksen avoimeen osastoon eristettyjen määrä pysyi hyvin pienenä, vuoden viimeisenä päivänä tehtyjen vankilukuilmoitusten mukaan heitä on enimmillään ollut 20.³⁵

Lyhytaikaista Rumon työsiirtolaan lukuun ottamatta pakkolaitoksen osasto oli ensimmäinen avoin osasto Sukevan keskusvankilassa. Eristettyjen käsittely poikkesi siten jonkin verran siitä, mihin laitoksessa aikaisemmin oli totuttu. Uutta olivat eristettyjen vähäisempi vartiointi, koevapaudet, mahdollisuus käydä laitoksen ulkopuolella töissä, laaja oman rahan käyttöoikeus sekä vapaa-ajantoimintojen vapaamuotoisuus.

Vaikka pakkolaitoslaki ja asetus eivät sitä suoraan tarkoittaneet, muodostui avoimesta osastosta käytännössä viimeinen aste eristetyin siirtymisessä ehdonalaiseen vapauteen. Eristettyjen ryhmittelyn pakkolaitoksen eri osastoihin tuli tapahtua heidän erikoislaatusensa ja käsittelytarpeensa perusteella. Avoimeen osastoon siirtämisen ehtoina olivat hyvä käytös ja luotettavuus. Eristetty voitiin siirtää takaisin suljettuun tai puoliavoimeen osastoon sopeutumattomuuden vuoksi. Siirtyminen Turusta Sukevalle oli ilmeisesti monelle pytyläiselle pettymys kun olosuhteet eivät vastanneetkaan niihin kohdistettuja odotuksia. Vartijat seurasivat mukana työmaalle, vaikka eivät suoranaisesti vartioineetkaan, vaan olivat työtä valvovia etumiehiä. Koska eristettyä ei voitu suoraan sijoittaa avoimeen osastoon, pakkolaitoksen toiminnan ensimmäisinä vuosina Turusta vapautettiin lukumääräisesti enemmän miehiä ehdonalaiseen vapauteen kuin Sukevalta. Useat miehet eivät siis ehtineet avoimeen osastoon ennen kuin ehdonalaisten vapautuminen tuli ajankohtaiseksi heidän kohdaltaan.³⁶

Siirtopäätökset Turusta Sukevalle aiheuttivat ensimmäisinä vuosina ristiriitoja. "Silloin tällöin saapuu avoimeen osastoon siirrettynä eristettyjä, jotka eivät ole halunneet tätä siirtoa ja tämän takia, saadakseen siirron takaisin Turun keskusvankilan yhteydessä olevaan pakkolaitokseen, ovat ensi päivästä lähtien kieltäytyneet kaikesta työnteosta tai asumisesta avoimella osastolla."³⁷ Vuonna

1963 avoimeen osastoon siirrettiinkin vain sinne halukkaat ja vankilaoikeus otti omalta osaltaan asiaan tiukemman linjan.³⁸

Pakkolaitoksen ohjesäännön mukaan avoimeen osastoon eristettyä voitiin pitää työssä laitoksen piirissä ilman vartiointia, mutta kuitenkin riittävän valvonnan alaisena. Työ Iskolassa oli pääasiassa maataloustyötä, joskin alkuvuosina kun miehiä oli vähän ja heidän keski-ikänsä korkea, ei työtehtävien rakenne näytä poikenneen koko laitoksen normaaleista sisäisistä tehtävistä. 1960-luvun puolella etenkin rakennustyöt pyrittiin antamaan pakkolaitosvangeille. Syksystä 1961 Iskolan karja hoidettiin pytyläisistä muodostetulla ryhmällä, vaikka he tunsivatkin vastenmielisyyttä karjanhoitoa kohtaan.³⁹ Pytyläisillä oli myös oikeus tehdä omaa työtä, sikäli kuin sen järjestäminen kävi päinsä, sillä sopivien työtilojen puuttuminen oli haittana. Uutta ja erikoista oli tietysti työskentely laitoksen ulkopuolella. Neljän ensimmäisen vuoden aikana vain yksi mies oli muutaman viikon ajan apumiehenä läheisessä maatalossa. "Työtä olisi talossa vielä senkin jälkeen ollut, mutta syystä tai toisesta ei isäntä halunnut enää yritystä jatkaa. Jossakin yhteydessä oli syyksi mainittu Sukevan keskusvankilassa samoihin aikoihin tapahtunut verityö, jossa vartija menetti henkensä. Laitoksen johtaja arveli epäämiseen vaikuttaneen ratkaisevasti palkan, vaikkei sitä oltu suoraan ilmoitettu."⁴⁰ "Laitoksen ulkopuolella työssä käynyt eristetty oli hyvin tyytyväinen saatuaan työskennellä vapaissa olosuhteissa. Hän kertoi saaneensa asiallisen kohtelun, eikä sanonut huomanneensa mitään epäluuloisuutta talonväen puolelta."⁴¹ Myöhemmin vuosina työskentely maataloissa laitoksen ulkopuolella yleistyi, esimerkiksi vuonna 1962 1 - 9 miestä oli jatkuvasti työssä yksityisillä.⁴²

Työstä maksettu korvaus määräytyi työn määrän ja laadun sekä eristetyn laitoksessa osoittaman käyttäytymisen mukaan. Eristettyihin sovellettiin progressiojärjestelmän pistearvostelua, vuosikausia vankilassa viettäneillä miehillä oli kertynyt satoja ja jopa tuhansia arvostelupisteitä. Työn laadusta johtuen säästö- ja työosuusrahat Sukevalla jäivät pienemmiksi kuin Turussa, missä miehet tekivät pääasiassa teollisuustyötä. Asiaan vaikutti myös se, että alkuvuosina avolaitokseen siirretyt olivat vanhempia miehiä, jotka eivät fyysisistä kestävyyyttä vaatineessa maataloustyössä menestyneet samalla tavoin kuin teollisuustyössä. Eristettyjen terveys oli silti heidän ikäänsä nähden hyvä. He käyttivät vähemmän lääkkeitä kuin Iskolan osaston rangaistusvangit. Avoimeen osastoon tullessaan he olivat fyysisesti heikkoja, mihin suljetun laitoksen elämä oli ainakin osasyllinen.⁴³

Eristettyjen opetus- ja kasvatustoiminta rajoittui - itseopiskelun lisäksi - esitelmätilaisuuksiin ja pakollisiin jumalanpalveluksiin. Esitelmät olivat aiheiltaan uskonnollisia, yhteiskunnallisia ja isänmaallisia. Vankilalähetit kävivät pitämässä hartaustilaisuuksia ja myöhemmin AA-toiminta sai osastolla jalansijaa. Eristettyjen opetusta ja kasvatusta varten Iskolan osaston opettajan toimi muutettiin vuoden 1963 alusta apulaisjohtajan toimeksi. Askartelu puusepän-, räätälin-, suutarin- ja koritöiden parissa näyttää olleen suosittua. Valmiita teoksia myymällä miehet saivat nimittäin lisäänsioita. Toiminta pyrittiin järjestämään mahdollisimman vapaamuotoiseksi eikä suurempia väärinkäytöksiä ainakaan alkuvuosina ilmennyt. Ulkoilua harrastettiin laajemmin kesäisin. J.V. Castrénin mielessä väikkynyt vankien ahkeroiminen omilla viljelyspalstoillaan tehtiin mahdolliseksi, tosin ainakaan vuonna 1964 "kasvitarhan hoitoa ei kenenkään todettu harrastaneen."⁴⁴

Pakkolaitoksen avoin osasto toimi aina vuoden 1960 toukokuun alkuun asti Iskolan lisärakennuksessa. Tällöin otettiin käyttöön myös osa Iskolan päärakennuksesta. Eristettyjen määrä kasvoi nopeasti 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Vuoden 1960 lopussa heitä oli kaikkiaan 50, seuraavan vuoden lopussa jo 124. Huippunsa heidän lukumääränsä saavutti heinä-elokuussa 1962, jolloin se oli 150. Vuoden 1961 alusta koko Iskolan osasto varattiinkin pakkolaitoksen käyttöön.

Vuoden 1962 maaliskuussa eristettyjä jouduttiin sijoittamaan myös Kestilän osastoon, toukokuun alusta vuoden loppuun sekä vuoden 1963 heinäkuusta seuraavan vuoden lokakuuhun Kestilän osasto oli miltei yhtäjaksoisesti pakkolaitoksen käytössä. Kestilän käyttäminen eristettyjen sijoituspaikkana tuli varsin kalliiksi, sillä osastossa oli tilaa 60 miehelle, mutta enimmillään siellä oli pyttyläisiä vain puolet tästä määrästä. Näiden lisäksi vuoden 1960 helmikuussa Iskolaan valmistettiin päärakennuksen pohjakerrokseen erityinen järjestysosasto pakkolaitoksen avointa osastoa varten, mutta tätä ei kuitenkaan käytetty, koska tilat katsottiin tarkoitukseen sopimattomiksi. Suurimmillaan pakkolaitoksessa oli tilaa 162 miehelle.⁴⁵

Eristettyjen mielialat olivat jokseenkin tasaiset, selviä ja jatkuvia valituksen aiheita olivat vuodesta toiseen säästö- ja työosuusrahojen pienuus muihin osastoihin verrattuna, ajoittain vallinnut asunto-olojen ahtaus ja yksinäishuoneiden puute sekä sisätyömahdollisuuden puuttuminen. Iskolan päärakennuksen ja tallipytyyn välillä näyttää olleen eroa, päärakennuksessa asuttiin ahtaammin, tallipyty oli viihtyisämpi.

"Kierrellessä Iskolan sellirakennuksessa pakkolaitokseen eristettyjen huoneissa kiinnittyy huomio tietynlaiseen johdonmukaiseen epäsiisteyteen ja suttuisuuteen. Eristettyjen tavarat ovat hajan hajan, pöydillä on kaikenlaista rojua, tupakan poroa ja tuhkaa, kirjat ovat epäjärjestyksessä. Kaikkialla on huolimaton, väliaikaisuuden tuntu ikäänkuin siellä ajateltaisiin, että sijoitus näihin huoneisiin on vain aivan väliaikainen. Avo-osastoissa sensijaan oli paljon siistimpää ja kodikkaampaa, huoneissa oli huomattavasti parempi järjestys, seinillä oli tauluja ja soittopelejä, kissat kulkivat käytävillä ja tunnelma oli paljon kodikkaampi ja leppoisempi."⁴⁶

Pakkolaitoslain alkaessa tuottaa niitä seurauksia, joita siltä ilmeisesti laatimisvaiheessa odotettiin, eristettyjen kokonaismäärä kasvoi kaikkiaan yli kolmen sadan. Heistä noin kaksi kolmannesta oli sijoitettuina Turkuun ja yksi kolmannes Sukevalle, lisäksi pieni osa on ollut pääasiassa Hämeenlinnan läänin- ja keskusvankilaan. Myös miesten keski-ikä avoimessa osastossa laski vuoden 1954 54:stä vuoden 1964 44 ikävuoteen. Eristettyjen koevapaudet eivät onnistuneet kovin hyvin, noin kolmannes avoimesta osastosta koevapauden päästetyistä jäi määräämääränsä saapumatta takaisin vankilaan. Vielä huonommin onnistuivat ehdonalaiset vapaudet, joista vain 20 - 30% onnistui. Ilmeisesti tämän vuoksi vankilaoikeus ryhtyi kiristämään ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä vuonna 1964, millä oli välitön vaikutus miesten mielialaan avoimessa osastossa. Epämääräiseksi ajaksi eristäminen lisää tietysti vangin karkaamishalukkuutta. Karkaamiset yleistyivät pakkolaitosvankien ryhmässä vuosi vuodelta. Ne eivät johtuneet niinkään avoimen osaston olosuhteista, vaan tapahtuivat pääasiassa silloin kun siirtoanomus, koevapaus tai ehdonalaiseen vapauteen pääsy oli evätty. Valtaosa 1960-luvulla Sukevan keskusvankilasta karanneista vangeista oli juuri pyttyläisiä.⁴⁷ Pakkolaitoksesta muodostui järjestelmä, josta eristetyt oli lopulta hyvin vaikea päästä pois, ehdonalaisen vapauden menettämisen jälkeen hänen oli vietettävä vähintään vuosi pakkolaitoksessa ennen kuin uusi vapautuminen tuli lain mukaan mahdolliseksi. Jos hän ehdonalaisen vapauden aikana syyllistyi rikokseen, josta tuomittiin yli vuoden mittainen vapausrangaistus, hänen oli jälleen ensin kärsittävä tuomioistuimen määräämä rangaistus täydelleen ja sen lisäksi oltava pakkolaitoksessa vuosi ennen kuin vapautuminen aikaisintaan tuli uudelleen ajankohtaiseksi.

Pakkolaitoksen avoimen osaston toiminta Sukevalla lakkasi vuonna 1967 kun 1.2. lukien tuli voimaan uusi vankisijoitustaulukko. Pakkolaitoksen avo-osasto siirrettiin Huittisten varavankilaan. Sukevan keskusvankilaan siirrettiin maamme kaikki pakkotyöläiset, joita aikaisemmin oli säilytetty Pelson varavankilassa.

Vankilan pastorina tuohon aikaan toiminut Jorma Kauko oli seuraamassa pyttyläisten lähtemistä Huittisiin:

"Kun heitä siirrettiin sitten kerran etelään, tuli siirrossa mieleen viime suursodan saksalaisten keskitysleirien vankisiirrot sellaisina kuin niistä on kerrottu: jonkinlainen pahvikoppi kuorma-auton lavalle ja siihen miehiä enemmän kuin oikeastaan sopi; ilkeä pakkasviima asemalla, missä he seisoivat sivussa pihasta ratavallilla lumikinoksissa; juna viipyi; kenellä heistä oli jokin pahvilaatikko ja siinä koko omaisuus, kenellä ei edes senkään vertaa; ei päällystakkeja, kädet syvällä taskuissa, takkien ja puserojen kaulukset nostettuina ylös tuulta vasten, pikku kengät, sekava joukko keski-ikäistä ja vanhaa miestä. Jotkut heistä olivat tahtoneet ottaa mukaansa kissan tai linnun tai pienen hiiren, joita he olivat hoidelleet selleissään, mutta sitä ei heille kenellekään suotu. Eläimet jäivät, minne jäivät. Saattoväkenä olivat vain vartijat, ja heillä pistooli viran vuoksi taskussa; ei omaisia eikä tuttavvia, sillä niitä ei heidän maailmassaan ollut - ei ollut eikä ole."48

1960-luvun lopun liberaalissa kriminaalipoliittisessa keskustelussa puututtiin myös vaarallisten rikoksenuusijain eristämiseen. Epäkohdaksi katsottiin eristämispäätöksen perustuminen epämääräisesti siihen, mitä henkilön vastaisuudessa pelättiin tekevän. Toiseksi esille nostettiin ristiriita sen välillä, miten yleinen mielipide tunneperäisesti tulkitsee nimityksen "vaarallinen rikoksenuusija" ja että kyse oli pääasiassa lukuisiin omaisuusrikoksiin syyllistyneiden pikkuvarkaiden ryhmästä, joka ei missään sanan järkevässä mielessä vaarantanut muiden turvallisuutta.⁴⁹

Pakkolaitoslainsäädännön uusiminen tapahtui vuonna 1971. Nykyinen laki kohdistuu vain väkivaltarikollisiin.

Viitteet

Sisällysluettelo

Seuraava luku

Lähdeluettelo

1. Sukevan keskusvankilan arkisto, SKV:sta karannet vangit v. 1946-1964; Uusi Suomi 12.7.1946; Helsingin Sanomat 12.7.1946.
2. Sukevan keskusvankilan johtokunnan pöytäkirjat 1946-1950. Ks. myös Žijälä, 1949, s. 6-9.
3. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1945-1950.
4. Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1947.
5. Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1946.
6. Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1949.
7. Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1951.
8. Laitinen 1982, 210; Nieminen 1982, 7-8.
9. Sukevan keskusvankilan arkisto, Rumon työsiirtolan asiakirjoja; Nieminen 1982, 1-2.
10. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1945-1951.
11. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1950-1952.
12. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1950-1954.
13. Juntunen 1951, 22.
14. Vankienhoitolaitoksen ylilääkärin tarkastuskertomus 22.8.1952; Sukevan keskusvankilan vuosikertomus 1955.
15. Sukevan keskusvankilan johtokunnan pöytäkirja 17.2.1956 liite 1 #12.

16. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1954-1960. Vankeinhoidon rakennustarkastajan kertomus 24.-25.1.1956.
17. Sukevan keskusvankilan rakennusmäärärahaehdotukset vuodelle 1955. Liite johtokunnan pöytäkirjaan 13 # 29.1.1954; Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1955-1960.
18. Maataloustarkastajan kertomus 16.-18.5.1951.
19. Maataloustarkastajan kertomus 23.4.1952.
20. Vankeinhoito 1934:7, 131; Vesalainen 1952, 113-114.
21. Oma-Apu ry:n vuosikertomus 1963.
22. Vesalainen 1952, 115.
23. Oma-Apu ry:n pöytäkirjat 1960-1980.
24. Komulainen 1987.
25. Vankeinhoito 1950:5-6, 71-72.
26. Kalliosuon Sisun asiakirjoja.
27. Hannula, 1981, 163.
28. Hannula, 1981, 163.
29. Ks. ko. lain lisäksi esim. Anttila 1957, 31-32.
30. Lainevirta 1957, 13-14.
31. Perustuu Lainevirran (1957, 14 ja 23-25) esitykseen, joka arkisto- ja kirjallisten lähteiden lisäksi tukeutuu vankeinhoidontarkastaja Veikko Virtasen haastatteluun. Ks. myös Miikkulainen 1961.
32. Vuori 1950.
33. Lainevirta 1957, 30-34.
34. Lainevirta 1957, 24-25.
35. Sukevan keskusvankilan vuosikertomukset 1954-1959.
36. Lainevirta 1957, 35-36.
37. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomus 1962.
38. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomus 1963.
39. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomus 1962.
40. Lainevirta 1957, 41.
41. Lainevirta 1957, 42.
42. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomus 1962.
43. Lainevirta 1957, 43-44, 60.
44. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomus 1964.
45. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomukset 1962-1964.
46. Vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin tarkastuskertomus 3.2.1965.
47. Sukevan keskusvankilan puolivuotiskertomukset 1954-1964.
48. Kauko 1971, 118.
49. Ks. esim. Mäkelä 1967, 52-54; myös Komiteanmietintö 1969:B 72, 13-22.

LUKU 5

V KOHTI NYKYPÄIVÄÄ

Sukevan "suuri muutto"

Sukevan keskusvankilan syrjäinen sijainti suuriin kaupunkeihin ja niiden tarjoamiin monipuolisiin palveluihin nähden on kautta aikojen rajoittanut laitoksen henkilökunnan yhteiskunnallis-sosiaalisia

rientoja. Niin kauan kuin Suomi oli vielä yhteiskuntarakenteeltaan selvästi maatalousvaltainen maa, ei kehitys Sukevallakaan kääntynyt taantumisen suuntaan. Päin vastoin, henkilökunnan vireä ja monipuolinen toiminta osoittaa, miten yhteistoiminnan avulla on saavutettu elintasoja ja viihtyvyyttä kohottavia tuloksia. Silti suomalaisen yhteiskunnan raju rakennemuutos 1960-luvulla ei jättänyt Sukevan keskusvankilankaan ympärille muodostunutta yhteisöä koskemattomaksi. Mitä enemmän yhteiskunnan valtakulttuuri kaupungistui, kulutuskeskeistyi ja yksityistyi, sitä enemmän henkilökunnan keskuudessa syntyi pyrkimyksiä hakeutua pois korpivankilan varjosta. Tämä ilmeni ensin virkamiesten suurena vaihtuvuutena ja siirtymisenä etelän kaupunkivankiloiden palvelukseen, muun henkilökunnan piirissä hieman myöhemmin muuttoliikkeenä läheisiin kaupunkiin, pääasiassa Iisalmeen.

Ensimmäinen reaktio muuttuvaan tilanteeseen oli vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri Martti Paloheimon muistio "Virkamiesten viihtyminen Sukevan keskusvankilassa" tarkastuskäynniltä vuodelta 1964. Vankeinhoito-osastoa oli alkanut huolestuttaa se, että virkailijat eivät viihtyneet toimissaan Sukevalla, vaan hakeutuivat sieltä muualle heti ensimmäisen tilaisuuden tullessa. Paloheimo tutkaili tämän ilmiön mahdollisia syitä ja päätyi lähinnä neljään tekijään, jotka olivat vankilaa ympäröivä luonto, vankilan sijainti, virkailijoiden epäedullinen taloudellinen asema sekä nuorison kouluolojen hankaluus.

Paloheimo yltyi suorastaan kaunopuheiseen kieleen luonnehtiessaan Sukevan luonnonolosuhteita:

"Sukevan keskusvankila sijaitsee pohjoisessa, luonto ympärillä on apeata, karua ja maisema jollakin tavoin lohduton. Tosin itse vankilan ympäristö on rohkeampaa mutta heti lähistöllä avautuu asumaton korpimaisema. Lähistöllä on kyllä erämaajärvimaisemaakin, joka kesällä saattaa olla kaunista, mutta senkin viehäytys kuluu vähitellen. Kesät ovat kylmiä, ainainen hallanvaara tekee masentavan vaikutuksen, naiset eivät saa kukkia ja puutarhaansa menestymään. Luonnon merkitystä ihmisten viihtymiselle ei tule aliarvioida, se saa aikaan ainakin sen, että ihmiset eivät halua suunnitella pysyvää elämää epäystävällisen ja karun luonnon keskellä."

Vankilan sijainnilla Paloheimo viittaa läheisten kaupunkien huvitus- ja kulttuuriannin vaatimattomaan määrään:

"Nämä kaupungit eivät voi houkuttaa huvitteluelämällään eikä juuri kulttuuritilaisuuksillaan. Niiden hotellit, ravintolat ja huvipaikat on varsin pian koluttu ja osataan jo yhden käynnin perusteella. Ihmiset tuntevat joutuneensa kovin kauaksi ja eroon kulttuuriatmosfääristä."

Tärkeimpinä viihtymättömyyden syinä hän näkee taloudelliset seikat, vaikeudet, kuten hän kirjoittaa. Sukevalla ei nimittäin palkkaukseen sisältynyt syrjäseutulisää ja kunnan veroäyri oli korkea kaupunkiin verrattuna. Esimerkiksi keskusvankilan johtajan ja talouspäällikön viroissa oli vain yksi palkkaluokka enemmän Kuopion lääninvankilan vastaaviin virkoihin verrattuna, vaikka tehtävien vastuullisuus miellettiin huomattavasti suuremmaksi. Korkea veroäyri aiheutti sen, että virkailijoiden nettotulot jäivät vähäisemmiksi kuin Kuopiossa. "Ei näinollen ole ihme jos virkailija hakeutuu helpommille päiville ja suuremmille tuloille pienempään paikkaan ja lisäksi kaupunkiin."

Kunnallisen keskikoulun puuttuminen ja erityisesti se, että lähimmät lukiot olivat Iisalmissa ja Kajaanissa aiheuttivat suuren taloudellisen rasituksen lapsiperheille. Koulunsa lopettaneille nuorille ei tarjoutunut työtä paikkakunnalla, ei myöskään koululaisille kesälomien aikana.

"Kaikista näistä seikoista johtuu, että virkamies, varsinkin, jos hänellä on lapsia, ajattelee alusta alkaen: "Tulevaisuus ei voi olla täällä." Mieleessä on jo Sukevalle lähtiessä ajatus, että sijotus sinne

on vain väliaikainen. Tällaisen mielialan vallassa eivät erilaiset viihdytysmuodot voi paljoakaan saada aikaan. Tosiasiassa on Sukevalla yhtä ja toista toimintaa, varsinkin rouvat ovat olleet ahkeria, kerhotoimintaa on harrastettu paljonkin. Perheet käyvät toistensa luona iltaa istumassa mutta ei kovinkaan paljoa, tällaista seurustelua ei väen vängällä voi saada aikaan. Televisio on tuonut suuren avun viihtymiseen mutta on samalla vähentänyt huomattavasti tarvetta kanssakäymiseen. Autoja on monella, nykyisin noin 50:llä perheellä näyttää olevan auto, jota pidetään yhä enemmän välttämättömänä huonojen yhteyksien vuoksi."

Tilannetta verrataan usein mielellään Pelson vankilaan, jonka olosuhteet ja vaiheet ovat olleet varsin yhtäläiset Sukevan kanssa. Paloheimokin ihmettelee pelsolaisten tyytyväisyyttä ja viihtymistä.

"Tämä johtuu mm. paremmista kouluoloista mutta myös muista vaikeasti selitettävissä olevista tekijöistä, joita helsinkiläisen on vaikeata ymmärtää. Minun mielestäni Pelso olisi paljon enemmän "Jumalan hylkäämä paikka" kuin Sukeva, mutta näin ei näytä olevan paikkakuntalaisten mielestä."

Paloheimon ratkaisuehdotukset ovat yksinkertaisia. Lasten kouluoloja täytyisi kohentaa, paikkakunnalle pitäisi saada nuorille työtä antava teollisuuslaitos, virkailijoiden palkkaa olisi huomattavasti nostettava ja sen tulisi olla selvästi ja tuntuvasti parempi kuin esimerkiksi lääninvankiloissa.1

Paloheimon muistio kiinnittyy selkeästi patriarkaaliseen käsitykseen perheestä ja virkamiesistä, joka on koko perheen elättäjä. Ahkerat rouvat hoitelevat puutarhojaan ja perheiden lapset opiskelevat ylioppilaiksi. 1960-luvun loppupuolella kuitenkin naisten osallistuminen työelämään laajeni nopeasti ja merkittävästi Suomessa. Juuri tämä kehitys näyttää laukaiseen myös Sukevalla henkilökunnan muuttoliikkeen pois vankilan läheisyydestä.

Sukevan "suuresta muutosta" ei ole ollut käytettävissä juuri tuota ajankohtaa koskevia tietoja. Sen sijaan kesällä 1987 käynnistyi tutkimus Sukevan keskusvankilan henkilökunnan asuinpaikkavalinnoista ja niiden vaikutuksista, minkä yhteydessä kerätystä kyselyaineistosta voidaan tehdä eräitä johtopäätöksiä. Vankeinhoito on hyvin miesvaltainen ala, yli 80% Sukevan keskusvankilan henkilökunnasta on miehiä. Lähes 80% henkilökunnan jäsenistä on naimisissa tai avoliitossa. Kyselyyn vastanneista noin 40% asuu Sukevan kylällä tai vankilan ympäristössä, peräti 25% asuu Iisalmessa, 20% muualla Sonkajärven kunnassa ja 9% Vieremällä tai Kajaanissa. Kotikunnan mukaan 60% on sonkajärveläisiä. Kysyttäessä nykyiselle asuinpaikalle muuton tärkeintä syytä niiltä, jotka asuvat Sonkajärven kunnan ulkopuolella, oli ylivoimaisesti yleisin syy puolison työpaikka, seuraavaksi yleisin oli lasten koulunkäynti. Kysyttäessä samaa asiaa Sonkajärven kunnassa, mutta ei Sukevalla asuvilta, oli puolison työ odotetusti yleisin syy, toiselle sijalle tuli kotitilalla asuminen. Myös lasten koulunkäynti oli merkittävä syy asuinpaikan valinnalle jälkimmäisessä ryhmässä.2

Keskeisin syy jonkin muun asuinpaikan kuin Sukevan valitsemiseen on siis ollut puolison työpaikka. Syy naisten työssäkäymisen yleistymiseen lienee taas ollut omistusasunnon hankkiminen. Muuttoliikkeen alkuvaiheisiinhan kytkeytyy myös omistusasuntojen hankkimista tukevan yhteiskuntapolitiikan voimistuminen. Muuttoliike suuntautui keskeisesti Iisalmeen ja Rutakolle, Sonkajärven kuntakeskukseen. Asuntojen ja tonttien hinnat olivat täällä edullisemmat kuin esimerkiksi Kajaanissa, lisäksi uusia asukkaita houkuteltiin Sonkajärvelle edullisilla asuntolainoilla.

Muutto ei tapahtunut äkillisenä purkauksena, vaan hitaana ja tasaisena virtana useiden vuosien aikana. Se sattui kuitenkin ajallisesti yhteen vankilan oman viimeisimmän asuntorakennusvaiheen kanssa. Kortekankaalle valmistui nimittäin 1970-luvun alkupuolella kolme rivitaloa, jotka lopullisesti ratkaisivat vielä siihen asti vallinneen riittävän korkeatasoisten vuokra-asuntojen puutteen. Tilanteen paraneminen tuli kuitenkin liian myöhään ja asukkaiden virta pois Sukevalta oli jo alkanut. Asukkaiden väheneminen on synnyttänyt palvelujen vähenemisen itseään vahvistavan kierteen.

Vankilatyön teollistuminen 1969 - 1973

Vankilan maataloudessa kohdattiin 1960-luvun kuluessa kasvavia ongelmia. Hallan ja epäedullisten sääolosuhteiden vuoksi sadot olivat toistuvasti vaatimattomia. Peltoviljelyä yritettiin tehostaa luopumalla omavaraistavoitteesta esimerkiksi perunan osalta ja siirtymällä entistäkin enemmän rehun tuotantoon. Karjatalouden ongelmaksi muodostui suomenrotuisen karjan verraten alhainen tuotto. Iskolan karjan tuotto pysyi jokseenkin ennallaan, mutta tätä pienemmän Kalliomäen karjan tuotto alkoi jopa laskea. Ongelma ratkaistiin siirtymällä vähitellen ayshire-rotuun ja maidontuotannosta lihakarjan kasvatukseen. Edellisten lisäksi vankilan metsähoitosuunnitelmaa laadittaessa osoittautui, että vankilan hallussa olevan metsän puuvaranto ja vuotuinen lisäkasvu olivat sängen vähäisiä.³

1960-luvun lopussa Suomessa jouduttiin maatalouden ylituotantokriisiin, jota ryhdyttiin ratkaisemaan radikaaleilla tuotannon supistamistoimenpiteillä. Myös vankiloiden maataloutta pienennettiin, toimenpideohjelma hahmoteltiin Yhteisöjen maataloustuotannon supistamiskomitean mietinnössä. Sen mukaan vankeinhoitolaitoksen oli vuosina 1970 - 1971 jätettävä hallinnassaan olevasta peltoalasta vähintään 1125 hehtaaria maataloustuotannon ulkopuolelle, mikä merkitsi tuotantoalan vähentämistä lähes puolella. Edelleen maatalousvankiloiden oli supistettava maidontuotantoaan vuoteen 1971 mennessä vähintään 40% vuoden 1969 tuotantoa pienemmäksi. Ohjelma edellytettiin toteutettavan kuitenkin sillä ehdolla, että vankeinhoitolaitokselle osoitettaisiin tarvittavat määrärahat, jotta vankien työllisyys maataloustuotannon supistuessa saataisiin muulla tavoin tarkoituksenmukaisesti järjestetyksi.⁴

Rajuimmin Sukevan keskusvankilassa supistettiin maataloutta vuonna 1970. Peltoja paketoitiin 200 hehtaaria ja lypsylehmien lukumäärä pudotettiin 130:stä 60:een.⁵ Maataloustuotantoon jäi loppujen lopuksi noin 125 hehtaaria, loput pelloista määrättiin metsitettäväksi 25 hehtaarin vuositavoitteella. Metsittäminen ei ottanut onnistuakseen, sillä annetut tavoitteet osoittautuivat liian suuriksi työvoimapulaa potevalle vankilalle. Usein liian pieninä istutetut taimet tukehtuivat heinän keskelle runsaasti lannoitetuilla pelloilla ja kaiken lisäksi myyrät aiheuttivat suuria tuhoja, olipa kysymyksessä mikä puulaji tahansa.⁶

Työtoiminnan uudelleenjärjestelyä varten laadittiin teollistamisohjelma, joka oli määrä toteuttaa vuoteen 1973 mennessä. Teollistamisohjelman suunnittelua ja toteutusta vaikeutti samaan aikaan tapahtunut vankimäärien huomattava pieneneminen. Vuosien 1968 - 1973 välisenä aikana koko maassa vankien päivittäinen keskimäärä laski yli seitsemästä tuhannesta alle viiden tuhannen. Tämä oli pääasiassa seurausta juopumuksen dekriminialisoinnista sekä sakon muuntorangeistusta koskevan säädösten muutoksista, jotka käytännössä poistivat sakkolaiset vankiloista.⁷ Sukevan keskusvankilassa vankien päivittäinen keskimäärä laski 1960-luvun puolivälin yli viidestä sadasta 1970-luvun alussa lähelle kolmea sataa, alimmillaan vankivahvuus oli 280 tuntumassa. Vankimäärien pysyessä näin alhaisina oli vankien työpaikkoja vähennettävä, sillä maatalouden, teollisuuden ja rakennustoiminnan hoitaminen alle 300 vangin keskimääräisellä vahvuudella ei olisi onnistunut ilman taloudellisia tappioita, varsinkaan maatalouden kannalta kiireisenä kesäaikana.

Tästä saatiin makua vuosina 1971 ja 1972, jolloin osaltaan juuri työvoiman puutteen vuoksi kiireellisiä peltotöitä jäi tekemättä. Työpaikkojen vähentäminen juuri maataloudesta oli luontevaa, sillä teollisiin työpaikkoihin oli investoitu jo varsin paljon. Lisäksi vankimäärien kausivaihtelu ja maatalouden työvoimantarve osuvat normaalisti tasan päinvastaisiksi - kesällä, jolloin maataloudessa eletään kiireisintä aikaa, on vankien määrä yleensä pienimmillään. Eräänä mahdollisuutena pohdittiin jopa koko maataloustuotannon lopettamista Sukevan keskusvankilassa. Ongelma ratkaistiin vuosien 1972 - 1976 taloussuunnitelman esityksen mukaisesti siten, että maatalous keskitettiin Iskolan osastoon ja teollisuus Kalliomäelle.⁸

Teollistaminen suunnattiin perinteisille vankilatyön aloille, puu- ja metalliteollisuuteen. Ensimmäisenä vaiheena oli uuden sahalaitoksen rakentaminen. Toimintansa se aloitti vuoden 1972 alussa. Jo vuonna 1967 oli puusepänteollisuutta laajennettu ottamalla Kalliomäen tallirakennus veneveistämön käyttöön. Vuoden 1972 aikana valmistui puusepänteollisuuden käyttöön kevytrakenteinen kaarihalli. Vuosittain valmistettavien veneiden määrä voitiin 1973 nostaa yli viiden sadan. Muita merkittäviä puuteollisuuden tuotteita ovat olleet kalusteet, saunamökit, sonkajärveläiselle puutalotehtaalle tehdyt alihankintatyöt sekä puolustusvoimille valmistettavat ammuslaatikot. Viimeinen suuri teollisuusinvestointi oli Kalliomäen navettaan rakennettu metalliverstas, joka valmistui syksyllä 1973. Metalliteollisuuden valmistusartikkeliksi otettiin alusta lähtien teräksiset vaatekaapit. Lisäksi verstaan tiloissa toimii autokorjaamo. Teollistamisohjelmaan liittyen myös tiilitehdasta koneistettiin.⁹

Teollisten vankityöpaikkojen osuus suhteessa muihin työtehtäviin ei suinkaan lisääntynyt teollistamisohjelman toteuttamisen seurauksena. Tämä käy ilmi verrattaessa vankien työhönsijoittelua 1960-luvun alkupuolen ja 1970-luvun loppupuolen välillä. Kuusikymmentäluvulla työtehtävät jakautuivat pääpiirteissään siten, että teollisuus työllisti hieman yli ja maatalous hieman alle kolmekymmentä prosenttia, talous- ja huoltotyöt noin kaksikymmentä prosenttia, suurimman osan lopusta kahdestakymmenestä prosentista muodosti töistä estyneiden ryhmä. Teollistamisohjelman toteuttamisen jälkeen teollisuus tarjoaa edelleen yhden kolmanneksen työpaikoista, mutta maa- ja metsätalouden osuus on supistunut vain noin kymmeneen prosenttiin. Taloustöiden ja työstä estyneiden osuudet eivät ole merkittävästi muuttuneet. Maataloustuotannon supistamisen vapauttama työvoiman osuus on siirtynyt erilaisiin sisätyötehtäviin sekä ammattikurssien ja opiskelun takia työstä vapautettujen ryhmään. Oleellinen teollistamisen vaikutus olikin se, että vankilatyön tuottavuutta voitiin voimakkaasti kohottaa. Samalla kun tuotannon määrä on kasvanut, on teollisissa töissä työskentelevien vankien määrä reaalisesti vähentynyt noin kolmanneksen.¹⁰

Viimeaikaisia kehityspiirteitä

Laajin koko vankeinhoitolaitosta koskenut muutos 1970-luvulla oli rangaistusten täytäntöönpanon periaatteiden uudistaminen. Krimitaalipolitiikan alueella oli omaksuttu laajemminkin muussa yhteiskuntapoliittisessa suunnittelussa käytetty ajattelutapa ja sen mukaisesti myös vankeinhoidon tavoitteita ryhdyttiin muuttamaan. Tämän kehityksen taustalla oli vankeinhoidon toimintaa ohjanneita hoitoidelogeisia ja sopeuttamistavoitteita kohtaan suunnattu kritiikki 1960-luvun loppupuolella. Vankeinhoidossa irtauduttiin rikoksenteleijän parantamisen ajatuksesta ja uusi tavoite määriteltiin negatiivisesti rangaistuksen täytäntöönpanon järjestämiseksi siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta, vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista vapaaseen yhteiskuntaan. Lainsäädännön tasolla uudistustyö tapahtui kahdessa vaiheessa, ensin 1971 täytäntöönpanoasetuksen osittaisuudistuksena, sekä heinäkuun alussa 1975, jolloin tulivat voimaan sekä uudistettu rangaistusten täytäntöönpanoasetus että uusi vankeinhoitoasetus.¹¹

Olellainen muutos vuoden 1971 uudistuksessa oli vankien poistumislupajärjestelmän laajentaminen, toisin sanoen säännöllisen lomajärjestelmän käyttöönotto. Toinen tärkeä seikka oli mahdollisuuksien luominen yksityisiin keskusteluihin psykologin tai muiden sopivien henkilöiden kanssa. Tässä vaiheessa myös Sukevan keskusvankila sai oman psykologin virkansa. Vuoden 1975 RTA-uudistuksessa poistettiin ero vankeus- ja kuritushuonerangaistusten väliltä ja käyttöön jäi yksi vapausrangaistuslaji, vankeus. Progressiivisen käsittelymenetelmän pistearvostelu- ja vankiluokkajärjestelmä purettiin, mikä merkitsi vankien keskinäisen aseman periaatteellista yhdenmukaistamista oikeuksien ja etuuksien suhteen. Erityisesti rahankäytössä tämä on lisännyt oikeudenmukaisuutta. Joskin vanki edelleen on velvollinen tekemään työtä rangaistusaikanaan, antavat uudet säädökset nyt mahdollisuuden luotettavaksi katsotulle vangille siviilityöhön rangaistuslaitoksen ulkopuolella. Kokonaan tai osaksi vanki voidaan vapauttaa työstä opintojen harjoittamisen takia. Opetustoiminnan painopiste on siirretty ammattiopetukseen. Sukevalla toimii tätä tarkoitusta varten erityinen kurssipiste, jossa yhteistyössä Iisalmen ammatillisen kurssikeskuksen kanssa järjestetään pääasiassa puu- ja metallialan kursseja. Muita uudistuksia ovat olleet mm. jo aikaisemmin toteutettu kirjesensuurin lopettaminen - tarkastus kohdistuu enää vain niihin tapauksiin, joissa epäillään kirjeenvaihto-oikeuden väärinkäyttöä - sekä ruumiinrangaistusten poistaminen kurinpitörangaistuksista. Vankien vapaa-ajankäytön sääntely on lieventynyt, vangit saavat viettää vapaa-aikansa yhdessä.

Tärkeä muutos on ollut avolaitosjärjestelmän laajentaminen. Sukevalla Iskolon osastosta muodostettiin oma avolaitososastonsa, joka aloitti toimintansa osaston peruskorjauksen jälkeen maaliskuussa 1978. Avolaitoksessa olevan vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin järjestyksen ylläpito ja hyvän työkurin noudattaminen vaativat. Valtion lukuun tehtävästä työstä maksetaan käypää palkkaa, miehet saavat myös pitää rahaa hallussaan.

Vuoden 1975 RTA-uudistuksessa tehtiin mahdolliseksi vankien ja omaisten tapaamiset ilman valvontaa. Kuitenkin vasta kymmenen vuotta myöhemmin ryhdyttiin Sukevalla, ensimmäisenä vankilana Suomessa, järjestämään näitä perhetapaamisia. Johtaja Matti Karvonen tutustui vuonna 1983 johtajien neuvottelupäivillä Ruotsin vankiloiden perhetapaamisten käytännön järjestelyihin. Vuonna 1984, jolloin Sukevalla avattiin uusi osasto, Karvonen teki asiasta muistion henkilökunnalle. Asiasta käytiin vankeinhoito-osastossa neuvottelu, jossa perhetapaamisille näytettiin vihreää valoa. Sukevalla sovelletaan Ruotsin mallin mukaista avio- ja avoparien tapaamiskäytäntöä. Perhetapaamisoikeuden myöntämisen edellytyksenä on toteennäytetty parisuhde. Tapaamisoikeus on myönnetty noin kerran kuukaudessa kahdeksi tunniksi. Tapaamiset on järjestetty viikonloppuisin, koska tämä on sopinut usein pitkienkin matkojen päästä tuleville tapaajille.¹²

Sukevan keskusvankilaa on laajennettu viimeisen vuosikymmenen aikana kahteen otteeseen. Juukan kuntaan Pohjois-Karjalaan peruskorjattiin vanhan meijerin tiloihin vuosina 1978-1979 suljettu vankilaosasto. Osastoon voidaan sijoittaa 40 vankia ja siellä toimii puusepäntöhuone, jossa valmistetaan hirsi- ja kelomökkejä.

Huomattavasti laajempi rakennushanke oli keskusosaston sauna- ja talousosaston perusparantaminen ja lisärakennus vuosina 1982 - 1984. Aikaisemmin laitoksen talousosasto toimi päälaitoksen pohjoisiosassa vain noin 370 m² tiloissa, joihin oli sijoitettu vastaanotto-osasto, sauna- ja peseytymistilat sekä varusteiden varastot. Varsinaisia matkasellejä ei laitoksessa ollut lainkaan, ei myöskään liikuntaan tarkoitettuja tiloja. Juhlasalia käytettiin mahdollisuuksien mukaan erilaisten harrastusten toimipaikkana, mutta salin mataluuden vuoksi esimerkiksi pallopelien pelaaminen oli siellä mahdotonta. Sen lisäksi, että tilat olivat puutteelliset ja hajallaan eri puolilla vankilarakennusta, ne olivat huonokuntoisia ja välineistöltään alkeellisia. Niinpä lisärakennuksen

perustamissuunnitelmassa todettiin, etteivät ko. tilat Sukevan keskusvankilassa vastanneet nykyaikaisen vankeinhoidon vaatimuksia. Majoitustilojen suhteen oli syntynyt myös lisätilarvetta olemassa oleviin työpaikkoihin verrattuna Iskolon osaston ja päälaitoksen 1977 alkaneen vankiosastojen peruskorjauksen jälkeen. Lisärakennus pyrittiin suunnittelemaan siten, että vankilan kokonaistoiminta parani yhteydenpidon ja valvonnan suhteen. Uudessa osassa ovat nykyään liikunta-, pesu- ja saunatilat, vastaanotto-osasto, majoitusosastot 70 vangille, sairaanhoidon tilat, varusteiden varastot, kirjasto sekä monikäyttötilat tapaaajia, opetusta, kerhotoimintaa yms. varten.

Viitteet

Sisällysluettelo

Lähdeluettelo

1. Vankeinhoitolaitoksen ylilääkäri Martti Paloheimon muistio "Virkamiesten viihtyminen Sukevan keskusvankilassa." 1.2.1964. Liitetty tarkastuskertomuksiin.
2. Koponen-Bisi 1988.
3. Maataloustarkastajan kertomukset 22.-23.11.1961, 22.-23.1.1963, 17.-18.9.1963, 13.6.1964, 19.10.1964, 11.-12.10.1965.
4. Komiteanmietintö 1974:82, 8-9.
5. Tuotantopäällikön tarkastuskertomus 18.8.1970.
6. Esim. johtaja Karvosen kirje vankeinhoito-osastolle 20.2.1975.
7. Aho - Karsikas 1980, 43, 110.
8. Johtaja Myntin kirje Vankeinhoito-osastoon 1.10.1971.
9. Tarkastajan kertomukset 18.8.1970, 21.10.1970, 4.5.1971, 13. - 15.4.1971, 4. - 5.8.1971, 28. - 29.2.1972, 19.12.1972, 27.3.1973, 4.9.1973.
10. Tiedot kerätty tarkastajien kertomusten työhönsijoittelutaulukoista vuosilta 1960-1965 ja 1976-1978.
11. Ks. esim. Matinpuro 1981, 53-64.
12. Kempas 1986.

Arkistolähteet

Valtionarkisto

Vankeinhoitohallituksen asiakirjoja 1867 - 1922

- Vankeinhoitohallitus; Kanslia; Vankisiirtoloiden ja kuritushuoneiden järjestys- ja ohjesääntöasiakirjat 1913 - 1921. Hb 3.
- Vankeinhoitohallitus; Kanslia; Sukevan keskusvankilan laajennusasiakirjat 1918-1920. HB 14.
- Vankeinhoitohallitus II:1; Sukevan ja Konnunsuon keskusvankilan rakennustoimikunnan asiakirjoja 1913 - 1926. Hb 16.

Vankiloiden tutkimustoimiston arkisto

- Sukevan keskusvankila. H 11 - H 16.
- Sekalaisia asiakirjoja J 1 - J 3.

Sukevan keskusvankilan arkisto

- Vuosikertomukset 1919 - 1986
- Vankilan johtokunnan pöytäkirjat 1918 - 1986

- Oikeusministeriön vankeinhoidon tarkastajien tarkastuskertomukset 1923 - 1943
- Vartiopäällikön päiväkirjat 1939 - 1947
- Rumon työsiirtolan asiakirjoja 1948
- Sekalaisia asiakirjoja
- Muistutuskirja Kestilässä 1933 - 1937
- SKV:sta karanneet vangit 1946 - 1964
- Vankilukuilmoitukset 1972 - 1985

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston arkisto

- Tarkastuskertomukset Sukevan keskusvankilassa 1951 - 1978

Muita arkistolähteitä

- Vankeinhoitolaitoksen kirjaston leikekirja (alkaen toukokuu 1946) (Vankeinhoidon kulutuskeskuksen kirjasto)
- Vankilanjohtajien matrikelitiedot Sukevan keskusvankilan osalta (Julkaistu myöhemmin. Historiikin kirjoitusta varten sain tiedot Jussi Nuortevalta)
- Edistysseura Oma-Apu ry:n asiapapereita (Sukevan keskusvankilan arkisto)
- Kalliosuon Sisu ry:n asiapapereita (Sukevan keskusvankilan arkisto)

Komiteamietinnöt

- Komiteamietintö 1921:1. Vankeinhoitokomitean mietintö.
- Komiteamietintö 1946:8. Vankeinhoidon uudistuskomitean mietintö.
- Komiteamietintö 1945:31. Vankilain sisäistä järjestystä tutkimaan asetetun toimikunnan mietintö.
- Komiteamietintö 1969: B 72. Eristämislakikomitean mietintö. Ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi vakavan uusintarikollisuuden estämistoimenpiteistä.
- Komiteamietintö 1974: 82. Vankilatyökomitean mietintö.

Kirjallisuus

- Aamuvuori, Tuula: Kuopion lääninvankilan historiikki. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki 1988.
- Aho, Timo - Karsikas, Vuokko: Vankien taustaan ja vankilukuun liittyviä tilastoja 1881 - 1978. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 3/1980. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki.
- Aho, Timo: Vankiluvun kehitykseen vuosina 1881 - 1978 vaikuttaneista tekijöistä. Teoksessa Elina Suominen (toim.): Suomen vankeinhoidon historiaa osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen. Helsinki 1981. s. 231 - 266.
- Almquist, Viktor: Fångars friluftsarbete. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1909 XXVI s. 21 - 25.
- Anttila, Inkeri: Vaaralliset rikoksenuusijat. Teoksessa Veikko Virtanen (toim.): Vankeinhoidon keskushallinnon 75-vuotistaival. s. 30 - 32. Helsinki, Keskusvankilan kirjapaino 1958.
- Arvelo, A.P.: Vankilatyön suuntaviivoista (ja sen johdosta syntynyt keskustelu). Suomen kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1934. Helsinki 1935. s. 51 - 75 (76 - 88).
- Björne, Lars: "... syihin ja lakiin eikä mielivaltaan ...". Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä vuosina 1918 - 1939. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 117. Vammala 1977.
- Castrén, J.W.: Olisiko ryhdyttävä perustamaan 25-50 miehisiä vankisiirtoloita suonkuivatus- tahi metsän raivaustöitä varten ja voitaisiinko täten saada ahdinko vankiloissa poistetuksi? Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1909(a) XXVI s. 7 - 9.
- Castrén, J.W.: Eikö vankien työsiirtoloita voitaisi asettaa joidenkuiden vankilain välittömään yhteyteen? Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1909(b) XXVI s. 156 - 158.
- Castrén, J.V.: Vankein käyttämisestä suoviljelystöihin. Suomen suoviljelysyhdistyksen vuosikirja 1912 XVI vuosikerta 2. vihko. s. 189 - 205.
- Castrén, J.V.: Vankien työsiirtolat. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1913 XXVIII s. 3 - 22.
- Castrén, J.V.: Suomen vankisiirtolat vuosina 1913 - 1915. Lakimies 1917 s. 249 - 268.

Castrén, J.W.: Tuokiokuvia (siirtola) matkan varrelta. Vankeinhoito 1920:3, 2 - 4.

Forselles, Axel af: Vore det önsligt att fångarna uti landets tukthus för män under den varmare årstiden blefve använde till verkställande af arbeten uti i det fria äfven å annan ort, än den der straffanstalten är belägen? Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1894 IV s. 299 - 304. Keskustelu alustuksesta SVYM 1895 VI s. 112 - 119

Gripenberg, Alexis: Om arbetet i våra fängelser och dess konkurrens med det fria arbetet. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1896 VIII s. 308 - 326.

Hannula, Ilari: Vankeinhoitoon liittyvän lainsäädännön historiaa 1881 - 1975. Teoksessa Elina Suominen (toim.): Suomen vankeinhoidon historiaa osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen. Helsinki 1981. s. 85 - 178.

Juntunen, A.: Sukevan keskusvankilan henkilökunta harrastusten piirissä. Vankeinhoito 1951:1-2, 22 - 23.

Jutikkala, Eino: Suomen talonpojan historia. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 257. osa. Toinen, uudistettu ja lisätty laitos. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki 1958.

Juvelius, V.O.: Olisiko ryhdyttävä perustamaan 25-50 miehisiä vankilasiirtoloita suonkuivatus- tahi metsän raivaustöitä varten ja voitaisiinko täten saada ahdinko vankiloissa poistetuiksi? Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1909 XXVI s. 3 - 6.

Juvelius, V.O.: Piirteitä yleisen työn täytäntöönpanosta Suomessa. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1898 XI s. 30 - 48.

Juvelius, V.O.: Kuritushuonevankien käyttämisestä ulkotöissä Itävallassa. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1896 VIII s. 327 - 340.

Kallinen, Raija: Kasvatusta ja keskitystä. Vankeinhoitolaitos autonomian ajan jälkipuoliskolla. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 10/1982. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki.

Kauko, Jorma: Tuomittuja. Vaasa 1971.

Kempas, Marjaana: Sukeva näyttää mallia. Perhetapaamisista hyviä kokemuksia. Uusi kriminaalihuolto 2/1986, 32 - 38.

Kirjuri (nimimerkki): "Sukevan motista". Vankeinhoito 1944:1-2, 22 - 23.

Komulainen, Lauri: Tehtaan koulusta peruskouluun. Sonkajärven koululaitoksen 100-vuotishistoriikki. Iisalmi 1987.

Koponen-Bisi, Raija: Sukevan keskusvankilan henkilökunnan asuinpaikkavalinnat. Ylä-Savon Instituutti. Tutkimusraportti 1/1988. Sonkajärvi 1988.

Lainevirta, Villiam: Pakkolaitoksen avoin osasto. Tutkielma vankeinhoitotutkimnon kriminologian ja vankeinhoito-opin ylintä kurssia varten. 1957.

Laitinen, Jouko: Vankeinhoidon voimavarojen kehitys 1860-luvulta nykypäivään. Teoksessa Elina Suominen (toim.): Suomen vankeinhoidon historiaa osa 1: Katsauksia vankeinhoidon kehitykseen. Helsinki 1981. s. 179 - 230.

Lehti, Jalmari: Muistelmia Sukevan keskusvankilan alkuajoilta. Uusi Vankeinhoitolehti 1950/10 s. 225 - 228.

Leponiemi, K.O.: Mitä toivomuksia vankeinhoitomiehillä on uusia keskusvankiloita perustettaessa? Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1925 XXX s. 126 - 128. Julkaistu myös Vankeinhoito 1922:3-4, 13 - 14 otsikolla Mitä toivomuksia uusia keskusvankiloita rakennettaessa olisi huomioonotettava.

Maailmansodan aikuisesta vakisiirtolasta I. (Päiväkirjamuistiinpanoja.). Vankeinhoito 1930:5, 94 - 97.

Maailmansodan aikuisesta vankisiirtolasta. II (Päiväkirjamuistiinpanoja.). Vankeinhoito 1930:8-9, 156 - 162.

Mannström, Arne: Mietelmiä uusista vankilasuunnitelmista. Vankeinhoito 1921:12, 3 - 6.

Mannström, Arne: Huomioita Sukevan maanviljelysvankilasta. Vankeinhoito 1926:8, 139 - 142.

Matinpuro, Raili: Vankien oikeudet ja vankilajärjestys 1918 - 1975. Vankeinhoidon

historiaprojektin julkaisu 4/1981. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki.

Miikkulainen, Tauno: Pakkolaitoksen avoin osasto. Vankeinhoito 1961:5-6, s. 54 - 63.

Mäkelä, Klaus: Pakkoauttajat. Teoksessa Lars D. Eriksson (toim.): Pakkoauttajat s. 33 - 57. Helsinki 1967.

Nieminen, Miikka: Työsiirtolat vankeinhoidon osana. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 1/82. Helsinki 1982.

Nuorteva, Jussi: Vangit - vankilat - sota. Suomen vankeinhoitolaitos toisen maailmansodan aikana. Suomen vankeinhoidon historiaa osa 4. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1987.

Paavolainen, Jaakko: Vankileirit Suomessa 1918. Helsinki 1971.

Palmgren, Raoul: Järjestelmä Immonen. Vapaa Sana 17.5.1946.

Päätalo, Kalle: Nälkämäki. Jyväskylä 1987.

Pika-asutus ja vankilan tilat. Vankeinhoito 1940, 31.

Pika-asutusta Sukevan keskusvankilan alueella. Vankeinhoito 1941:2, 39 - 40.

Ruokanen, Miikka: Ihmiskäsitys vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä Suomessa 1889 - 1980. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 7/1981. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Helsinki.

Sirola, Marja: Sielunhoitotyö Sukevan keskusvankilassa vuosina 1919 - 1964. Käytännöllisen teologian laudatur-työ. Helsingin yliopisto, Teologian tiedekunta 1964.

Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen keskustelut "maanviljelyssiirtolain käytäntöön ottamisesta vankeinhoidossa". Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1909 XXVI s. 94 - 106.

Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen keskustelut kuudettatoista vuosikokousta varten Helsingissä 1917 esitetyistä kysymyksistä. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1921 XXIX s. 16 - 21.

Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen keskustelut "Mitä toivomuksia vankeinhoitomiehillä on uusia keskusvankiloita perustettaessa?". Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1925 XXX s. 128 - 133.

Sukevan keskusvankila. Vankeinhoito 1921:9-10, 16 - 19.

Sukevan keskusvankilan piirustuskilpailu. Vankeinhoito 1922:7-8, 10 - 16.

Sukevan keskusvankilan urheilukenttä vihitty tarkoitukseensa. Vankeinhoito 1950:5-6, 71 - 72.

Sukevan maatalousvankila. Iskolon vankilaosasto valmistunut. Vankeinhoito 1925:11-12, 171 - 176.

Tammelin, Nikolai: Mitä toivomuksia vankeinhoitomiehillä on uusia keskusvankiloita perustettaessa? Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1925 XXX s. 86 - 92. Julkaistu myös Vankeinhoito 1922:5, 8 - 12.

Tavo, Antti S.: Sukevan keskusvankilan vaiheista. I. Vankeinhoito 1941:6-8, 107 - 114.

Terho, Paavo: Vankilain maatalous. Teoksessa Veikko Virtanen (toim.): Vankeinhoidon keskushallinnon 75-vuotistaival. s. 52 - 57. Helsinki, Keskusvankilan kirjapaino 1958.

Toveri (nimim.): Sukevan varavankilasta. Vankeinhoito 1934:7, 130 - 131.

Turtiainen, Arvo: Ihminen n:o 503/42. Erään kokeen päiväkirja. 2.painos. Helsinki 1966.

Vankeinhoitolaitoksen maatalous. Vankeinhoito 1938:9, 181 - 182.

Vesalainen, Väinö Ensio: Sukevan keskusvankilan vaiheita ja toimintaa vuosina 1914 - 1950. Tutkielma vankeinhoitotutkintoa varten. 1952. Yhteiskunnallinen korkeakoulu. (Tampereen yliopiston kirjasto)

Virtanen, Veikko: Suomen vankeinhoitolaitos Venäjän vallan loppuaikaina. Teoksessa Veikko Virtanen (toim.): Vankeinhoidon keskushallinnon 75-vuotistaival. s. 1 - 19. Helsinki, Keskusvankilan kirjapaino 1958.

Vuori, Erkki: Vaikeitten vankila. (Neuvottelupäivien keskustelukysymys). Vankeinhoito 1950:3-4, 57 - 61.

Vårt fängelseväsende. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1900 XV s. 63 - 67.

Wahlbäck, Krister: Mannerheimista Kekkoseen. Suomen politiikan päälinjoja 1917 - 1967. Porvoo - Helsinki 1968.

Wiren, Aug.: Fångar som jordbruksarbetare. Några erfarenheter från studieresor i Tyskland och Danmark. Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen muistiinpanoja 1909 XXVI s. 14 - 20.

Äijälä, P.: Toimenpiteet karkaamisten välttämiseksi. Vankeinhoito 1949:1-2, 6 - 9.

Sanomalehtiartikkelit

"Sukevalta vapautuneet vangit eivät kelvanneet alipainoisuutensa vuoksi armeijaan. Oikeudenkäynti lykätty jälleen." Työkansan Sanomat 17.5.1946.

"Vanginvartijahirviö Tiihonen saanut kolminkertaisen tuomion. Tuomari Heilimön päätös romahtanut hovioikeudessa perustuksiaan myöten." Vapaa Sana 17.5.1946.

"Väärinkäytöksistä ei rangaista koska vangit eivät kuolleet. Oikeudenkäyntileikki Sukevan jutussa päättyi eilen." Vapaa Sana 29.6.1946.

"Hovioikeuden päätös Sukevan jutussa." Uusi Suomi 21.2.1947.

"Sukevalta karannut tänä vuonna 44 vankia." Uusi Suomi 12.7.1946.

"Lukuisat vankikarkaamiset - ajan ilmiö. Pätevistä vartijavoimasta puutetta." Helsingin Sanomat 12.7.1946.

